SEMINARUL DE ISTORIA ROMÂNĂ LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

IULIAN MARINESCU

BOGDAN III CEL ORB

1504 — 1517

LUCRARE DIN SEMINARUL DE ISTORIA ROMÂNILOR, DE SUB DIRECŢIUNEA D-LUI PROF. D. ONCIUL, DELA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI.

ŢIPĂRITĂ DE «FUNDAŢIUNEA UNIVERSITARĂ CAROL I».

BUCUREŞTI
Institutul de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r Ioan St. Rasidescu
16, Strada Doamnei, 16
1910

27.059.

SEMINARUL DE ISTORIA ROMÂNĂ LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

IULIAN MARINESCU

BOGDAN III CEL ORB

1504 — 1517

LUCRARE DIN SEMINARUL DE ISTORIA ROMÂNILOR, DE SUB DIRECŢIUNEA D-LUI PROF. D. ONCIUL, DELA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI.

TIPĂRITĂ DE «FUNDAŢIUNEA UNIVERSITARĂ CAROL I».

BUCUREŞTI
Institutul de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r Ioan St. Rasidescu
16, Strada Doamnei, 16
1910 27.059.

INTRODUCERE.

Cele mai vechi ştiri asupra domniei lui Bogdan le avem în letopisețul dela Bistrița. După ce se menționează moartea lui Ștefan-cel-Mare continuă:

«Și luă schiptrul moldovenesc fiul său Bogdan voevod... In anul 7015 Octomvrie în 28 intrat-au domnul Ioan Bogdan Voevod în Țara Muntenească cu toate oștile la locul Rătezații, lângă movila Caiatii, pe cea parte a Râmnicului; şi acolo au venit dela Radul voevod un sol, un călugăr cu numele Maximiian, fiul lui Despot țarul sârbesc, şi au rugat pe domnul Bogdan voevod cu multă rugăciune să se împace cu Radul voevod, fiindcă sunteți creştini şi de acelaş neam (zicea el); şi multe vorbe s'au schimbat între dânşii şi multe rugăminte s'au făcut din partea călugărului, iar domnul Bogdan voevod văzând atâta rugăminte făcù pe voia lui şi sė împăcă, şi astfel trimise cu el pe un sol al său la Radu voevod ca acesta să jure cu toți boierii săi pe sfânta evanghelie că va păzì pace vecinică şi hotarele cele vechi, iar domnu Bogdan voevod văzând atâta rugăminte şi atâta juruință îi fu pe placul lui şi se întoarse cu pace la ale sale îndărăt» (1).

(1) I. Bogdan, Cronice inedite atingatoare de istoria Românilor, Bucureşti 1895 p. 63.

Atâta numai. Restul s'a pierdut. Cu toate acestea Ureche care întrebuinţează pentru evenimentele dinainte de Bogdan aşà de des ‹letopiseţul moldovenesc», are şi pentru domnia lui, elemente din acest letopiseţ şi pe care el nu puteà să le aibă din altă parte. Astfel sunt ştirile pe care el ni le dă cu privire la prima expediţie tătărească din 1510; moartea Mariei mama lui Bogdan «miercuri în săptămâna albă 7019», a lui Tăutu logofăt în 1511 şi menţiunea despre moartea lui Vladislav regele Ungarii în «7024 Martie 10». Acestea toate sunt luate din letopiseţul dela Bistriţa, căci în celelalte letopiseţe şi la cronicarii străini de care s'a servit Ureche, lipsesc (1).

Cronica dela Putna, în redacţia dela Slatina, are ştire numai despre data suirei sale pe tron şi de numărul anilor de domnie. «In anul 7012 s'a suit în domnie fiul său [a lui Ştefan], Bogdan voevod şi a domnit 12 ani şi 9 luni» (2).

In redacţia sa moldo-polonă, letopiseţul dela Putna dă mai multe lămuriri. Povesteşte pe larg războiul dintre Bogdan şi Radu din 1507, şi apoi mai scrie următoarele: ‹În anul 7017, 29 Iunie, Vinerea au trecut Bogdan Voevodul cu oştile sale peste Nistru, iar Sâmbăta au venit sub Cameniţa, iar Duminecă la 1 Iulie au înaintat cu oştile sale începând dela malul Nistrului până la graniţa Litvei, şi au ars şi au prădat ţara Leşască, şi au venit sub Rohatin şi l'au luat şi l'au ars

(1) Ureche în Kogălniceanu „Letopiseţe" I 183—186.

(2) I. Bogdan, Vechile cronice moldoveneşti până la Ureche, Buc. 1891, pag. 197.

și foarte multe odoare și oameni și fel de fel de pradă au dobândit; fost-au atunci și sub Leov și dat-au drum oștilor să jefuiască, și multe cetăți și orașe au ars și mulți oameni au dus cu sine în țara Moldovei, întorcându-se la Suceava.

‹In anul 7021, August în 22, au venit Tătarii, și au ars țara Moldovei până la Iași și au făcut pârjol Iașii și multe daune au făcut în oameni și în alte lucruri, ce au prădat›.

‹In anul 7022, Fevruarie în 27, venit-au Trifăilă, care voia să se facă domn, până la Vaslui, dar Bogdan l'au prins și l'au tăiat. In anul 7025 August 22, au răposat Bogdan Voevod în orașul Huși; domnit-au 12 ani și 9 luni› (1).

Ne încunoștiințează deci, în plus, față de cronicile de mai înainte cu trei știri: 1) Războiul Moldovenilor cu Polonii în 1509, — fără însă a fi complect, căci el nu povestește sfârșitul expedițiunii—adică invadarea Polonilor în Moldova; 2) Incursiunea Tătarilor din 1513; 3) Incursiunea lui Trifăilă din 1514.

Cronica lui Macarie face mențiune despre suirea pe tron a lui Bogdan, povestește năvălirea lui Bogdan în Țara Românească, ‹ațâțat fiind de Radul, voevodul muntenesc», apoi continuă:

‹Și iarăși după un an, ne mai putând suferi răutățile Leșilor, porni cu războiu asupra lor și fiindcă niminea nu i se împotrivià, ajunse prădând până la strălucita lor cetate, ce de obicei o numesc Leov și în-

(1) I. Bogdan, Vechile cronici moldovenești 228—9.

conjurând cetatea cu oştire, tăiă şi arse în toate părţile şi se întoarse apoi îndărăt, bătând cetăţile şi aducând multă pradă cu dânsul, ajunse cu bucurie în ţara sa.

«Dar nu mult după aceia pornì craiul leşesc mai toată puterea sa asupra ţării Moldovei, arzând şi înfricoşând pe oameni, ajunseră până la Botoșani şi prin apucături viclene prinseră pe câţivà din boierii domnești și pe toate ale sale le luară îndărăt.

«In anul 7022 venit-au o mulţime de Tătari din Perecop și au năpădit de odată și fără veste asupra ţării Moldovei şi au prădat o nenumărată mulţime de dobitoace şi mulţi oameni au luat în robie; prădat-au dela Nistru până la Prut tot lungul Prutului și Jijiei, de la Chigeaciu până la Hotin şi luat-au toate vitele de câmp și în pace s'au întors împlinind în acest chip mânia dumnezeiască».

Povestește apoi năvala lui Trifăilă din 1514 (1).

Deci el complectează întru câtvà analele putnene, adăogând: 1) Venirea Polonilor în Moldova în 1509; 2) Năvala Tătarilor din 1510 pusă de el greşit în 1514.

Ureche, cel dintâiu, povestește desvoltat domnia lui Bogdan, multe din evenimente fiindu-i cunoscute. Titlul capitolului cu care începe naraţiunea are redacţia următoare: «De domnia lui Bogdan Vodă cel Orb și grozav, feciorul lui Stefan Vodă celui Bun, în anul 7012, Iulie» (2). Acì e o observare de făcut,—în câtevà manuscrise ale cronicii sale, lipsesc epitetele «orb și grozav». Apoi începe cu povestirea: «După moartea lui

(1) Idem, ibidem 199—200.
(2) Ureche în Kogălniceanu, Letopisețe 1, 179.

Stefan Vodă, cu voia tuturor locuitorilor ţării au ridicat domn pre Bogdan Vodă, feciorul lui Stefan Vodă, puţin despărţit de fire tâtâne-său; că de nu i-au agiuns anii, iară lucruri mari au apucat». Primul lucru pe care'l menţionează e închinarea ţării la Turci.

«Bogdan Vodă dacă au stătut domn, au socotit întâiu să-şi întărească lucrurile cu megieşii şi să-şi arate nume bun. Pre învăţătura tătâne-său, lui Stefan Vodă, trimis-au la împărăţia Turcilor pre Tăutul logofătul cel mare, cu slujitori, pedestrime, dărăbani, de au dus birul zece pungi de bani şi s'au închinat cu toată ţara la Sultan Suleiman, Impăratu Turcescu. Iară împărăţia de bucurie mare, cu dragoste i-au primit şi au dăruit toţi banii Tăutului logofătului celui mare; şi i-au adus în ţară, şi s'au apucat cu acei bani de au zidit o iscusită biserică în sat în Bălineşti, pe Siret, în ţinutul Sucevei, care trăeşte şi până astăzi».

Din tot ceea ce spune Ureche relativ la domnia lui Bogdan, singur acest pasagiu se pare a fi interpolat. Şi iată de ce. In trei manuscrise ale cronicii lui, întreg acest pasagiu lipseşte. S'ar puteà zice că această lipsă ar fi fost o scăpare a copistului de a scri. Insă în manuscrisele, în care lipseşte acest pasagiu, mai lipsesc de asemenea şi altele, ceea ce ne face să bănuim că nu e o scăpare a copistului, dar că acel copist a avut la îndemână un text care nu cuprindeà acele pasagii. Aşà lipsesc din acele manuscrise: Năvala Cazacilor pe timpul lui Ştefan cel Mare; Războiul care se pune după bătălia dela Rahova, pe care l'ar fi purtat Ştefan cu Radu şi unde se însemnă şi moartea lui Şendrea hatmanul; Luarea Putnii în acelaş an

după acest război. Din contră, în aceste manuscrise, se înseamnă moartea lui Șendrea la 1841 după războiul avut cu Țepeluș; luarea Putnii la 1842 (1), coincizând astfel cu letopisețul dela Bistrița — izvorul principal al lui Ureche pentru această epocă — și cu realitatea faptelor. In două dintre aceste manuscrise mai lipsește și sfatul de a închina țara la Turci (2). După aceste spuse cred că pasagiul cu închinarea țării la Turci prin Tăutul *la 1504*, e interpolat. In sprijinul acestei afirmări mai vine și următoarea considerațiune. Se spune acì, că cu banii pe care i-a trimis Bogdan Turcilor — și cari au fost dăruiți de Sultan «Tăutului Logofăt» — el a facut o biserică în Bălinești; ori, acì e o contradicție între cele zise de cronică și fundațiunea bisericei. Din inscripțiunile ei, rezultă că această biserică a fost făcută pe vremea lui Ștefan cel Mare (3).

In cronicile țării sale, pe care el le aveà la îndemână, Ureche n'a găsit toate evenimentele care se petrecuseră pe timpul lui Bogdan. Invățatul cronicar nu s'a mulțumit cu simplele însemnări pe cari i le da analele Moldovei; de aceia recurge la cronicarii poloni. El povestește soliile lui Bogdan după Cromer și Wapowski — prin Bielski, pe care-l întrebuințează așà de mult că-i ia și greșalele:

«Intr'aceiași vreme trimis-au solii săi și la craiul leșăsc într'alte trebi ca să poftească pe sora lui Crai, pre Eli-

(1) Vezi pentru aceasta și N. Iorga, Ist. Lit. Rom. în sec. XVIII vol. II, excursul I, p. 548—570, și C. Giurescu, Noi contribuțiuni la studiul Cronicilor Moldovene.

(2) Mss. 268 și 2601 în Bibl. Acad. Rom.

(3) Cf. Giurescu, Capitulațiile Mold. cu Poarta Otom. 52.

safta și să-i întoarcă Tesmenița și Cișiveș, care le oprise tătâne-său și nu le întorsăse. Ci muma lui Crai n'au primit să se facă acest lucru, căci nu erà de legea Papii. Numai ce au mulțumit către soli, pentru ce au întors acele târguri, iară pentru logodnă au îndelungat într'altă dată.

«După solia cea dintâiu ce au trimes Bogdan Vodă la Craiul leșăsc pentru soră-sa, n'au perdut nădejdea, că înțelegând că muma fetii și a lui Craiu au murit, îndată au poftorit solia, socotind că după moartea bătrânii nu va fi cine să-i stea împotrivă, ci craiul iar au îndelungat pentru altă dată, că vedeà pe soră-sa că nu va să meargă după Bogdan Vodă, căce erà prea grozav la față și orb de un ochiu. Deci văzând Bogdan Vodă că cu bine nu-și va folosì, ci socotì să-și răscumpere rușinea sa cu sânge nevinovat, și lăsând inima cea prietenească, de arme s'au apucat și strângându-și toată țara au intrat în țara Leșască și au lovit Pocuția și au pus oamenii săi în ea; iară el prădând s'au întors înapoi. Văzând Leșii paguba ce le făcuse Bogdan Vodă, nu suferiră, ci strânseră oaste cu leafă și pre oamenii lui Bogdan Vodă ce-i lăsase în Pocuția i-au împins înapoi. Și într'acel războiu au perit doi frați, feciori de boeri leșești, feciorii lui Trusŭ; și de aci au intrat oastea leșască în țara Moldovei, de-au făcut multă pagubă și peire, și au prădat până la Botoșeni; prinzând pre o samă de boeri de țară și în mânia pentru cei doi frați ce au perit în războiu, pre toți i-au tăiat în Camenița. Bogdan Vodă s'au ispitit și a treia oară de au trimis soli la craiul leșăsc, doar or puteà să facă într'un chip să-i dea craiul pre soră-sa. Iară craiul au

făgăduit într'acest chip, ca Bogdan Vodă să ție legea lui crai și să fie plecat crailor leșăști. Și curând atunce tâmplându-să moartea lui crai, Jigmond n'au plinit făgăduința» (1).

Continuând cu povestirea Ureche scrie apoi la 1507, războiul ce-l poartă Bogdan cu Radu Vodă, deosebindu-să de celelalte cronici prin aceea că el dă și cauza războiului.

«Pe aceea vreme, Radul Vodă, Domnul Muntenesc, neavând nici o pricină asupra lui Bogdan Vodă, s'au sculat cu toată puterea sa și cu Roman Pribagul de au intrat în țară și au prădat și au ars ținutul Putnii, și pe de cea parte de Siret, de multă pradă și peire au făcut, și s'au întors făr de nici o zminteală». Restul războiului îl narează după letopisețul dela Bistrița, căci «cronicile cele leșăști de aceste două povești, ce au mers Radu Vodă cu Roman Pribagul de au prădat ținutu Putnii și cum au mers Bogdan Vodă în țara Muntenească, nemica nu însamnă, nici să află scris» (2). După Bielski povestește războiul cu Polonii din 1509, traducându-l aproape. Până și episodul cu Vășco îl scrie. Anume, povestește că atunci când Polonii au intrat în Moldova «un Vașco oarecine de ai noștri având mânie pe alt Vașco, ce i-au luat muierea, s'au închinat la Leși și i-au purtat pretutinderea, știind că nu-i cine le sta împotrivă, de au prădat și au ars, și vrăjmașul său curvarul încă l'au prins de viu și l'au înțepat. Iară craiul lui Vașco pentru această slujbă i-au dat un sat,

(1) Letopisețe I. 179—181.
(2) Idem 181.

anume Hotnița, subt Iaroslav, de l'au ținut până la moartea lui (1)». De asemenea și numele boerilor prinși în bătaia dela trecătoarea Nistrului, le ia neschimbate după acelaș cronicar polon: «...și pe o seamă de boeri vii nevătamați, i-au prins intrând nesocotiți de oastea leșescă, adică Logofătul și un Homelnic, cărora nume nu le putem aflà, fără numai a Cârstii, Petrică, șafărul Dobrustâmp» (2). Se folosește însă Ureche și de cunoștințele din izvorul indigen, pe care l'a avut la îndemână și care credem că e partea pierdută din letopìsețul de la Bistrița, căci acì intercalează el știrea că Bogdan după ce s'a întors din Polonia «și-a luat doamnă din țară și-au făcut pre Ștefan Vodă cel tânăr». Apoi scrie după acelaș izvor: «In anul 7018, Bet Gherei Sultan, fără de veste cu mulțime de Tătari, pe trei locuri au intrat în țară și au prădat dela Orhei până la Dorohoi și pe Prut în sus, de au făcut multă robie și plean, mai apoi Sultanul fiind săgetat foarte rău au murit» (3). Ne dă apoi știre de moartea Mariei, mama domnului, și de a Tăutului. Apoi povestește după Wapowski — prin Bielski — o altă expedițiune tătărească din 1510, pe care el o pune greșit în 1513, și soliile trimese la regele Sìgismund al Poloniei după această năvală. La

(1) Zbiegł był niejakii Vaśko Wołoszyn natenczas do naszych, i był ku wielkiemu pożitkow przywodzae ich na pewne miejsca, ktòry țez' poimał drugiego Waśka, co mu byl żone wział i przetoż go na pal wbił, temu potem Waśkowi krol dał dzierżave do żywota u Iarosławia Chotnic. (Kronika Marcina Bielskiego, Sanok 1856, Vol II pag. 953).

(2) Letopisete I. 183. — «Miedzi więźniami wołoskimi byli przedniejszy: Logofet, Humenik, Hirsa, wielki Szafaraz Petrika, Dobrostep» Bielski, o. c. p. 954.

(3) Let. I. 183.

1513 însamnă o noua incursiune tătărească; la 1514 războiul cu Trifăilă, pe care'l pune ca venind «cu oaste din ţara Ungurească», iar la 1517 «Aprilie 18» scrie «de moartea lui Bogdan». In comparaţie cu celelalte cronici ale noastre Ureche se prezintă foarte bogat în ştirile pe care le dă. Şi e natural să fie aşà, pentrucă el amplifică izvoarele indigene pe care le aveà la îndemână cu cunoştinţele ce le luase din cronicarii poloni. In deosebire de cronicele de până la Ureche povesteşte mai mult: Soliile la Poloni şi războiul ce a urmat după aceste solii în 1506; cauza războiului cu Radu; prima expediţie tătărească din 1510 şi soliile la Poloni după navală tătărească din toamna aceluiaş an, (la el 1513 August 25); rămânând ştirea pe care o dă cu privire la închinarea ţării la Turci ca interpolată.

Rezumând cele spuse până acì ajungem la următorul rezultat: După moartea lui Ştefan s'a suit pe tron fiul său Bogdan; acesta trimite în 1505 o solie la Poloni, prin care le înapoiază două cetăţi din Pocuţia, cerând în acelaş timp în căsătorie pe sora regelui. Fiind refuzat el trimete o a doua solie. Fiind refuzat şi de astădată el intră în Pocuţia, o cuprinde şi pune oamenii săi în ea. Venind armata polonă, garnizoana moldoveană e respinsă. După aceasta, Bogdan trimite a 3-a solie, şi de astădată învoiala a fost făcută: El va lua în căsătorie pe sora regelui polon. Dar murind Alexandru şi venind Sigismund nu s'a mai putut împlini căsătoria.

In 1507 Radu, domnul Ţării Româneşti intră în Moldova cu Roman Pribeagul şi prădă Putna. La această

năvălire Bogdan răspunse cu alta în Țara Românească, unde se împăcă cu Radul prin mijlocirea călugărului Maxim.

Fiindcă Sigismund, fratele lui Alexandru, cu care el încheiase tractatul n'a vrut să-i deà în căsătorie pe sora lui, el intră în Polonia și asedià mai multe cetăți, prădă pe unde merse și se întoarse înapoi «nevătămat». Regele Poloniei ca să-și răzbune, plecă contra lui Bogdan, și armata lui prădă și devastă mai multe zile Moldova, după care prin intermediul Ungariei s'a încheiat pace. In 1510 Moldova fù prădată de Tătari, în 1513 de două ori iarăși; în 1514 vine Trifăila contra lui Bogdan și în 1517 moare acesta.

* * *

Ureche întrebuințase numai pe cronicarii poloni. N. Costin în adnotările sale la cronica lui Ureche, traduce textual acolo unde i se pare că cronicarul anterior nu accentuase destul de bine. Prima solie și prima luptă dintre Bogdan și Poloni, cum și rezultatul acestora le traduce textual după Cromer, făcând aceleași greșeli ca și acesta. La războiul din 1509 el aduce o notă importantă întru câtvà prin știrea ce o dă. După ce povestește expediția din Polonia și Rusia pe care Bogdan le prădase și de unde adusese o mulțime de robi, cărora le-a împărțit pământ în Moldova, N. Costin mai adaogă următoarele: «Erau bucuroși și Camenițienii lui Bogdan Vodă fiind de lege Podoleni, și pe semne având dodăeală de Leși pentru lege, să fie toți uniați, cum apoi în zilele lui Ion al 3-lea Sobiețchi craiul, toată țara

Leșească, Rusească și Podolia, făcuse unie. Auzit-am spuind tată-meu, Miron Logofătul, cum ținea minte că era scris în poarta Liovului chipul lui Bogdan Vodă și după multă vreme stând, l'au șters Leșii» (1).

Tot după cronicarii poloni mai notează N. Costin soliile ce-au urmat după încheerea tractatului din 23 Ianuarie 1510, expediția tătărească din 1511, ajutorul care l'au dat Ungurii și Polonii lui Bogdan la aceasta expediție și luptele lui Selim cu tatăl său.

De sigur însă, că chestia cea mai importantă din domnia lui Bogdan, era închinarea formală a țării la Turci. In această privință se atribue la N. Costin scrierea: «Tractaturile vechi ce au avut Moldova cu poarta otomanicească» (2) în care se cearcă a dezlegà această chestiune. Se scrie acì:

«Moldovenii dintru început au fost un norod slobod și nesupus, stăpânit de principii săi cei singuri stăpânitori, pe care-i alegeà norodul întocmai după pravilele și obiceiurile sale... Măcar că Moldova era necontenit călcată de vecinii săi, cu toate astea nu s'a lăsat de a nu sta împotrivá cu armele sale până în anul 1512, iar atunci slăbind și războaiele cele adese cu care stăpânirile vecine se sileau a împilà și a o supune, au hotărît să-și caute un apărător puternic, care să o apere de vrăjmași, ca să poată trăì în pace după pravilele sale».

Arată apoi puterea Turcilor și cum Moldova, prin cuceririle lor, se făcuse vecină cu ei. Continuă apoi:

«Așà dar, prințul Bogdan, care domnià atunci, cu cea de obște primire a tot neamul, au trimes o depu-

(1) Letopisețe I, 182.
(2) Letopisețe III, 452; Arhiva Românească, II. 264.

tăție la Sultanul Baiazid al doilea, Impăratul Turcesc, din boierii pământeni, a caror cap erà Tăutul vel logofăt, ca să închine pământul la pre înalta Poartă, arătând și legăturile cu care norodul vreà să se supue subapărarea lui. Această deputăție a fost primită cu toată cinstea ce se cădeà și nu numai legăturile s'au primit fără cea mai mică împotrivire, ce încă s'au întărit cu un hatișerif dat la mâna deputaților».

Urmează apoi condițiunile sub care s'a încheiat tractatul și care se vor vedeà la locul cuvenit. El mai spune că hatișeriful de închinare se aflà între hârtiile Moldovei, dar când Ioan Sobieschi, regele Poloniei, intră în Iași în 1686, cerù să *i* se aducă acest hatișerif și «din ura ce aveà asupra Turcilor, a poruncit să-l arză în mijlocul târgului, zicând cum că Moldova nu va mai aveà mai multă trebuință de» el, «bun de nimica, prin răsboaiele ce câștigase creștinii asupra Turcilor, și cum că Leșii erau preà de ajuns a o apără de ei».

Cantemir atât în «Descriptio Moldavia» (1) cât și în «Istoria Imperiului Otoman» (2) se ocupă de această chestiune. El scrie că Moldova n'a plătit tribut «constant» până în vremea lui Bogdan, care cel dintâi a închinat-o «sub formă de feud» Turcilor. Această părere o susține cu multă tărie, deși face greșeală, când spune că împăratul turcesc, căruia i-a fost închinată e Soliman la 1528, după coprinderea Budei.

Trec mai mulți ani până când cinevà să se mai ocupe cu această parte a istoriei Moldovii.

---

(1) Descr. Mold. Ed. Ac. Rom., în red. lat. p. 109, în red. rom. p. 117--8.
(2) Ist. imp. otoman, Ed. Acad. Rom. I 271—3.

Cronicile streine ca și cele moldovene, împreună cu documentele ce le stau la îndemână sunt izvoarăle de cari se vor servì acei ce vor scrì și relativ la domnia lui Bogdan.

Gebhardi (1) adaogă la cunoștințele știute, tractatul încheiat între regele Ungariei și al Poloniei în 28 Maiu 1507, în care se luau dispoziții privitoare și la cele două Țări Românești, pe care îl ia după *Codex diplomaticus* al lui Dogiel. Inchinarea la Turci o pune în 1512.

Are și el multe lipsuri, pe care cei ce scriseseră înaintea lui nu le au. Așà de ex. războiul dintre Bogdan și Radu din 1507 îi e necunoscut.

Engel (2) tratează mult mai bine domnia lui Bogdan decât predecesorii săi, dându-ne în acelaș timp și o cronologie exactă. La cele înșirate mai înainte, el adaogă solia lui Ștefan Telegdy în Moldova în 1507, după încoronarea lui Sigismund ca rege al Poloniei și mai multe solii ale lui Bogdan către Sigismund după războiul din 1509. De asemenea el știe «după diplomatarium» că Bogdan stăpâneà în Ardeal Cetatea de Baltă. Inchinarea la Turci o pune la 1513. E exact în amănunte, dar face greșală de pune expediția tătărească cea mare, din 1510—în care Tătarii devastară cumplit Moldova, în 1513. S'ar puteà explicà această greșală în sensul că întrebuințând pe Ureche a luat și data greșită, deși Gebhardi scriind înaintea lui cu câțivà ani, știe că data cea adevărată e 1510. E chiar de mirare,

(1) Ludwig Albrecht Gebhardi. *Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten.* Vierter Theil, Leipzig, 1782. pag. 614.

(2) Engel, Geschichte der Moldau und Wallachey, Halle, 1804--II, 157.

că el care a cunoscut pe cronicarii poloni să facă această greşală.

Wolf (1) spune aceleaşi lucruri ca şi înaintaşii săi. Tractatul cu Turcii îl pune la 1511. Nu face ca Engel greşala de a pune expediţia tătărească din 1510 în 1513. El cunoaşte, afară de războiul dintre Radu şi Bogdan, toate faptele petrecute până la încheierea tractatului cu Turcii, iar «dela 1511 trăi Bogdan în pace şi liniştit până la moartea sa».

Fotino (2) n'aduce nimic nou. Pune închinarea la Turci în 1504. Vorbeşte de amândouă luptele cu Polonii, de intervenirea lui Vladislav şi de încheierea păcei din 1510. Din expediţiunile tătăreşti, menţionează două, pe care le pune în 1510.

Şincai (3) are multe ştiri asupra domniei lui Bogdan. Adaogă la cele spuse de Engel că Bogdan stăpânià în Ardeal nu numai Cetatea de Baltă, dar şi Ciceiu. La 1511 menţionează tractatul cu Turcii.

Manolache Drăghici (4) urmează pe Ureche, intercalând în ceeace priveşte pe Trifăilă, părţi dintr'o nuvelă istorică a lui Assachi. Heliade (5) dă numai un rezumat. Laurian (6) dă o povestire mai apropiată de adevăr. Picot (7), controlează datele lui Ureche şi povesteşte relaţiunile lui Bogdan cu Polonii după ştirile foarte bo-

(1) Andreas Wolf, Beiträge zu einer Statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau. Zweiter Theil, Hermanstadt 1895, p. 60—64.

(2) Fotino, Istoria Generală a Daciei, Trad. de G. Sion, III 39—43.

(3) Şincai, Cronica Românilor, 1886, II 164 şi următoarele.

(4) M. Drăghici, Istoria Moldovei, 148—158.

(5) I. Heliade R. Historia Românilor, ed. II, p. 175.

(6) Laurian, Istoria Românilor, ed. IV, p. 328—342

(7) Em. Picot, Cronique de Moldavie par Gr. Urechi p. 220 257

gate ce le găseşte în „*Acta Tomiciana*“. Crede că Roman care a venit cu Radu în Moldova în 1507, eră un frate de ai lui Iliaş ce fusese tăiat în 1501 în Polonia, după cererea lui Ştefan cel Mare.

D. Xenopol (1) până la 1510 se ţine de Ureche, pe care-l controlează cu ştirile ce i-au stat la îndemână; dela 1510 povesteşte — ca şi Picot — relaţiunile lui Bogdan cu vecinii săi după „*Acta Tomiciana*“. Pune două expediţii tătăreşti în 1510, una în 1512 şi alta în 1513. Tractatul cu Turcii îl pune în acest an. Crede că Trifăila eră un agent de ai lui Petru Rareş. D. Conduratu (2) în «Relaţiunile Moldovei cu Ungaria», dă mai mult relaţiunile cu Polonii ale lui Bogdan, pe care le studiază în amănunţimi.

D. Onciul (3) pune renunţarea lui Bogdan la Pocuţia şi tractatul de căsătorie în 1505. Acest tractat nefiind respectat dă naştere la lupte între Poloni şi Moldoveni. In 1506 Bogdan năvăli în Pocuţia; Polonii făcând intervenţie la regele Ungariei se încheie tractatul din 28 Maiu 1507, dar fiindcă Vladislav nu mijlocise pentru căsătoria proiectată, voevodul se luptă din nou cu Polonii în 1509. Lupta se isprăvì prin pacea din Ianuarie 1510. In 1514 Bogdan încheie tractatul cu Turcii.

Tocilescu (4) dă în prescurtare domnia lui Bogdan.

D-l Iorga aduce multe contribuţii la această parte a istoriei moldovene. In «Istoria Poporului Românesc» dă

---

(1) Xenopol, Ist. Românilor. II, 502—518.
(2) Conduratu, Relaţiunile Ţării Româneşti şi Moldovei cu Ungaria 464—501.
(3) D. Onciul, Geschihte der Bukowina p, 36—38.
(4) Tocilescu, Istoria Românilor, ed. II 261 - 4.

un excelent rezumat al domniei lui Bogdan. De asemenea în numeroase studii, a adus multe știri relativ la această domnie (1).

D-l Giurescu în «Capitulațiile Moldovei cu Poarta Otomană» crede că tractatul care se atribue că a fost încheiat de Bogdan cu Turcii nu a existat, și că Sultanii n'au dat nici un privilegiu Moldovei.

In rândurile ce urmează, am cercat să dau o monografie cât mai completă a domniei lui Bogdan.

Ținând seamă de politica sa externă am împărțit și cartea în două părți.

In prima am tratat urcarea sa pe tron și relațiunile cu Polonii până la 1510, când se isprăvesc luptele cu ei, după intervenția Ungurilor, prin tractatul din acel an; iar în partea a doua, am povestit relațiunile cu Turcii, luptele cu Tătarii și relațiunile pașnice cu Ungurii și Polonii până la moartea sa.

Intr'o a treia parte am redat câtevà știri relative la încercările catolice în Moldova, comerț, etc.

La sfârșit am adăogat lista boierilor din timpul său, precum și a documentelor emanate dela dânsul.

---

(1) N. Iorga, Geschichte des Rumänischen Völkes, I 363—369; Chilia 178—182; Documente din Arhivul Bistriții I, p. IX—XI; Indreptări și întregiri la Ist. Rom. în An. Acad. Rom. Seria II Tomul XXVII p. 124—5. Pentru introducere v. și V. Pârvan, Alexandrel Vodă și Bogdan Vodă, p. 9—20.

PARTEA I

I.

URCAREA LUI BOGDAN PE TRON

Secolul al XVI să începeà cu un doliu pentru Români. Ștefan, domnul Moldovei, după 47 ani de lupte crâncene purtate cu vecinii săi din toate părțile, după 47 ani de bună cârmuire și de înțeleaptă domnie, murià în ziua de 2 Iulie, respectat de toți aceia care auzise de numele lui și admirat de întreaga creștinătate.

Inainte de a murì, marele domn să gândise ca să dezigneze pe acela ce va ședeà după moartea lui pe tronul Moldovei; aceasta cu gândul de a da un domn legitim și de a nu se mai întâmplà turburări la alegerea noului domn, care erau atât de dese și atât de păgubitoare pentru țară. De aceea Ștefan àlesese (1) și'și asociase pe Bogdan la tron cu mult mai înainte de a murì.

Avem mai multe dovezi din care se vede că el fusese asociat la domnie. Proba cea mai sigură este o scrisoare trimisă din Făgăraș Brașovenilor de castelanul

(1) Că Bogdan erà dezignat să vede din mai multe documente, unde el e numit după părintele său cu titlul de *voevod.* Când Ștefan dădù salv-conductul pentru cei două sute de Poloni, care trebuiau împreună cu legați moldoveni și unguri să hotărească limitele dintre Moldova și Polonia să spune: „Și aceasta pe credința domniei noastre și pe credința fiului domniei mele Bogdan Voevod". Zrodła Dziejowe X. App. pag. 40, Hurm. Documente, II[2] 518 No. 414.

Budei; în ea se spune: ‹Bogdan a domnit împreună cu tatăl său› (1).

Cu toate că fusese ales și asociat totuși proclamarea sa a întâmpinat dificultăți; cu două zile înainte de a murì Ștefan, boerii se certau pe cine să aleagă. Unii îl voiau pe Bogdan, alții voiau pe Ștefan, nepotul domnului (2). Când marele domn a auzit de această neînțelegere, a poruncit să fie dus acolo, unde se discută asupra alegerei. Acolo el poruncì ca să se prinză și să se taie principalii agitatori›, și în urma acestui act ‹toți au aclamat» ca domn pe Bogdan, ‹căruia i-au jurat credință, și însuși Ștefan l'au urcat pe tron› (3).

Astfel că alegerea lui Bogdan nu s'a făcut fără dificultăți. Afară de ‹fiul dela Turci› mai erau și alți pretendenți. In scrisoarea mai sus amintită a castelanului din Buda către Brașoveni se face mențiune de un

(1) N. Iorga, Indreptări și întregiri la Istoria Românilor în Analele Academiei Române, Seria II, Tomul XXVIII p. 123. De asemenea altă probă o avem din 1503. Atunci Vladislav regele Ungariei confirmă Ciceiul lui Ștefan și fiului său Bogdan Vv. Hurmuzachi II² 517 No. 413.

(2) Acesta e fiul dela Turci, iar nu Petru Rareș. Acest Ștefan e fiul lui Alexandru, și deci nepot lui Ștefan cel Mare. Boerii care voiau să-l aleagă pe acesta ca domn, formau deci o partidă, care era pentru fiul cel mare și care credeau că după moartea domnului trebuià să domnească Alexandru ca cel mai în vârstă. Și fiindcă acesta murise ei considerau că dreptul de a domnì se cuvenià fiului său, adică lui Ștefan. Nu știm dacă va fi fost aceasta un act de conștiință că nepotul iar nu fiul aveà dreptul de a domnì, sau un prilej de a se ațâtà lupte, care se întâmplau mai totdeauna la alegerea domnilor. In privința filiației acestui Ștefan, v. C. Giurescu, Capitulațiunile Modovei cu Poarta, p. 63 nota 3.

(3) Hurmuzachi, Documente, VIII, 40. Sannto, Diarii VI, 49.

pretendent al cărui nume nu-l ştim (1). Alţi pretendenţi erau în Polonia (2). Un altul la Sibiu (3).

In afară de fiul lui Alexandru ale cărui drepturi puteau fi contestate, Bogdan erà singurul fiu legitim al lui Ştefan, căci ceilalţi muriseră:

Bogdan în 26 Iulie 1479 (4);

Petru în 21 Noemvrie 1480 (5);

Alexandru în 26 Iulie 1496 (6).

Rămâneà numai Bogdan, al doilea fiu al său cu acest nume. Mama sa erà Maria, fiica lui Radu cel Frumos, şi se născuse după 1479. Pentru prima oară e citat în documente în 1481 Fevruarie 1 (7). In 1503,

(1) Se spune în această scrisoare: „Să-mi daţi prin aducător ştiri din Moldova pentrucă e atâta zăbavă. Dar Bogdan va învinge... Şi ar fi o minune dacă fără ajutorul vre unui principe mare, un om ca acela ar puteà să-l gonească sau să l scoată într'un chip aşà de necrezut". N. Iorga, idem, ibidem. Gesch. des Rüm. Völkes I, 364.

(2) Ambasada trimisă de consilieri poloni în 1506 către Bogdan: „... de asemenea (cons. pol.) n'au permis regelui de a sprijinì pe toţi acei cari pretindeau că ar fi adevăraţii succesori şi erezi ai Moldovei pentru a împiedicà întărirea nouei domnii." Arh. Ist. I[1] 59—60; Hurm. II[2] 548

(3) In 15 Sept. (secundo die festi exaltationis sanctae cruci) 1504 Petru Vv. Transilvaniei scrià magistrului Sibienilor: „... cures *filio ipsius vaivodae Moldaviae* necessarias interim ordinarias impensas...· nam si *idem filius vaivodae* se in aliquum alium locum evadet...." La acesta sau la un altul se referă şi scrisoarea lui Alexe pârcălabul Cetăţii de Baltă tot către Sibieni din 14 Ian. (feria 4-a nuptiarum post octavam epiphaniarum domini) când le scrie ca să-i dea noutăţi „*de illo latrone* qui vestris in manibus est captus et detentus". (Copii de doc. ard. la Acad Rom.).

(4) Kozak, Inschrifte aus Bukovina, 83.

(5) Idem, ibidem

(6) Bogdan, Cronice inedite p. 58, Ureche dă 25 Iulie. Cf. Iorga, Ştefan-cel-Mare 341—2.

(7) Arh. Ist. I[1] 75—6. I se dăduse numele de Bogdan Vlad cu care nume e citat în documente (Doc. din 1489 Martie 3. Arh. Ist. I[1] 155—6).

doctorul Matei Muriano, îl descrie astfel: «fiul său (al lui Ștefan) calcă pe urmele tatălui său, modest ca o domnișoară și puternic; e amic al curagiului și al oamenilor curagioși. Are vreo 25 de ani› (1).

Despre Bogdan, cronicarii poloni (2) și Ureche (3) spun că erà orb (luscus, monoculus). Șincai (4) înțelegeà acest cuvânt în sensul de ponihos, nu de chior sau orb. Insă luscus însemnează chior.

Erà Bogdan orb din naștere sau își pierduse ochiul în vre-o împrejurare? Cronicarul polon Wapowski, dă oarecari lămuriri. El zice: ‹Erat Bogdanus amisso oculo diformis› (5). Din această relație se poate deduce că Bogdan își pierduse ochiul în vre-o luptă sau alte împrejurări.

De aceea și numele care trebue să i se dea în șirul domnilor moldoveni va fi *Bogdan III cel Orb*. Ureche îl numise de mult timp cu acest calificativ.

II.

LUPTELE CU POLONII DIN 1506

Inainte de a murì, Ștefan avù lupte cu Polonii pentru Pocuția. Pentrucă Polonii nu voiau să numească delegații, cari împreună cu cei ai regelui ungar și cu ai domnului moldovean să hotărască asupra acestei ‹bu-

(1) Sanuto, Diarii IV 735, Hurmuzachi VIII 36. Cf. N. Iorga, Gesch des Rüm. Völkes I, 364.

(2) M. Mechovia; Cronica Polonorum, p. 375 „Successit ei (lui Ștefan) în principatu Valachiae Bogdan *unicus filius uno oculo orbus*". Wapowski in „Scriptores rerum Polonicarum" vol. II, „Bogdanus *filius monoculus* ei (lui Ștefan) in principatu successit". p. 54. Cromer, De origine et rébus gestis Polonorum, ed. Col. Agr. 1589 „Cui (lui Ștefan) Bogdanus *filius luscus* succesit". p. 452.

(3) Ureche, „De domnia lui Bogdan Vodă cel orb și grozav" p. 179.

(4) Sincai, Cronica Românilor II 168.

(5) Wapowski, o. c. 62.

căţi de pământ», Ştefan năvălì în Poçuţia pe care o cuprinse dela Carpaţi la Nistru, punându-şi oamenii săi în Colomeia, Haliciu şi alte cetăţi (1). Se propuse o nouă întâlnire pentru hotărîrea chestiunei; data se fixă pentru 2 Noemvrie 1503 (2). Nici de astădată comisiunea nu se întrunì. Polonii nevoind a lăsà Pocuţia, Moldovenilor, încă înainte de a murì Ştefan, goniră garnizoanele lăsate de el acolo. De asemenea prădară şi Moldova (3). După moartea lui Ştefan şi venirea la domnie a lui Bogdan, relaţiunile sunt foarte încordate între cele două ţări. In oraţia lui Erasm Viteliu, episcopul din Posen, legatul regelui Alexandru la Papa, se enumără între duşmanii Poloniei şi «domnul Moldovii, care prin războaie continue turbură regatul, aşà că niciodată nu poate fi liniştit» (4).

La năvala Polonilor din 1503, Ştefan nu răspunsese fiind bolnav, însă după moartea lui, Bogdan hotărî a recucerì Pocuţia. In Noemvrie se ştià la Buda că el se pregăteşte (5). Gonind trupele regelui polon el ocupă această provincie cu cetăţile Colomea, Cessibic şi Tesmenicz şi aşeză garnizoane moldovene (6). Stăpânirea

(1) Wapowski, o. c. 52, Cromer, o, c. 451.
(2) Hurmuzachi II², 518.
(3) Cromer, o. c. 452, Wapowski, o. c. 53.
(4) Hurmuzachi II² 537.
(5) Sanuto, Diarii VI, 98.
(6) Wapowski, o. c. 59, „Habuit Bogdanus post Stephani decessum pro terra Pokuce cum Polonis, variante fortuna non incruenta certamina. Postremo Bogdanus, *Polonorum eiecto presidio, haud multo antea eam terram occupaverat*, quam quia videbat se retinere non posse propter Alexandri regis copias, que in ipsum parabantur, maluit honesta restitucione Alexandrum regem et proceres Poloniae sibi reconciliare quam ex terra turpiter rursus eici. Oratores moldavi ad Alexandrum regem introducti, *provinciam Pokuce trans Tyram om-*

sa nu ţinù mult. Insuşi el voì să facă pace cu Polonii, înapoind ceea ce luase. Ca o întărire a acestei dispoziţiuni el cereà în căsătorie pe sora regelui polon. Astfel se poate explicà pentru ce a dat el Pocuţia. Solii moldoveni trecură în 1505 prin Lemberg, (1) şi la sfârşitul lui Iunie ajunseseră în Cracovia.

Aceştia găsiră pe rege acolo, unde erà bolnav.

Cererea lui Bogdan nu erà pe placul celei pe care o cereà în căsătorie şi a mamei sale. Atât fata cât şi mama nu se învoiau din cauză că Bogdan erà urît şi de religie ortodoxă. Totuşi regele ca să nu supere pe Voevod ‹ şi din amic să-l facă duşman mulţumì lui Bogdan pentru dar, iar asupra căsătoriei i-a dat un răspuns îndoios › (2).

Greşit pas făcù Bogdan, când cerù în căsătorie pe sora regelui polon, dar şi mai mare greşală făcù când inzistă asupra acestei afaceri. De acì se vor naşte nişte războaie, din care el nu se va alege nici cu glorie, nici cu folos, iar ţara va suferì consecinţele ambiţiei lui. Se va mai alege încă, din aceste războaie cu demnitatea lui şi a ţării scăzută. N'ar fi dat Ştefan Pocuţia pentru o căsătorie.

Bogdan, încă dela prima solie, înţelesese că aceea care se împotrivise mai mult la căsătoria dorită de el,

---

nem sitam cum Colomia. Cessibessi, Tysmenice et aliis haud contemnendis oppidis, Bogdani palatini nomine, ultro restituerant". O confirmaţie a celor spuse de Wapowski e şi scrisoarea Papei din 12 April 1509 către Sigismund, prin care-i aminteşte că Bogdan a restituit Poloniei cetăţile care i le luase prin războiu (... oppida et loca que de regno Polonie bello iure ceperat et tenebat restituerit...) Hurmuzachi II² 585.

(1) Iorga, Relaţiile comerciale al ţărilor noastre cu Lembergul p. 17.

(2) Cromer, De origine et rebus gestis Polonorum, 454.

fusese regina mamă a Poloniei. De aceia el gândì, că cel mai bun lucru de făcut e să aștepte, crezând că lucrurile vor luà o altă întorsătură. N'a așteptat mult. La sfârșitul lunei August 1505 murì Elisabeta (1). Atunci el își încercă din nou norocul. După moartea reginei mame el trimise altă solie la regele polon cu aceeași cerere, ca și cea dintâiu. De data asta o înțelegere avù loc; regele Alexandru consimțì la ceia ce voià Bogdan și în 17 Fevruarie 1506, la Lublin se închee tractatul de căsătorie de delegații moldoveni, care erau Tăutu logofătul, Isac vistierul și Ivanco pisarul, cu însuși regele Alexandru. Tractatul conțineà următoarele dispozițiuni: Elisabeta, sora regeluì polon va luà în căsătorie pe Bogdan și va fi ‹doamnă a Moldovii›. Pentru efectuarea căsătoriei regele va trimete solii săi la domnul moldovean în ziua de sf. Petru, când vor hotărì împreună data căsătoriei, — aceasta pentru ca și regele să poată azistà, iar neputând venì va trimite reprezentanții săi, cari vor face toate cele trebuincioase pentru împlinirea căsătoriei. Aceștia vor face un alt contract cu domnul moldovean, princ are el să declare că sora regelui va fi în mare considerațiune, că va aveà în țara sa un episcop catolic, va clădì o biserică catolică și va susține pe preoții catolici, că va păstrà prietenie și pace regelui polon, va înștiințà pe papă când va plecà contra păgânilor și că va încunoștiințà pe rege ori de câte ori va auzi lucruri dăunătoare pentru el (2).

(1) Wapowski, p. 62.

(2) Acta tomiciană, I Apend. 19—20 în exemplarul polon; Hurmuzachi II 724—7 în exempl. moldovean; Hașdeu, Arh. Ist. II 58.

Acesta e tractatul. Ceia ce spun alții că între condițiuni eră ca Bogdan împreună cu toți curtenii lui să treacă la catolicism e neexact (1).

Voevodul așteptă ca cel puțin de astă dată învoiala făcută cu regele polon să fie împlinită. Dar ziua sfântului Petru trecuse și Alexandru încă nu trimesese solii săi.

In acest timp murì și Alexandru la 19 August 1506 (2). Înșelat în speranțele sale, înfuriat fiindcă dăduse Pocuția pe care el o luase prin luptă, hotărî să-și răzbune. Voià să-și ia înapoi această provincie. Vremea în care se decise a năvălì, fu după moartea regelui, când Polonia se afla în interegn. Consilierii poloni se temeau de voevod, căci după câtevà zile dela moartea lui Alexandru, ei trimıt o solie către Bogdan, prin care-l anunță că regele a murit, și de și știu că a aflat despre aceasta, totuș îl înștiințează ca ‹ să deà și el răposatului său amic › o pioasă amintire. Ii mai spuneau că ei vor păzì pacea și îl îndeamnă și pe el a o ținea, adăogând că ei vor fi bine dispuși către dânsul, precum și regele ‹ pe care-l vor alege împreună cu el › (3). Scrisoarea nu prea eră măgulitoare pentru domn, dar chiar de ar fi fost, el știà că ‹ răposatul său amic › nu se ținuse de cuvânt. Și voià ca să pedepsească această purtare neleală.

Vedeà și el, cum văzuse și tatăl său, cât trebue de crezut cuvântul polon și cât fusese de amăgit în așteptările sale, când în speranța unei căsătorii strălucite,

(1) Cromer, o. c. 455.
(2) Cromer, o. c. 457.
(3) Hurmuzachi, II[2] 548, Arh. Ist. I[1] 59. Scrisoarea conține multe neexactități.

dăduse Polonilor un teritoriu pentru a cărui stăpânire luptase și el și Ștefan.

In acelaș timp, consilierii poloni scriu și regelui ungar ca să intervină pe lângă «voevodul valah, ai cărui oameni începuseră prădările» de a nu turbură pacea. Vladislav n'a intervenit› (1)..

Bogdan năvăli în Pocuția pe la sfârșitul lui Septemvrie (= circa festum Michaelis) 1506 (2), goni oastea polonă de aci, ocupă mai multe sate — și după cât se pare — și cetățile Colomea, Cessibic și Snyatin. (3)

Consilierii poloni auzind despre aceasta anunță pe

(1) Hurm. II[3] 550.

(2) Asupra datei cronicarii poloni nu se înțeleg. Wapowski pune această năvală în August, pe când trăià regele încă. Cromer nu precisează dată, dar o pune tot în timpul când regele erà în viața. Miechovia dă data de mai sus (=circa festum Michaelis), deci după ce regele murise. Data lui e cea bună, fiindcă se confirmă și prin documente contimporane cu faptul, anume scrisorile consilierilor poloni către regele Ungarii și magnații săi, care sunt scrise după moartea regelui Alexandru. Acestea nu mai lasă nici o îndoială asupra datei pe care o dă Miechovia. De altminteri chiar din ceeace spune Waponski se vede că tot data aceasta e cea bună. El spune că în luna lui August veniră soli dela Bogdan. Pune faptul acesta dupa distrugerea orașului Mijechoviu care se întâmplă în August (1506) [cf. Miechovia pag. 378]. Când au avut vreme solii să se întoarcă pentru a aduce răspunsul lui Bogdan și când a fost vreme ca acesta să se pregătească, să năvălească și să coprindă Pocuția? Când a fost vreme, apoi, ca regele să deà ordin să se adune armata, să-i trimeată în provincia cucerită, să lupte cu oastea lăsată de Bogdan, să treacă apoi în Moldova, etc.? Căci regele moare la 19 August. Dela 15 până la 19 sunt 4 zile In acest interval de timp, evident, că nu se puteau întâmplà toate aceste evenimente.

(3) Cât a coprins Bogdan din Pocuția nu știm precis. Miechovia spune, că „Valahii“ ocupaseră „teritoriul Rusii aproape de Nistru“ (pag. 379); Cromer „Pocuția“ (pag. 455), iar Wapowski spune că „țara Pocuții pe care o dase lui Alexandru anul trecut“, adăogând mai apoi, atunci când Moldovenii au fost învinși, că oastea care i-a gonit „a luat pentru regatul Poloniei, Pocuția împreună cu Cessibic,

regele și pe magnații Unguri prin două scrisori. In amândouă ei arată cum Bogdan a intrat în Pocuția și a ocupat iarăși teritoriul pe care-i restituise. Mai arată apoi, că ei de și sunt «ocupați ca să pregătească cele necesare pentru alegerea noului rege», totuși ar puteà să ridice oaste, care să meargă în Pocuția și să respingă pe cel ce venise acolo. Să abțin dela aceasta, dar «roagă pe regele și magnații din Ungaria, ca dânșii să intervină la voevodul din Moldova, pentru a da deplină satisfacție Poloniei (1)». In acest timp Bogdan prădà împrejurimile Cameniții (2). După ce a așezat o mică garnizoană (vreo 600 oameni) s'a retras. Ungurii n'au intervenit, după cum doreau Polonii în aceste lupte.

Văzând aceasta, consilierii poloni au trimis o armată de vreo 4.000 oameni, care au gonit garnizoana lăsată de Voevodul Moldovei.

In luptele ce s'au dat între amândouă oștirile au căzut doi nobili poloni, frații Struss. In alte mici ciocniri, defavorabile Polonilor, au mai fost prinși câțivă nobili, care toți au fost tăiați din ordinul lui Bogdan (3). După aceste mici lupte, armata polonă a intrat în Moldova și a prădat până la Botoșani; într'o luptă neînsemnată, — care la cronicarii poloni iea proporții foarte mari, — mica oaste moldovenească a fost învinsă. In această luptă au fost prinși și niște boeri moldoveni,

Colomeia și Snyatin". Dintre cronicarii noștri numai Ureche amintește pe larg despre toate acestea. El spune că „[Bogdan] au lovit Pocuția și au pus oamenii săi în ea".

(1) Hurmuzache II² 551—552.

(2) Idem, ibidem.

(3) Numele nobililor prinși și uciși sunt date de Miechovia, o. c. 379.

cari toţi au fost tăiaţi la Cameniţa (1) Cronicarii poloni mai spun că atunci a fost omorît şi pârcălabul Hotinului (2). Ştirea nu este exactă. Lupta s'a petrecut prin Septemvrie-Octomvrie 1506. Din documentele interne se vede că aceiaşi pârcălabi erau la 22 Martie 1506 şi la 20 Fevruarie 1507, adică înainte şi după sfârşitul luptei (3).

Garnizoana moldoveană fiind gonită din Pocuţia, aceasta rămase a Polonilor. Bogdan se alese cu umilirea sa şi pierderea provinciei. Ambiţia de a se înrudì cu regele polon o să-i cauzeze multe neplăceri. Din aceasta va mai naşte altă luptă, care o să fie în paguba lui şi a ţării, iar Pocuţia va fi la urmă tot a Polonilor.

III

LUPTA CU MUNTENII DIN 1507.

Abià isprăvise lupta cu Polonii şi o alta-i venià din spre Ţara-Românească. Acì domnia Radu al IV. Acesta trăise în foarte bune relaţiuni cu Ştefan-cel-Mare. In lupta dela Codrii Cozminului îi trimesese ajutorul lui (4), iar în 1503 prin mijlocirea lor se încheiase pace între Unguri şi Turci (5). Trei ani însă după moartea lui Ştefan izbucnì război între el şi Bogdan. Cauza acestei lupte erà ţinutul Putnii. Ştefan luase dela Munteni în

---

(1) Ureche, 181.

(2) Wapowschi, o. c. 64. Cromer o. c., Miechowschi o. c.

(3) Orig în depoz. Ac. Rom.: 3/LXXVII, $\frac{142}{XLV}$. Vezi Tabla doc. la fine cum şi lista boerilor. Cf. Iorga, Istoria Armatei Române I, 207.

(4) Cron. mold.

(5) Sanuto, Diarii, V, 450. S'a încheiat pacea: „per via di Rado et Stefano Valachi".

1482 acest ţinut. Această scădere a ţării sale erà încă recentă, nu putuse fi uitată. Pe timpul lui Ştefan, Radu nu încercase nimic, căci ştià că dela el nu puteà să-l ia. Indată însă ce Ştefan a murit a început uneltirile, căci după moartea lui el trimise un sol la Poloni cu rugămintea ca să-i dea ajutor de a ocupà Moldova (1). Polonii nu se învoiseră la acest lucru. Văzând că nu izbuteşte cu Polonii, Radu a stat liniştit aşteptând un moment mai favorabil ca să poată intra în Moldova.

In 1506 Bogdan se strică cu Polonii şi în 1507 el nu e împăcat cu dânşii. Radu voià să ia Putna şi de aceia nu erà timp mai bine găsit decât după ce Bogdan se duşmănise cu Polonii. Cu atât mai mult Putna a fost cauza războiului — iar nu atât Roman Pribeagul — cu cât la încheierea păcei se menţionează numai despre graniţe: «şi hotarul cel vechiu pe unde au fost au lăsat». Roman Pribeagul poate să fie un pretendent; în acest sens îl dă cronica lui Const. Căpitanul. Cearta între cei domni începe din Iulie (2). Ureche ne dă amănuntele războiului. El arată cum «Radu s'a sculat cu toată puterea sa şi cu Roman Pribeagul (3) de au au intrat în» Moldova «şi au prădat şi au ars ţinutul Putnii şi pe de cea parte de Siret, de multă pradă şi peire au făcut».

(1) Hurmuzache, II² 548. Hasdeu Arh. Ist. I ¹ 59.

(2) Sanuto, Diarii VII 119.

(3) Const. Căpitanul schimbă înţelesul. El spune: „scriu unii că fiind un boiar din Moldova anume Roman Pribeagul, *şi cerşind oaste de la Radu Vodă*, s'au dus de au prădat toată Putna, locul Moldovei" Ed. N. Iorga pag. 29. Din lipsă de izvoară nu ne putem pronunţà cine a fost Roman. In orice caz nn e boer, după cum zice Căpitanul.

Un pretendent în acel timp se găsià în Sibiu. Cu data 14 Ianuarie (feria quarta post octavam epiphaniarum domini) există o scrisoare a lui Alexe pârcălabul Cetăţei de Baltă către Sibieni în care se spune: „Mi s'a anunţat de Vv. Bogdan ca solul ce l'aţi trimes la rege v'a

Când Bogdan a văzut «câtă pagubă i-au făcut Radul Vodă» strângându-și armata «au intrat în Țara Muntenească până la Rătezați la movila Caiatii, de aceea parte de Râmnic și au stătut acolo zece zile de au prădat și au ars la Milcov până în Râmnic și în jos pe ambele părți, până la Siret». Impăcarea între cei doi domni n'a întârziat. Căci pe când Bogdan prăda, «dela Radul Vodă l'au tâmpinat sol un călugăr anume Maximian (1)... și s'au rugat lui Bogdan Vodă să facă pace cu Radu Vodă pentru că sunt creștini și de o seminție. Deci Bogdan Vodă văzând rugăminte dela acel călugăr au făcut pace pentru voia lui și au trimes soli la Radul Vodă și atunci Radul Vodă cu boierii săi au jurat pe sfânta evanghelie ca să fie pace neclintită». Pacea s'a făcut în condiție ca să se păzească «hotarele cele vechi» și «să întoarcă Radul Vodă toată prada și arderea câtă făcuse in țara Moldovei la ținutul Putnii» (2).

Totul se petrecuse în câtevà zile la sfârșitul lui Octomvrie 1507.

Pacea s'a făcut, totuși neînțelegerile între cei doi

adus relațiune „super eo facto de quo fui ad vos missus a domino vaivoda Moldaviensi". De aceia 'i ruga „nobis renuntiare et vestris in literis intimare dignemini voluntatem regiae majestatis quid vobiș superinde facto mandavit, quod promisistis mihi nuntiare *de illo latrone* quis vestris in manibus est captus et detentus. Sciatis a certo, quod si domino Bogdan vaivodae benevole fueritis, vobis recompensare intendit", etc. Copii de doc. ard. la Acad. Rom.

(1) Biografia lui Maxim în Arh. Ist. II. 65 și o altă redacție în Bogdan, Vechile cronice mold. p. 268.

(2) Cronica lui Const. Căpitanul pune pe Maxim ca venind dela regele ungurese; lucrul nu e exact, căci biografia lui îl arată că erà în Muntenia, atunci când a izbucnit războiul între cei doi domni. Cf. Picot 232; Iorga, Ist. Arm. Rom. I 108.

domni au continuat să existe. În Dechemvrie acelaş an relaţiunile erau rele.

Atunci o nouă «discordie» erà între «moldovean şi transalpin» (1). Aceste rele relaţiuni continuă şi sub urmaşii lui Radul. După moartea lui, la 6 Aprilie 1508 Vladislav scrise lui Emeric Czobor solul său în Ţara Românească, că de oarece voevodul de acolo a murit şi boierii vor să aleagă pe fiul lui Ţepeluş, a scris şi voevodului din Moldova ca să-i dea ajutor (2). Bogdan însă nu s'a mişcat de această invitaţie a regelui ungar şi acest fiu al lui Ţepeluş, nici n'a reuşit să se aleagă domn (3), căci în Iunie, Mihnea cu ajutor turcesc luase tronul.

IV

RELAŢIUNILE CU UNGARIA PÂNĂ LA 1508.

Cu Ungaria Bogdan întreţinuse bune relaţiuni. După moartea lui Ştefan regele erà foarte îngrijat ca Moldova să nu cadă în mâna păgânilor, mai ales că la 22 Iulie se ştia că aceştia stau la hotarele Moldovei gata de a năvăli (4); de aceea la 23 Octomvrie (in festo beali Iacobi Apostoli) 1504 Vladislav ordonà nobililor din Maramureş să fie preparaţi de răsboi ca la cel dintâiu ordin să plece (5). La 2 August (in festo beati Stephani regis et confessoris) 1505 regele Ungariei trimeteà solii săi în Mol-

(1) Sanuto, Diarii, VII 232. Item il re (al Ungariei) havia adatta quelle discordie dil mondavo con el transalpino".

(2) Hurmuzachi, II² 573, o copie şi la Acad. Rom.

(3) Iorga, Prentendenţii domneşti, în Analele Acad. Rom. Seria II Tomul XIX p. 206

(4) Còpii de doc. ardel. la Acad. Rom.

(5) Hurmuzachi, II² 525.

dova. Atunci scrià el Bistrițenilor ca să deà cele necesare lui Em. Czobor și Dem. Iaxith trimiși la Bogdan «in certis rebus et negotis nostris ac regni nostri» (1). In acelaș an, la 21 Noemvrie (in die praesentations Mariae) Bogdan trimeteà la curtea regală Ungurească pe Bernard Pârcălabul (2).

Ca vasal al regelui Ungariei Bogdan aveà în Transilvania Ciceiul și Cetatea de Baltă. Incă înainte de a murì tatăl său, Vladislav confirmase Ciceiul lui Ștefan și fiului său (3). La 1506 el aveà în posesiune aceasta cetate, căci găsim în frunte pe Petru postelnicul «castellanus castri Chyczo». Acesta dă la 3 Martie 1506 un act în care numește pe Bogdan stăpân (4). De asemenea și Cetatea de Baltă încă erà în posesia lui. In 1507 Ianuarie 14 (feria quarta post octavam epiphaniarum) găsim pe Alexe ca «castelanus Kykello» (5). Dar dejà în acel an posesia acestei din urmă cetăți va întâmpinà greutăți. In acest an Emeric Pereniy, palatinul Ungarii «chiamă în judecată înaintea sa pe Bogdan, ca să restitue Caterinii Pongracz» această cetate. Voevodul Moldovii bineînțeles, nu se prezintă «nici în persoană, nici prin reprezentanții săi» Atunci el fu condamnat «să restitue Caterinii de Pongracz» Cetatea de Baltă, la plătirea unei amenzi de 400 florini și la pierderea tuturor posesiunilor și averilor din Transilvania (6). Această decizie

(1) Còpii de doc. ard. la Ac. Rom. Cf. Iorga, Doc. rom. din Arh. Bistr. I p. X.

(2) Idem. Impreună cu Bernard mai erau Ieremia Vistierul și un George. Sanuto, Diarii, VI 290.

(3) Hurmuzache II[2] 517 No. 413.

(4) Còpii de doc. ard. la Acad. Rom. Cf. Iorga, o. c., p. IX.

(5) Idem.

(6) Hurmuzachi, II[2] 556. Cf. Iorga, Chilia 273. Arhiv. des vereines für Siebenbürg. Landeskunde VI, 96.

a rămas iluzorie însă; în 1509 el stăpâniâ Ciceiul, unde erà pârcălab Vlad (1).

In acelaş timp Polonii își aleseră rege. Noul rege, Sigismund, frate cu Alexandru, Albert și Vladislav, fusese până atunci mare duce al Lituaniei. La 24 Ianuarie 1507 el se incoronă (2). Tot pe atunci Bogdan își pregătià din nou o oaste; acest lucru neliniști pe Poloni. La încoronarea lui Sigismund, regele ungar trimisese sol pe Ștefan Telegdy. Pe acesta Polonii îl trimiseră ca sol la Bogdan ca «în numele celor doi regi să-i propună condiții de pace și alianță» (3). Solia lui n'a reușit. Un tractat între Moldova și Polonia nu se va face de cât în 1510. In 1507 relațiunile dintre cele două țări sunt foarte încordate. Atunci Sigismund puse noi impozite în Polonia «pentru războiul contra Tătarilor, Muscalilor și Valahilor» (4).

In vedere că solia lui Telegdy nu reușise și în vederea intereselor comune ale Ungariei și Polonia se încheie și un tractat între Sigismund cu Vladislav. Regele polon trimise patru delegați care împreună cu magnații regatului ungar încheiară la 28 Mai 1507 între cele două țări un tractat în care se cuprindea dispoziții relative și la Moldova (5). Suzeranitatea Ungariei asupra Moldovei a fost recunoscută formal și de regele Polonii. De aci înainte

(1) Berger, Urkunden Regesten aus dem alten Bistritzer Archive II[er] Teil von 1491—1516 pag. 27; No. 505.

(2) Wapowski, o. c. 72; D. Jodocus în „Bibliotek pisarow polskisch" vol. 39 p. 20.

(3) Hurmuzache II[3] 557, Wapowski o. c. 73, D. Iodocus o. c. 21. Ureche (p. 182) are cunoștință de acestă solie; o pune însă mai târziu,

(4) N. Iorga, Acte și fragmente III 74, Wapowski o. c. 73.

(5) Cf. Conduratu, o. c., 472, 474.

nu va mai fi nici o pricină între Polonia și Ungaria pentru Moldova, ‹voevozii ei vor recunoaște ca suzerani pe regii Ungariei, căruia îi vor presta omagiul de fidelitate». Se mai hotărà că atunci, când «amândoi regii» vor face o expediție contra Turcilor, domnul moldovean să le dea ajutorul său, iar de nu va voi, regele polon să fie dator să ajute pe cel din Ungaria «ca să-l scoată din domnie». Mai departe să decideà, ca domnul moldovean să nu mai facă război cu Polonii «pentru țările care nu sunt ale sale, și nici să ațâțe sau să conducă pe Tătari ori pe Turci cu război contra Polonilor›. La sfârșitul tractatului să luau măsuri pentru apărarea Moldovei, anume se hotărà că, ‹în cazul când Turcii s'ar ridica cu război asupra Moldovei, atunci regele Poloniei să fie obligat a da ajutor» celui ungar ‹ca să poată apărà Moldova» (1).

Acest tractat arată chipul cum erà socotit Bogdan de cei doi regi. Nu mai erà Ștefan care se încheie tractate ca egal. Voevodul moldovean de acum nici nu participase la facerea tractatului. Acesta erà o consecință a faptelor lui de până atunci.

In 1508 Moldova are mici relații cu Ungaria și cu cetățile săsești din Ardeal, mai ales cu Bistrița. In 26 Iulie (= Sabbato post festum beatae Annae) regele scrise Bistrițenilor,—în urma reclamațiunii voevodului moldovean,—că la bâlciul ce se face în Bistrița să nu se ià tricessima dela negustorii moldoveni înainte de începerea bâlciului, ci să se ia taxă tot cum a fost până atunci. Numai când ei vor vinde mărfurile lor înainte

(1) Hurmuzachi II² 557. Cf. Conduratu, o. c.

de începerea bâlciului pot să ia acea tricessima (1). Tot în acest an, regele dădù poruncă ca negustorii moldoveni să nu mai intre și să ese din Ardeal «pe drumurile ascunse și neobișnuite», ei neplătind în modul acesta vigessima (2). Tot pe atunci Bistrițenii făcură vreun rău oamenilor lui Bogdan, căci acesta scrise în Noemvrie ca să-i lase supușii în pace și să păstreze legăturile de prietenie cu dânsul (3).

V.

LUPTELE CU POLONII DIN 1509 ȘI TRACTATUL DIN 1510.

De și în tractatul polono-ungar din 1507 se prevăzuse ca Bogdan să nu se mai atingă de pământurile regelui polon, dar domnul moldovean considerând că dăduse Pocuția și nu primise nimic în schimb, voià să o recucerească. Incă din Iulie 1508 erau câtevà neînțelegeri între regele polon și voevod. La această dată regele ungar anunță pe Sigismund că a scris lui Bogdan ca să trăiască în bună pace cu funcționarii și armata dela frontiera Poloniei (4). Aceste neînțelegeri proveniau din încălcările dela graniță de o parte și de alta, încălcări fără mare importanță. Polonii ar fi voit să păstreze legături de prietenie cu Bogdan; aceasta se vede și din faptul că la 1 Aprilie 1509 Sigismund întărià tractatul încheiat cu regele Ungariei în 1507 (5).

(1) Copii de doc. Ardelene la Ac. Rom. Cf. Iorga, Documerte românești din Arhivul Bistriței I. p. XI.

(2) Idem.

(3) Copii de doc. ard. la Ac. Rom. Cf. Moisil, Douăsprezece scrisorì domnești din Arh. orașului Bistrița, p. 9.

(4) Hurm. II[2] 574. Cf. Conduratu, o. c. 478.

(5) Hurm. II[2] p. 597.

Voevodul însă nu uitase planul său de căsătorie cu sora regelui polon și pentru a silì pe Sigismund a-i satisface cererea el făcuse intervenții la Papa. In 1509 Bogdan trimise papei Iuliu II tractatul de căsătorie încheiat în 1506 cu Alexandru, regele de odinioară al Poloniei, ale cărui condiții le-am văzut.

Papa în urma acesteia, trimise lui Sigismund o scrisoare «prin care îl invită să împlinească obligațiunile ce rezultă pentru dânsul din tractatul încheiat cu regele Alexandru și să trăiască în bună înțelegere cu Bogdan Voevodul, fiindcă ar fi un mare pericol pentru creștinătate, dacă acesta s'ar ridicà cu armele ca să-și ia înapoi orașele și ținuturile ce le dăduse Poloniei (1). Regele polon știà și el motivul pentru care voevodul moldovean erà nemulțumit. Intr'o scrisoare adresată fratelui său Vladislav, el spune: Bogdan «gândește că cu armata pe care o are pregătită să năvălească cu dușmănie în regatul nostru. Cauza acestui atac am înțeles'o din scrisorile ce ni s'a adus dela [Roma], în care este scris că prin legatul, pe care acest voevod l'a trimes acolo s'a plâns că noi nu-i dăm în căsătorie pe sora noastră, cum se promisese odată cu condiții anumite de către regele Alexandru, fratele nostru. A obținut o brevă dela Papa către noi, din care un exemplar îl trimetem majestății voastre ca să înțeleagă mai lămurit această afacere». Dacă nu i se va împlinì rugăciunea o să încerce armele; că el, Sigismund, ascultase și de sfatul lui Vladislav când refuzase a împlinì actul cerut de voevod și că ar puteà însuși să ia mă-

---

(1) Hurmuzachi, II² 583 No. 465, Idem II¹ 24. Cf. Conduratu, o. c. 479

surile necesare în vederea acestui atac, dar voește să intervină mai întâiu regele ungar pentru a-l întoarce dela mișcarea începută (1).

Deci între anii 1504—1509 mijlocise Bogdan ca să se facă căsătoria, dar cu toate inzistențele sale, dorința nu i se împlinise, având împotriva sa pe amândoi regii. Erà dar nefiresc lucru să mai inziste în cererea lui, odată ce fusese refuzat de cei trei regi. Nereușind nici de astădată, după atâta așteptare, a găsit cu cale ca să încurce țara într'un războiu păgubitor ei și nefolositor lui, căci țara aveà să sufere urmările ambiției sale. Și foarte bine și cu multă durere scrie și Ureche când zice: «Au socotit că are vreme să-și răscumpere rușinea despre craiul leșesc cu sânge nevinovat și au început a strânge oaste». Cauza noului războiu este deci neîndeplinirea îndatoririlor luate de precedentul rege față de Bogdan, care e în legătură cu reocuparea Pocuției (2). Se mai adăogau apoi certe și invaziuni la frontieră. Sigismund știà acestea și pentru aplanarea conflictului voià chiar să se întrunească o comisiune compusă din delegați poloni și unguri, cari să cerceteze pricinile între «supușii săi și ai voevodului (3).

Bogdan făceà preparative în acest timp. In Aprilie se știà că el își adunase armata. Sigismund se plângeà regelui Vladislav că fără nici un motiv, voevodul «făcuse o năvălire în regatul său, devastase câtevà sate

(1) Hurm. II² 585 No. 467. Cf. Conduratu, *o. c.* 479—480.
(2) Ureche, 182.
(3) Hurmuzachi, II² 584—5.

și ridicase oamenii cu turmele lor» (1). In Iunie Moldovenii trecură Nistrul pe la Hotin (2).

Atacul domnului moldovean găsì pe Sigismund nepregătit. Pe timpul acesta regele făceà preparative de nuntă și trimesese soli la ducele de Meklemburg ca să ceară în căsătorie pe fiica sa. Când auzì însă, că Bogdan a năvălit cu oastea sa «și că contra dreptului ginților a rupt tractatul încheiat intrând în Podolia și Rusia și devastează totul» (3) a întrerupt tratativele ce le făcea. El venì în Cracovia pentru a pregătì cele trebuincioase. Inainte de a plecà regele, voevodul asediase Camenița (4). Neputând-o luà, ridică asediul, și după ce a prădat orașele și satele neîntărite din jurul acestei cetăți, merse mai departe în Podolia. Devastând totul pe unde treceà ajunse la Haliciu, pe care-l ținù împresurat câtevà zile iarăși fără a-l puteà cuprinde, de oarece cetatea erà bine întărită și se apără strașnic și cu toate că Bogdan aveà artilerie (5). Neizbutind nici acì, prădă și arse orașul de lângă cetate. Din împrejurimele acestui oraș

(1) Idem, ibidem.

(2) Ureche spune că a trecut Nistrul „Vineri 29 Iunie“ (p. 183); Cronica moldo-polonă dă aceiași dată (Bogdan, Vechile Cronici, p. 228). Datele sunt neexacte, căci dintr'o notiță contimporană se vede că la 27 Iunie Bogdan asedia Camenița. El trecuse deci mai înainte în Pocuția.

(3) D. Iodocus, o. c. 35.

(4) Hurmuzachi, II² 587, 593, 595. Intr'o scrisoare a lui Sigismund se spune că Bogdan „cu ajutorul Turcilor și Tătarilor a împresurat Camenița“. (Hurm. II², 587). In D. Iodocus nu se menționează ajutorul dat de Turci. In Waponski (o. c. 86) și în câtevà scrisori ale lui Sigismund către Vladislav se face mențiune de acest ajutor al Turcilor. Se poate să fie Turcii din Chilia.

(5) Wapowski, o. c. p. 87. „Bogdanus huc Palatinus cum toto exercitu superveniens, tormenta bellica et bombardas contra arcem expli-

a luat cu el mulți oameni și o mare pradă de turme. Dela Haliciu merse la Lemberg iarăși cu gândul de a-l cuprinde, dar nici acest asediu nu-i reuși. După trei zile fu nevoit să ridice asediul și să se întoarcă, de oarece auzise că regele Poloniei își strânsese armata și veniă în persoană contra lui. De prin locurile pe unde mersese, el luă multe lucruri: Vase de aur, de argint, clopote și alte obiecte, — jefuise chiar și bisericile. La întoarcere în ziua de 6 Iulie (1) putù cuprinde orașul Rohatin, pe care de asemenea îl jefuì împreună și cu biserica ce erà împodobită cu odoară de aur și argint. Intre obiectele luate dela Rohatin fu și un clopot mare pe care-l puse apoi la Mitropolia din Suceava (2). Incărcat astfel de pradă, ducând ‹mulți țărani și boeri› împreuuă cu Rafael Halitzki proprietarul orașului Rohatin ‹cu mare izbândă s'au întors la scaunul său din Suceava fără de nici o zminteală și robilor le-a împărțit hotar în țara sa› (3). Venind în țară Bogdan își concedie armata.

In acest timp St. Gorski, solul lui Sigismund la curtea ungară, în urma misiunei date, cereà ajutor dela Vladislav. Pentru a puteà înduplecà pe Unguri, el ziceà că în tractatul încheiat între cei doi regi în 1507, se prevăzuse că dacă vre-un dușman ar năvălì în «pămân-

care iussit ... Triduum hic apud moenia est decertatum quo ad maior Bogdani palatini bombarda intensissimi globo tormenti ex urbe iaculati porro rupta ac confracta est, magisterque tormentorum bellicorum, qui astabat uno eodemque ictu sit interfectus".

(1) D. Iodocus, o. c. 36.

(2) Ureche în Letopisețe I, 182. Cf. N. Crețulescu, Istoria sf. m-ri Rașca 12.

(3) Ureche, idem.

turile regelui Poloniei», acel duşman va fi pedepsit de amândoi regii. Fiindcă voevodul moldovean a intrat în Rusia şi a atacat cetăţile, regele polon s'a pregătit a-l pedepsì, dar cere ajutor şi dela Unguri. I s'a răspuns că Vladislav va face cele hotărîte prin tractate, dar crede că mai întâi trebue intervenit la voevod ca să satisfacă pe Sigismund de toate pagubele făcute şi că a ales soli pe Charlacki şi Barlabey care să mijlocească în această afacere. Mai zicea Vladislav solului polon că, Valahul văzând atâta pregătire şi duşmănie ‹poate să, cheme în ajutor pe Turcii cari ar puteà să invadeze din orice parte regatul polon», că «Bogdan are ţara întărită prin poziţia sa naturală aşà că poate să întindă curse Polonilor, cari trebue să se teamă de orice pericol›. Ii amintià de catastrofele suferite de Turci, Matiaş şi Albert şi că soarta războaielor e nesigură›. De aceia regele polon să suspende orice acţiune până când va venì răspunsul solilor trimeşi (1).

In timpul acesta Sigismund îşi strânsese şi echipase armată. Pe când îşi făceà preparativele veniră solii lui Vladislav ca să-l oprească dela expediţiunea proiectată (2). Intervenţia aceasta n'a avut nici un rezultat.

La 20 Iulie (= in crastino sancte Margarethe) să ştià că el pleacă contra Moldovenilor. Atunci scrie el episcopului Luca că a ajuns într'un războiu foarte greu cu Moldovenii› (3). La 26 Iulie (sărbătoarea sf. Iacob) totul erà gata spre a plecà din Cracovia spre Lemberg. Dar tocmai la 4 August pornì «asupra românu-

(1) Hurmuzachi, II² 588. Cf. Conduratu, o. c. 481.
(2) D. Iodocus, o. c. 36, Waponski o. c. 88.
(3) Hurmuzachi, II², 593.

lui necredincios» și la 24 August ajunse la Lemberg. Acì însă se îmbolnăvì de friguri, și neputând din această cauză să mai meargă, dădù comanda armatei, care erà de vreo 60.000 oameni, lui Nicolae Kamenecki, palatinul din Cracovia. Acesta trecù Nistrul și ajunse prădând până la Cernăuţi. De acì înaintând în Moldova a prădat și ars Dorohoiul, Botoșanii, Tărăsăuţii, Ștefăneştii și Hotinul; cavaleria uşoară ajunse până la Cotnari (1). Bogdan nu puteà să facă nimic, fiindcă n'aveà armată strânsă. După ce au încercat în zadar să ia Suceava, Polonii începură retragerea. In această retragere s'a purtat grozav. Comandantul armatei a dat ordin — și sigur că ordinul s'a împlinit — să se omoare bărbaţi, femei, bătrâni, copii și turme, «lucru care nu se obișnuește», spun chiar cronicarii poloni. Pe când treceau Nistru, Bogdan strângându-și în pripă o mică oaste i-a atacat. Atacul n'a reușit din cauza puţinei sale oştiri și astfel fu bătut. Polonii făcură în această luptă mai mulţi boeri prizonieri, dintre cari câţivà din cei mari. Aceștia fură: Cârjă jicnicerul, Petrică comisul, Șteful (2) și Matei logofătul (3).

Lupta aceasta se dădù în ziua de 4 Octomvrie (ziua sfântului Francisc) pe care Polonii o făcură sărbătoare. De acì se vede cât de mult doriau Polonii să câștige o victorie asupra Moldovenilor, de au așezat această zi între sărbătorile lor.

Dintre boerii prinși, Kamenecki poruncì să fie tăiaţi

(1) Un Vasco îi purtă prin aceste localităţi. Cf. Ureche, 182—3.

(2) La cronicarii poloni e numit Dobru Ştef.

(3) Toţi sunt citaţi în documente afară de Matei logofătul. Acesta poate să fie marele logofăt din timpul lui Petru Rareș.

50 la Lemberg ca să răzbune decapitarea altor cincizeci nobili poloni tăiaţi de Ştefan (1).

Sfârşitul războiului se apropià însă. Vladislav care la început voise ca să-l oprească, se interesà după izbucnirea lui când să poată mijlocì pentru încetare. După ce a văzut izbânda Polonilor şi retragerea lor din Moldova, a trimis solii săi ca să mijlocească pacea. Aceştia erau Oswald de Korlatkeu şi Varnava Bela. La 1 Noemvrie erau la Lemberg, unde întâlniră pe Sigismund. Regele numì delegaţii săi, cari fură St. de Chodecz, G. Krupski, castelanul din Bels, I. Laski, cancelarul regatului şi P. Tonicki ca secretar. Aceştia patru împreună cu delegaţii regelui ungar plecară din Lemberg spre Cracovia la 16 Noemvrie (2). Inainte de a plecà de acolo solii ungureşti, la 10 Noemvrie, dau un act prin care «adeveresc că au fost la regele Poloniei, şi că acesta a dat ordine căpitanilor săi ca să înceteze războiul despre Valahia până se vor întoarce ei dela voevodul Moldovei (3). La 12 Decemvrie erau la Suceava (4). La 22 Decemvrie delegaţii moldoveni (5), trimişi pentru încheierea tractatului, anume Tăutul logofătul, Toader pârcălabul, Isac pârcălabul de Roman şi Ivanco pitarul (6) se întâlniră cu delegaţii poloni şi unguri, iar la 29 veniră la Cameniţa, unde începură tratativele.

(1) Intregul războiu e prevestit în D. Iodocus o. c. p. 35—38 şi în Wapowski o. c. 86—92.

(2) Hurmuzachi II², 595.

(3) Hurmuzachi II² 594.

(4) Berger, Urkunden Regesten aus dem alten Bistritzer Archive, II Teil, von 1491 bis 1506, No. 520; Cf. Iorga, Doc. din Arch. Bistriţei I p. X.

(5) Hurmuzachi II², 595.

(6) Probabil „pisar" căci cu acest titlu se întâlneşte în documen-

La 17 Ianuarie pacea erà făcută. Tractatul în exemplarul polon e datat din 23 Ianuarie 1510 (1); iar cel în exemplar moldovenesc din 7 Fevruarie (2).

Condiţiunile tractatului sunt următoarele:

Se vor înapoià obiectele răpite şi de o parte şi de alta. Căsătoria proectată nu se va mai face, Bogdan înapoind actele. Atât regele Poloniei cât şi domnul Moldovei să se anunţe când vor şti că vreun inimic are de gând să năvălească în vreuna din cele două ţări. Regele Poloniei să nu primească pe nici un inimic de ai domnului moldovean în ţara sa, de asemenea nici Bogdan să nu primească de ai lui Sigismund. Dacă voevodului din Moldova i s'ar întâmplà ca să fie scos din domnie, Sigismund îl va primì în Polonia cu familia şi boierii sai, de unde îi va da ajutor ca să-şi reocupe ţara. Negustotii poloni şi litvani să fie liberi de a face comerţ în Moldova şi de a trece în Muntenia plătind vămile după vechiul obiceiu; de asemenea neguţătorii moldoveni vor aveà aceleaşi drepturi în Polonia. Pricinile dela hotarele Poloniei şi Moldovei se vor judecà în Polonia la Cameniţa şi Haliciu, iar în Moldova de părcălabii dela Hotin, Cernăuţi şi Soroca.

Trei chestiuni rămâneau să fie hotărîte de regele Ungariei, anume: Despăgubirea Polonilor de cheltuielile făcute cu expediţia în Moldova; chestiunea relativă la Petru

tele interne. In relaţia lui St. Gorski se adaogă şi „Petrică". (Arch Ist. I² 184). In tractat sunt numai cei patru numiţi.

(1) Acta Tomiciana I 56—60; Dogiel, codex dipl. R. Pol. I² 600; Hurmuzachi, II² 613; Arh. Ist. I² 154.

(2) Hurmuzachi, Supl. II¹ 1.

«qui se nominat fiium voyvodae» (1) și chestiunea relativă la Moldovenii care fugise din țara lor; chestiune relativă la Pocuția. In privința Pocuției Vladislav trebuià să fixeze o zi, în care să se intrunească delegați poloni, moldoveni și unguri,—câte patru de fiecare țară,—cari vor căutà să restabilească vechile granițe; dacă vreuna din părți va lipsì la ziua hotărîtă fără vreun motiv bine determinat, își va pierde drepturile ce are.

Pentru întărirea tractatului ambasadorii poloni, anume Krupski și Tomicki veniră în Moldova și la 7 Fevruarie luară jurământul lui Bogdan. Apoi la 16 Martie solii moldoveni (2) veniră la Sigismund și la 20 a aceiași luni în prezența lor și a trimișilor lui Vladislav, regele polon jură că va păzì condițiunile tractatului. Tot atunci se aduseră obiectile luate dela Rohatin, iar Polonii liberară pe boierii moldoveni, cari fuseseră prinși în bătălia dela trecătoarea Nistrului.

După cum se vede, chestiunea Pocuției, precum și alte puncte de ceartă între Moldova și Polonia, rămâneau să fie hotărîte de Vladislav în prezența a patru soli moldoveni și patru poloni. Delegații Moldoveni veniră. în Aprilie la Buda, dar Sigismund nu-și trimise pe ai săi. La 23 Aprilie 1510 P. Tomicki, ambasadorul regelui polon la curtea ungară, rugà în numele regelui său pe Vladislav ca să amâne hotărîrea până când va trimete și Polonia delegații săi. «Și fiindcă în această afacere

(1) Asupra acestui Petru, v. Coriolan, Petru Rareș înainte de urcarea sa pe tronu și Petru Pribeagul.

(2) Aceștia erau Toader, Ivanco pisarul și Luca (probabil Luca Arbore). Cf. Iorga, Ist. Arm. Rom. I, 209—212.

este necesară prezența delegaților voivodului Moldovei sau să fie reținuți aceștia, sau dacă vor plecà să i se scrie timpul când să trimeată alții» (1). Solii moldoveni se plânseră și de faptul că tractatul nu e respectat de Poloni, căci se făceà din partea lor incursiuni și devastări; Tomicki raportând acestea regelui său, îl rugà ca să le oprească (2).

La 22 Mai, acelaș an Sigismund scrià aceluiași ambasador ca să îngrijească de chestiunile asupra cărora rămăsese să se pronunțe Vladislav, ca hotărîrile acestuia să nu vătăme vreun drept polon și să aducă prejudiții (3). Ce înțelegeà regele polon prin aceste prejudiții, le spune într'altă scrisoare din 23 Maiu. Pretențiunile lui, dintre cari unele trebuià să fie tratate și în secret, «în lipsa Valahilor», erau:

1. In privința Pocuției:

Regele Ungariei să-și numească delegații săi ‹ cari în ziua de sf. Petre, să hotărască pricina dintre regatul Poloniei și Țara Moldovei pentru acel district, să hotărască pentru granițe, să le înoiască pretutindeni între cele două țări și să deà dreptatea acelei părți, care s'a obișnuit a posedà acel teritoriu ›. Regele spuneà apoi fățiș ca să se deà hotărîre în așà mod, în cât acel ținut să fie alipit Poloniei.

2. Asupra lui Petru Voevod: Să îndemne pe Vladislav a se pronunțà ca să nu fie îndepărtat din Polonia, Tomicki declarând însă că Sigismund ‹ nu-l va trimite niciodată contra voevodului Moldovei». Aceasta întru

(1) Hurmuzachi, II[2] 618.
(2) Idem, 619.
(3) Idem, 620.

cât și Albert omorâse «după stăruința lui Ștefan» pe alt pretendent, «dar nu folosise nimic, Ștefan devenind și mai cutezător» (1).

3. In privința pagubelor cauzate: Voevodul fiind provocătorul răsboiului să plătească acele pagube. Asemenea să-i deà și oamenii pe care-i răpise din Polonia și cu care făcuse colonii în țara sa (2).

Un sol moldovean veni apoi la Buda (3). La 18 Iunie se pronunță și Vladislav asupra chestiunilor ce rămăseseră asupra lui. El hotărì:

1. In privința lui Petru și a locuitorilor fugiți din Moldova: Petru să fie îndepărtat din Polonia; oamenii care au plecat din Moldova înainte de începerea războiului și s'au așezat cu locuințele în Polonia sunt liberi sau să rămână sau să se întoarcă în Moldova.

2. In privința cheltuielilor și pagubelor cauzate în războiul purtat: Voevodul Moldovei nu va plătì nimic din ceea ce pretindeau Polonii.

3. In privința Pocuției: O comisiune compusă din delegați unguri, moldoveni și poloni va cercetà și va hotărî chestiunea. Ziua ce o va fiixà, o va anunțà atât «fidelului său voevod moldovean» cât și regelui Poloniei.

Regele Ungariei mai hotărî și asupra ajutorului pe care regele polon trebuià să-l dea lui Bogdan, când ar fi fost silit de un inimic mai puternic a părăsì țara. El se pronunță că acest ajutor să fie dat «cu voința și consimțământul regelui și regatului ungar».

(1) Coriolan, o. c. 6.
(2) Hurm., II² 621. Cf. Conduratu, o. c. 485.
(3) Sanuto, Diarii X, 851.

Mai spuneà apoi Vladislav că primeşte toate dispoziţiunele tractatului încheiat prin mijlocirea sa între Bogdan şi Sigismund «de oarece nu prejudecă întru nimic drepturile Ungariei asupra Moldovei» (1).

Acestea erau hotărîrile lui Vladislav, dar el nu hotărîse definitiv asupra punctului celui mai important de discordie între cele două ţări, şi anume asupra Pocuţiei. Lăsase ca să se decidă mai târziu de o comisiune mixtă. Regele Ungariei se arătase în aceste decizii foarte binevoitor faţă de Bogdan, mai mult chiar de cât către fratele său. Il scutise pe voevod de cheltuielile războiului şi peste toate hotărîse ca Petru pretendentul să fie depărtat din Polonia. Vladislav fusese îndemnat la această atitudine faţă de Bogdan şi din cauza Polonilor, care nu uitaseră că ei fuseseră odată suzerani principilor moldoveni. Inainte de a se da decizia regelu ungar asupra acestor chestiuni, regele polon ceruse de la Vladislav prin legatul său, ca acesta să-i dea un act prin care să arate că deciziunea sa n'are să aducă nici un prejudiţiu drepturilor Poloniei asupra Moldovei. Acest act n'a putut fi obţinut, şi cu mult necaz scrià despre acest lucru apoi regele Sigismund Arhiepiscopului din Gnesna (2).

Tot dintr'această scrisoare putem fi orientaţi asupra relaţiunilor dintre Polonia şi Moldova pe la jumătatea anului 1510. Regele se temeà atunci că Tătarii să nu năvălească în Polonia, şi bănuià că ei sunt îndemnaţi să devasteze şi să prade în ţările lui de «Valah».

(1) Hurmuzachi, II² 625.
(2) Cf. Conduratu, o. c. 486.

Să mai poate ştì de acì, că în acest timp regele Poloniei trimisese la Bogdan un sol, ca să-i ceară oamenii răpiţi, dar că acest sol se întorsese fără rezultat (1).

Dacă nu putuse obţine actul dorit dela Vladislav, Sigismund dorià ca cel puţin, chestiunea Pocuţiei să fie rezolvată mai repede. Dar nici la aceasta regele Ungariei nu prea păreà dispus. La 19 August, Sigismund scrià episcopului său din Posen că Vladislav nu voeşte «să determine hotarele dintre Moldova şi Polonia, refuzând să numească consilierii săi pentru a cercetà acest lucru» (2). La 2 Septemvrie, Vladislav încă nu hotărâse nimic spre marea supărare a lui Sigismund. Atunci scrià el ambasadorului său din Ungaria, Ioan Karnkowski, că nu pricepe de ce Vladislav nu voeşte «să numească şi să trimeată legaţii săi pentru ca să decidă hotarele între» Poloni «şi Valahi». In consecinţă-l autorizà ca să ceară regelui ungar de a numì pe delegaţii săi pentru ca să hotărască odată această chestiune (3). Frontierile dintre cele două ţări continuară a fi tot obiect de ceartă. Neîncetat prădări şi turburări urmate de reclamaţiuni dintr'o parte şi dintr'alta. Neapărat, interesul erà—atât al Moldovei cât şi al Poloniei—ca să fie pace; de aceia întru cât priveşte aceste chestiuni de frontieră Sigismund se arătà împăciuitor faţă de Bogdan, mustrător faţă de căpitanii săi dela granițe, care nu ştiau să evite turburările.

In acest timp, Bogdan i se plânsese că oamenii de la granițele Poloniei, invită pe Moldoveni să emigreze

(1) Hurm. II² 632.
(2) Idem, 633.
(3) Idem, 634.

în regat; regele auzind de aceasta scrise Căpitanului său din Camenița că ‹se miră de îndrăzneala acestor oameni, cari de abia respiră acum de războiul de mai înainte și dau prilej pentru izbucnirea unui altuia». Iĭ ordonă «ca să îngrijască a face dreptate: Să nu se mai facă nici o pagubă voevodului și să-i restitue pe toți fugarii› (1). Acelaș ordin la 8 Septemvrie și către Căpitanul din Podolia, căruia îi mai ordonà ca sub nici un motiv să nu mai primească pe locuitorii fugiți din Moldova, căci se violează tractatul de pace (2). Dar nemulțumirile tot nu încetau. La 5 Noemvrie se repetară aceleași plângeri și aceleași ordine (3). Văzând că nu izbutește, Bogdan se adresă regelui Ungariei, care la rândul său invită pe Sigismund să se conformeze tractatelor. Regele polon dădù ordine în consecință (4).

Tot în acest timp plenipotențiarii lui Sigismund s'au întâlnit cu plenipotențiarii lui Bogdan, și au hotărît singuri, în mod provizoriu, fără delegații Ungariei, chestiunea granițelor. Hotărîrea a fost ca Pocuția să rămâe sub administrația logofătului [Moldovii]. Aceasta, până când comisia mixtă compusă din delegații celor trei țări se va întrunì pentru a hotărî în mod definitiv (5).

---

(1) Idem, 636.
(2) Idem, 637.
(3) Idem, 640 No. 499, 643 No. 502.
(4) Idem, 646 No. 504.
(5) Idem, ibidem No. 505.

PARTEA II.

I.

PRIMELE RELAŢIUNI ALE LUI BOGDAN CU TURCII

In timpul din urmă al domniei sale, silit de împrejurări şi pentru a-şi asigurà pacea din partea Turcilor, Ştefan fusese nevoit ca să le plătească bani. Mai multe mărturii arată aceasta. Nacker (1), cronicar german contimporan, spune că Ştefan a plătit tribut Turcilor. De asemenea un raport al ambasadorului veneţian din Constantinopole, din 18 Iunie 1492 (2), îl arată pe Ştefan iarăş tributar sultanului. Un alt raport dela acelaş ambasador, numără între tributarii sultanului şi pe ‹ Ştefan Voevodul Moldovei › care plăteşte 4.000 ducaţi (3). Plătià Ştefan aceşti bani ca *tribut* sau ca *dar?* In tractatul din 1503 încheiat între Turci cu Unguri se cuprinde şi Moldova, cu stipulaţiunea că domnii ei vor plătì tot ceea ce plătiseră şi mai înainte Turcilor (4). După moartea lui Ştefan, din 1 August, avem o ştire din care se vede

(1) Scriptores rerum Prus. V, 306.

(2) Hurmuzachi, VIII 28. Cf. D. Onciul, Curs de Istoria Românilor.

(3) Sanuto, Diarii V, 464; Cf. Iorga, Ştefan-cel-Mare, 250.

(4) Hurmuzache II[1] 20; cf. Iorga, Chilla 177. In privinţa aceasta v. şi Donado da Lezze, Historia Turchesca, publicată de I. Ursu, p. 82, 183–4.

că Bogdan a fost chemat la Constantinopole (1). Acestea sunt motive cari ar pledà pentru părerea că Ștefan a plătit tribut.

Dar mai este o știre care arată Moldova ca nesupusă Turcilor în 1507. Se găsește într'un raport al ambasadorului venețian din Constantinopol către doge, în care vorbește despre hotarele împărăției Sultanilor. Când ajunge la hotarele despre Nord, arată că imperiul se mărginește cu amândouă Valahiile, «ai căror domni unul îi da ascultare și altul nu» (2). Care din cele «două Valahii» n'ascultà de Turci? Știută fiind situațiunea Munteniei din acel timp, nu mai poate fi îndoială, că ea e aceia care e dependentă. Muntenia, din timpul lui Mircea, cu oarecari mici întreruperi, plăteà tribut. Dintre domnii moldoveni numai Petru Aron plătise tribut (3).

Știrea ce se află în acest raport e de crezut, mai ales că face o descriere a mărimei imperiului turcesc, și nu e de admis ca atunci când spune că unul din domnii

(1) La 1 August (feria tertia in profesto Sophiae) 1504 Bornemyza, tezaurierul regal, scrià Sibienilor urmatoarele: „... de vaivoda Transalpinensi, quod vocatus est ad portam priusquam ivisset, nota fuerunt regiae majestati, nunc iterum habemus nova a moldavo similia". Copii de doc. la ard. la Ac. Rom.

(2) „De il suo gran potter de paesi. Quanto sia granda la amplitudine de gli paesi che questo signor domina, princ. serenissimo, assai credo che sia notto a la serenità vestra: che gli suoi confini siano quasi incominciado a presso al Friul nostro, et, distendandossi per la via de al mare si congiongino con li termini de la Soria, et da quella per l'alta volta, con la Persia et Tartaria, et haver tutto il mar mazore a suo guverno, che volze da III mila miglia, et da l'alta bando puoi, con boemi, polani et tute due la Vlachie *(degli qualle re vlache, l'uno gli rende obedientia et l'altro non);* et se retorni da copa per i confini de l'Ungaria presso al Friul predicto" Sanuto, Diarii VII—8.

(3) Hurmuzachi, II² 670—1; Cf. Giurescu o, c. 57.

vlahi dă ascultare Turcilor să n'aibă ştire sau să fi omis intenţionat că celălat nu e dependent.

Deci Bogdan, dacă n'ascultà de Turci, nu le plăteà nici tribut. El moştenise o situaţiune mai mult sau mai puţin independentă faţă de Turci dela tatăl său şi dacă vecinii i-ar fi dat vre-un ajutor s'ar fi menţinut. Atunci cum putuse să evite pe Turci atât Ştefan, după luptele ce le avuse cu ei, cât şi Bogdan? Pentru a-şi asigurà liniştea ei trimeteau *daruri*. Aceste *daruri* Turcii le puteau luà şi ca *tribut*. Nu înseamnă însă că dacă trimeteau *daruri*, ei se considerau ca *tributari*. Ştirile acestea, care arată pe domni când ca *tributari*, când ca *independenţi* sunt cea mai bună dovadă că *darurile* erau forma prin care voevozii moldoveni măguliau mândria şi puterea turcească (1).

După 1507 Bogdan intră în contact cu Turcii. Şi că erau oarecari relaţii după 1507 între Bogdan şi Turci nu se poate tăgăduì. La luptele pe care el le poartă contra Polonilor în 1509 el are un ajutor dela Turci. In 1511 regele polon scrià căpitanului său din Cracovia St. Lanczkoronski, ca să facă dreptate lui Bogdan în privinţa locuitorilor care fug din Moldova şi se aşează în Polonia. ‹ Căci acest lucru mai ales se plânge, că supuşii noştri chiamă pe colonii aceluia din Valahia, şi fiindcă acesta [Bogdan] îi constrânge pe ei la armată *şi la plătirea tributului către Turci*, ei fug bucuroşi dela acela în supunerea noastră şi a supuşilor noştri › (2).

---

(1) Cf. Onciul, Curs Istoria de Românilor; Giurescu, o. c. 55.

(2) Justitiam ei ad prescriptum confederationis ministres ut non habent querendi de nobis occasionem. Nam hoc maxime queritur quod subditi nostri... colonos ejus e Valachia evocant et quod ab eodem ob

Deci după 1508 Moldova este în relațiuni mai strânse cu Turcii. Această orientare o indică și faptul că după acest an Bogdan este în relațiuni foarte încordate cu Polonii. In timp de patru ani avusese ocazia să vadă cât prețuesc Polonii și Ungurii în apărarea lui la nevoe. Apoi, slăbit cum erà și știind războiul ce aveà să-l ducă cu regele polon, trebuià să se asigure despre Turci.

In acest an vor fi mers soli la Turci — poate Tăutul — și să fi făcut daruri Sultanului Baiazid, care au fost repetate (1).

Apoi Bogdan trebuia să aibă bune relațiuni cu Turcii pentru a se puteà apără și contra altor dușmani, între cari se vor numără doi ani mai târziu, după această dată, și Tătarii.

II.

INCURSIUNILE TĂTĂREȘTI DIN 1510.

Tătarii vor începe să năvălească din 1510, în care an făcură două incursiuni.

Prima se făcù prin Aprilie Mai. E cunoscută din cronica lui Ureche și confirmată de o scrisoare a regelui Vladislav către Sași. Ureche scrie despre ea: «In anul 7018, Betgherei sultan, feciorul hanului, fără de

eam rem, quod ipsos ac exercitum ac ad solvendum turco tributum cogat, in ditionem nostram et subditorum nostrorum perfugunt. Hurmuzachi II[3] 17; Cf. Iorga, Chilia 179.

(1) Pentru faptul că în 1508 s'a făcut o apropiere de Turci vorbește și o notă a lui Pray, până acum trecuta cu vederea. In ale lui „Dissertationes" (p. 151 nota f) vorbind de un ajutor pe care regele ungar plănuià să-l trimeată lui Bogdan spune: „non igitur recte aliqui affirmant Moldaviam anno 1508 in Turcarum potestatem venisse", El deci cunoscuse niște izvoare care știau că Moldova se supusese Turcilor în 1508. Care să fie acelea izvoare nu le știm.

veste cu mulţime de Tătari pe trei locuri au intrat în ţară şi au prădat dela Orhei până la Dorohoi şi pe Prut în sus de s'au făcut multă robie şi plean, mai apoi Sultanul fiind săgetat foarte rău a murit» (1). O mărturie sigură asupra acestei invaziuni, este scrisoarea lui Vladislav, regele Ungariei, adresată Saşilor. In 19 Maiu (=feria seçunda proxima port festum Penthecostes), el le anunţà, că atunci când erà în Vişegratz a venit solul lui Bogdan cu scrisori dela stăpânul său, în care-i scrià «că Tătarii adunaţi într'o mare mulţime au invadat cu inima duşmănească în Moldova şi au prădat-o». De aceia îi cere ajutor «fără nici o întârziere, fiindcă altfel nu se poate susţine contra mulţimei de Tătari şi păgâni. Şi apoi ştiţi că Moldova e o ramură specială a sacrei noastre coroane şi a acestui strălucit regat». In consecinţă, fiindcă pericolul nu-l atinge numai pe el dar şi pe Saşi, trebue să i se deà ajutor atât dela ei «cât şi dela alţi supuşi» ai regelui (2). Ajutor nu i-a venit nici după această năvală, nici după a doua.

Peste trei luni altă năvălire. Aceasta avù loc prin August—Septemvrie. La 28 Septemvrie (in profesto beati Michaelis) Leonard Barlabassa vice-voevodul Ardealului scrià Sibienilor că Tătarii au prădat iarăşi Moldova şi că Bogdan l'a rugat să-i dea ajutor. El le ordonà ca să fie pregătiţi întru cât regele însuşi poruncise ca

(1) Ureche, Letop. I, 83. Greşeşte când spune că Sultanul a murit. Această greşală o face din cauză că confundă această expediţie cu cea din toamna lui 1510, când fiul Sultanului a murit înecându-se în Nistru.

(2) Copii de documente ardelene la Acad. Rom. Un rezumat în Hurm. II² 624, (No. 487) şi 618, No. 481.

domnul Moldovei să fie ajutat. Această expedițiune nu poate fi confundată cu cea dintâiu, căci se spune acì: «Imanissimi Tartari regnum Moldavie de novo devastavenent et praedaverunt», deci Barlabassa știà de prima expedițiune tătărească, când scrie «de novo» (1) E cea mai grea năvală din câte a avut în timpul domniei lui din partea Tătarilor. Aceștia vor prădà mai întâiu Polonia și apoi vor venì în Moldova. Sigismund căută să ia măsuri de apărare și cerù ajutor dela Bogdan (2). Tătarii se împărțeau în triburi: Tauricanii sau cei din Crimeia și Nogaii. Inainte de a trece în Polonia și Moldova fu o luptă între cele două triburi. Cei Tauricani atacară și zdrobira pe Nogai. (3) Mândrii de izbânda lor ei năvăliră în Litvania. Regele se așteptà la aceasta. Pentru a preîntâmpinà atacul, Sigismund scrise căpitanului din Camenița ca împreună cu voevodul moldovean să ia măsuri de apărarea fruntariilor (4). Intrând în Litvania Tătarii prădară cumplit până la Vilna (5). După ce prădară și arseră cât putură, se retraseră, dar nu pentru a se întoarce în patria lor din Crimeia, ci pentru a intrà în Moldova. Armata tătărească care intră în țară, erà de vreo 60.000 oameni. Bogdan nu îndrăznì să ese la luptă și astfel Tătarilor neopunându-li-se nimeni, putură prădà în lung și în lat țara. Hoardele tatare au venit prădând până la Iași, ‹au ars târgul și ținutul Cârligăturii și au ajuns până la Ștefănești›, iar

(1) Còpii de doc. ardelene la Acad. Rom.
(2) Hurmuzachi, II[3] 631, 634.
(3) Wapowski, o. c. 98.
(4) Hurmuzachi, II[2] 636.
(5) D. Iodocus o. c. 47, Waponski, o. c. 98—99.

altele «au prădat în jos la Lăpuşna și la Kigheciu» (1). La 3 Noemvrie totul păreà în mare primejdie. Atunci Sigismund scrià căpitanului său din Camenița, că solul lui Bogdan l-a anunțat că stăpânul său e înconjurat de Tătari, că stă pregătit în lagăr, dar se teme de cursele lor. In acelaș timp voevodul cereà ajutor, care, bine înțeles, nu i s'a trimes (2). Indestulați, Tătarii eșiră din Moldova ducând cu ei o mare pradă și mulți prinși. Un cronicar polon ridică cifra acestor prinși la 74.000 suflete (3). De asemenea și o notiță contimporană, spune că Tătarii făcând năvală în Moldova luară peste 70.000 robi (4). Cifra e exagerată (5). La Nistru pe când treceau, Tătarii au fost atacați de 1.000 Moldoveni, cari voiau să scoată robii. Lupta a fost zadarnică, căci fiind puțini, au fost învinși de cei mulți, pierind din ei 700, ceilalți 300 scăpând cu fuga (6). Iară Tătarii cu pagubă mai mult de apă decât de oaste având, s'au întors la Perecop.»

(1) Letop. I, 184.
(2) Hurm. II², 638.
(3) Wapowski, oc. pag. 98—9.
(4) Hurmuzachi II³ 612.
(5) Pentru exagerarea acestui număr vorbește un alt cronicar polon contimporan. El spune: „Ea eruptione supra septuaginta hominum atque pecorum abacta" (D. Iodocus, o. c. 47). Se poate ca Tătarii să fi robit multă lume, dar din acest număr de 70 ori 74 mii, patru cincimi pot fi puse pe socoteala animalelor, de care Moldova erà bogată.
(6) Wapowski, o. c.; D. Iodocus, o. c., Ureche, 184 — Ureche și cronicarii poloni spun că conducătorul atacului dela Nistru erà Corpaciu „Ex Moldavis *Copacius* vir fortis et magni apud suos nominis, Tartaros abeuntes secutus, in insidias lapsus ac undique Tartaris circumventus, cum septingentis Valachis viris victus concidit..." Wapowski, o. c. 99.— Un Corpaciu pe vremea lui Bogdan nu se întâlnește. Tocmai pe la 1577 se pomenește de o Magdalina, fata lui *Corpaciu*, și Antimia, fata lui *Isaico Corpaci*. (Arch. Stat. Cond. Assachi I. 187)

In urma aceștii cumplite incursiuni Bogdan trimese sol la regele Poloniei pe Isac Vistierul, ca să ceară ajutor contra Tătarilor (1). In convorbirea ce solul acesta a avut-o cu Sigismund, se discută și despre o expediție comună, care trebuià făcută contra vrăjmașilor. Tot atunci, domnul Moldovei rugà pe Sigismund, ca să lase pe un sol al său să treacă la Moscova. Acest sol aveà însărcinarea «ca să ceară dela ducele Moscovei lucrurile rămase de pe urma surorii sale și să-l îndemne și pe el la luptă contra Tătarilor». Cererea fu acordată de Sigismund, mai adăogând și el un sol pe lângă cel moldovean, ca să știe și el ce lucrà acela acolo. In 3 Noemvrie regele scrise din Cracovia lui Bogdan, că regretă incursiunea, că să teme pentru iarna ce va venì de o nouă incursiune și pentru ca să fie preparat la orice eventualitate, el a poruncit căpitanului său din Rusia, ca să se înțeleagă cu dânsul pentru a puteà rezistà dușmanilor, și că a scris și regelui Ungariei să-i vină în ajutor (2).

Insă politica polonă rămăsese față de Moldova și domnii ei aceiași, — veșnic schimbătoare. In acelaș timp când Sigismund tratà cu Bogdan pentru mijloacele de apărare contra Tătarilor, pe de altă parte se silià a face pace cu ei. Pentru aceasta scria el castelanului său din Cracovia ca să-și dea părerea «dacă e mai favorabil pentru Poloni pacea ce o cer Tătarii» sau e mai bine să meargă cu Românii contra lor» (3).

(1) Wapowski, o. c. 99; Dec. Iodocus, o. c. 47. Acesta însă pune greșit solia înainte de expediția Tătarilor.

(2) Hurmuzachi, II² 638—9, No. 497.

(3) Idem, 641.

Tot pentru a găsì o soluțiune în apărarea contra Tătarilor, trimiseseră legați la Vladislav atât Sigismund cât și Bogdan. Regele polon comunicà celui ungar că, pentru a împiedecà o nouă năvală tătărească a convocat o adunare generală, unde se va discutà asupra măsurilor ce trebuesc luate spre a împiedecà pe Tătari de a mai devastà în Moldova și Polonia. Ambasadorul polon, înapoiat la curtea regelui său, spuneà că Vladislav trimisese solul său împreună cu al lui Bogdan la ducele Moscovei, pentru afacerile voevodului moldovean și pentru a obține ajutor contra Tătarilor, și cereà ca și regele polon să trimeată solul său. Acesta refuză pe motivul că aveà neînțelegeri cu Moscoviții pentru Litvania. Solul moldovean se plânsese regelui ungar și de faptul că Sigismund nu respectă tractatul întru cât Petru pretendentul stà la granițele Moldovei. Sigismund în răspunsul său se arată foarte mirat spunând că condițiunile tractatului au fost totdeauna respectate și că Petru a fost depărtat de granițele Moldovei; că chiar atunci i se anunțase că Tătarii vor invadà Moldova și că a scris capitanilor săi de a da ajutorul necesar (1).

In timpul acesta de continuă stare nesigură, granițele între cele două țări nu sunt liniștite din cauza turburărilor și incursiunilor, făcute de Poloni în Moldova. Actele urmează unul după altul și dau putința să urmărim zi cu zi aceste relații. Cel puțin aceste turburări Sigismund voià să le evite, deoarece da ordine căpitanilor săi de margine a le opri.

(1) Idem, 643—5. Cf. Coriolan, O. C. 8.

III.

POLONII ŞI UNGURII FAŢA DE BOGDAN IN LUPTELE SALE CU TATARII.

După cum ceruse ajutor dela Poloni, tot aşà Bogdan ceruse şi dela Unguri. Insă şi Ungurii i-au dat tot ceia ce-i dăduseră Polonii, —promisiuni. Folos mare din partea lor n'a avut. Vladislav poruncise să se trimeată 200 oameni ‹pentru apărarea Moldovei». Acest ajutor aveà să fie dat de Saşi şi Săcui. La 26 Septemvrie 1510, (= feria quinta proxima aute festum beati Michaelis Arhangeli) Bogdan scrià Saşilor ca ‹să pregătească cât se poate de repede 600 călăreţi, precum au făcut şi Secuii şi să-i aibă la îndemănă›. Deocamdată le cereà însă ca să trimeată 200 ‹pixidarii , pentru care el trimisese pe un om al său spre a-i conduce în Moldova (1). Până la 9 Noemvrie (=Sabato proximo ante festum beati Martini episcopi et Confesoris) nici acest mic ajutor nu-i venise. Atunci un om al lui Bogdan erà la Leonard Barlabassa vicevoevodul Ardealului. Acest trimis cereà cu stăruinţă ca să-i se dea ceia ce fusese promis stăpănului său. Barlabassa poruncì în acea zi Sibienilor ca să pregătească grabnic şi să trimeată în Moldova cei 200 oameni (2).

Mai trecù încă o lună fără nici un rezultat. Nici până la 7 (=in vigilia festi conceptionis virginis) Dechemvrie nu fuseseră pregătiţi. In acea zi Emeric de Peren scrise Saşilor că, de oarece regele ordonase să fie trimeşi cei două sute ‹pedestraşi pixidarii› în Mol-

(1) Copii de doc. ard. la Acad. Rom.
(2) Idem.

dova și fiindcă până atunci nu fuseseră pregătiți, le poruncì ca să îngrijească a-i trimite fără întârziere (1). Acelaș ordin fù dat și de Benedict de Batthian în 8 Dechemvrie (= in festo conceptionis sacratissimae virginis Mariae). Tocmai la 22 Fevruarie (= in festo Kathedrae beati Petri Apostoli) 1511 Emeric de Peren îi pornì spre Moldova cu Ion Challowith. Peste câtevà zile aveau să sosească la Brașov, unde aveau să se întâlnească cu trimeșii domnului moldovean (2). La 20 Iunie (= feria sexta post festum sacratissimi corporis Christi) erau în Moldova. Pentru întreținerea lor se cereau bani tot dela cetățile ardelene (3).

Ajutorul acesta erà așà de mic, că Bogdan rămâneà tot singur în fața Tătarilor, care după ultima expediție din 1510 voiau să facă o nouă năvălire. La 26 Noemvrie solul tătăresc, care venì la curtea lui Sigismund, arătă că stăpânul său voià să facă o expediție în Moldova și să-și pună castrele la Suceava, de care lucru Bogdan fu înștiințat (4). Regele polon voì să abată pe Tătarii dela gândul lor, făcând cunoscut Hanului tătăresc, că Moldoveanul îi e amic. La 2 Ianuarie din nou înștiință Sigismund pe Bogdan de mișcările lor; în acelaș timp dădù ordine căpitanilor săi dela frontiere și celor de lefegii, ca să fie pregătiți pentru a-ì venì în ajutor (2). La dieta ce se ținù apoi în Pietrikow se hotărî între altele, ca 4.000 călăreți să fie duși în Po-

(1) Copii de doc. ardel. la Acad. Rom.
(2) Idem.
(3) Idem.
(4) Hurmuzachi II² 647; Idem II³, 1
(5) Idem, II³, 11—12.

dolia spre a o apără și spre a da ajutor Moldovenilor contra Tătarilor (1).

Regele ţinù să aducă acestea printr'un sol la cunoştinţa lui Bogdan, și astfel la 15 Fevruarie îi scrise că-i trimete pe G. Krupski (2). Sigismund se purtase de astă dată conform tractatelor, dar aceste deciziuni polone nu ţinură mult, căci peste puţin timp se revenì dela cele făcute. La 25 Fevruarie regele scrie lui Krupski, care erà în Moldova, ca să anunţe lui Bogdan că, de oarece soldaţii aşezaţi în Podolia nu-şi pot procurà cele necesare pentru hrană, nu pot să mai rămână acolo (3). Insă în Aprilie al acelui an Sigismund erà înspăimântat și el că Tătarii vor năvălì iarăși, mai ales că la aceștia se adăogase și Selim, fiul Sultanului Baiazid. Acesta se răsculase contra tatălui său «findcă-i preferà la moştenire pe fratele său mai mare care trăise pe lângă dânsul». El plecă «din Magnezia, se îmbarcă la Trapezunt» (4) și merse la Hanul tătăresc din Crimeia cu care se aflà în strânse legături de rudenie. De acì prin sprijinul hanului și cu alte ajutoare pe care sperà că o să le aibă dela prieteni, voià să înceapă războiul contra tatălui și fratelui său, care fusese preferat la moştenire.

«Prin Iulie, Bogdan spuneà unui sol al regelui Poloniei că s'a și început cearta între cei doi principi oto-

(1) Wapowski, o. c. pag. 100.
(2) Hurm. II[3] 12, No. 13. In aceiaş zi scrise şi castelanului ca să meargă în Moldova. Idem No. 14.
(3) Idem, 13 No. 15.
(4) Iorga, Chilia 179.

mani, că Selim se pregătește a venì în Europa și că și-a ales locuință Chilia. Inspăimântat de această alegere el semnală primejdià regelui Poloniei și-l rugă să se înțeleagă cu vecinul său din Ungaria pentru a ajutà Moldova. Planul lui Selim erà să reunească sub mâna sa cetățile de lângă Dunăre și Nipru pentru a trăì din prada oștirilor sale în Ungaria și Polonia» (1). Bogdan încunoștiință apoi pe regele polon de mișcările Tătarilor și ale Turcilor. La 7 Aprilie regele 'i mulțumește din Cracovia pentru aceste știri și îi atrase atenția ca să aibă exploratori credincioși, ca nu cumvà «dușmanul să-i găsească nepregătiți». Tot deodată regele îi mai făcù cunoscut că a luat măsuri de apărare, trimețând soldați stipendiari în părțile Rusiei, și a poruncit căpitanilor din acele părți, ca să se unească cu voevodul Moldovii la orice atac al dușmanilor, sau când ar voì să facă incursiuni. Expedițiile în comun să se facă când atacul dușmanilor va fi știut, iar nu pe știri nesigure, cum s'a făcut de pârcălabul Hotinului, căci aceste mișcări aduc pagube fără de nici un folos (2).

In astfel de împrejurări, Sigismund cerù și dela Vladislav ajutor pentru Bogdan, de oarece — după cum ziceà—Polonia nu-i poate da suficient. In mijlocul acestor pericole, regele polon, găsià și timp de a reclamà pe voevod regelui ungar că nu i-a dat pe oamenii captivi și de a-l rugà ca să numească delegații săi pentru despărțirea hotarelor dintre Moldova și Polonia (3). Vladislav răspunse la solie că ajutorul ce'l va da Moldovei se va

(1) Iorga, o. c.
(2) Hurmuzachi II[3], 15 No. 19.
(3) Idem, 19 No. 22.

discută în dieta ce se va ţine la Sf. Gheorghe, iar în ceeace priveşte reclamaţiunile făcute contra lui Bogdan să nu se teamă, căci el l'a îndemnat să păstreze pacea (1). Sigismund înştiinţă pe consilierii săi de rezultatul misiunei lui Tomicki. Le expuse apoi şi sfatul regelui ungar care erà «că este mai folositor de a încheià cu Turcii tractate mai cu lungă durată decât cele de până atunci, fiindcă nu erà speranţa ca să se facă o expediţie universală contra lor» (2). In Mai, Sigismund trimise iarăşi un sol la Vladislav ca să ceară acelaş lucru,— ajutor contra Tătarilor. De acest lucru fu înştiinţat Bogdan de către regele polon. In acelaş timp îi mai făceà cunoscut că a mărit armata din Podolia şi că atunci când Isac, solul domnului, erà la curtea sa, a venit un legat dela Tătari pentru pace, dar el a răspuns că va face pace numai cu condiţia ca şi voevodul Moldovei să fie cuprins în tractat. Rugà apoi pe Bogdan de a permite unui sol al său de a trece prin Moldova la împăratul turcesc (3).

In 18 Maiu Sigismund anunţă pe fratele său din Ungaria, ca Turcii voesc să devasteze Moldova sau Ungaria (4). In acelaş timp el trimese şi un sol care sa-l înştiinţeze de planul lui Selim de a cuprinde Moldova cu ajutorul Hanului tătăresc, căruia îi luase în căsătorie fata. Solul mai spuse lui Vladislav că regele Poloniei îndată ce auzise de acestea, înştiinţase pe Voevod şi poruncise ca armata care erà la marginile regatului să-i

(1) Hurmuzachi II³ 20, No. 23.
(2) Idem, 21.
(3) Idem, 22.
(4) Idem, 23.

dea tot ajutorul «și să apere Moldova și hotarele sale, contra oricării expediții tătarești». Voevodul a mulțumit de atâta bună voință, totuși l'a rugat ca să intervină și pe lângă regele Ungariei, ca să-i trimeată ajutorul său, ca nu cumvà Moldova fiind cuprinsă, să le fie deschise întrările spre Ungaria. Sigismund ținea cu orice preț ca să se hotărască odată granițele dintre Polonia și Moldova; de aceea solul lui rugă și de astă dată pe regele Ungariei, ca să numească pe comisarii săi, care împreună cu cei moldoveni și poloni, să se pronunțe asupra hotarelor, spre a nu mai fi nici o ceartă între cele două state (1). Vladislav nu răspunse la nici una din acêste cereri; se mărginì numai a spune ambasadorului polon că a trimes un sol la voevod prin care-l poftià ca să nu facă nimic «prin el sau prin altcinevà, pe față sau pe ascuns» contra Polonilor; că de asemenea a mai trimes a doua oară un alt sol însoțit de 40 călăreți, prin care îndemnà pe Bogdan să nu înceapă nimic rău «sau să ajute pe cinevà prin sfatul și ajutorul său contra regelui polon» (2).

In Maiu 1511 Selim împreună cu Mendli Gherei trecù Nistrul și cucerì Cetatea Albă (3). Bogdan înștiință de toate acestea pe regele Poloniei, care la rândul lui, și el le a luse la cunoștința lui Vladislav, pe care-l rugà stăruitor ca să dea ajutor voevodului moldovean, căci și el poruncise «căpitanului său din Podolia, ca cu tru-

(1) Idem 24 No. 27.
(2) Idem, pag. 25 No. 28.
(3) Wapowski, (o. c. pag. 103) și D. Iodocus, (o. c. pag. 54) arată că a fost cucerită și Chilia în această expediție; Hurm. II[3], 26 No. 29. Cf. Iorga, o. c., 180.

pele militare de acolo să fie gata pentru a-i aduce ajutor» (1). Regele Ungariei se mişcă puţin. Indată ce auzì dė această cucerire, ordonă la 27 Maiu, că «de oarece Moldova de nimeni nu depinde decât de noi», jumătate din trupele dela Oradea Mare să fie pregătite pentru a dà ajutor lui Bogdan, contra aceluia ce voià să o atace. (2)

De asemenea şi regele Poloniei poruncì lui Stanislas Lanczkoronski, căpitanul din Cameniţa, să deà ajutor lui Bogdan «de oarece voevodul să poartă mai corect». (3) Prin Iunie însă primejdia trecù pentru un moment». (4) Dar dacă primejdia trecù din partea lui Selim, nu trecù şi din partea Tătarilor. Aceştia trăiau mai mult din pradă şi nu uitaseră că în anul precedent luaseră mult plean din Moldova. Mai ales că atunci Polonii voiau să facă pace fără Bogdan, întru cât solul moldovean, trimis la Hanul tătăresc, fusese aruncat în lanţuri (5). Se convenise chiar ca Sigismund, pentru a'şi asigurà pacea să plătească pe fiecare an câte 15.000 ducaţi de aur, cu condiţie că Hanul să-i deà ostatici (6). Tratativele căzură întru cât hanul nu trimise ostaticii.

Pe la jumătatea lui August doi fii ai Sultanului şi cu 20.000 trecură Niprul. Nu se ştià dacă vor apucà spre

(1) Hurmnzachi, II[3] 26, No. 29.
(2) Pray, Dissertationes 150—1; Idcm, Literae procerum regni Hungariae I, 87; Katona, Hist. Critica regum Hungarie, 616—619. Cf. Iorga idem, ibidem.
(3) Hurmuzachi, II[3] 27.
(4) Iorga, o. c. 180.
(5) Hurmuzachi, II[3] 32.
(6) Aureorum quindecim milia. Wapowski, o. c. 104; D. Iodocus, o. c. 55—6.

Polonia sau vor merge în Moldova. Ungurii se temeau și ei. Zapolia voevodul Transilvaniei chemà pe Bistrițeni la arme, de oarece ‹Tătarii adunați într'o mulțime nenumărată, stau la fruntariile Moldovei› cu scopul ca să devasteze mai întâiu această țară și apoi Transilvania (1). Regele Poloniei de asemenea se temeà ca Tătarii să nu intre în regatul său, și de aceia scria căpitanilor săi din Camenița, Lemberg și Rusia, ca să fie cu mare băgare de seamă (2).

Prin August-Septemvrie, Tătarii trecură în Moldova. Bogdan aveà oastea pregătită pentru acest atac. Pe lângă armata sa 'i mai veniră în ajutor mici contingente din Ungaria și Polonia. Din Polonia veniră Stanislas Lanczkoronski, căpitanul din Camenița, și Ioan Tworowski, căpitanul Rusiei, cu 4.000 de călăreți. Acest ajutor e confirmat și de o scrisoare a lui Sigismund, prin care mulțumește acestor doi căpitani pentru ajutorul dat lui Bogdan (3). Din Ungaria veniră 800 de oameni (4). Voevodul moldovean erà hotărît să reziste, dar nu fu nevoie de luptă pentru că Tătarii se retraseră, din cauza unei incursiuni pe care cealaltă ramură de Tătari—Nogii—o făcură la locuințele celor ce voiau să facă invaziunea în Moldova—Tauricanii. Aceștia plecând în număr mare din patria lor, își lăsaseră locuințele fără apărători. De acest lucru se folosiră Nogaii,—aceia care în anul precedent fuseseră striviți de Tauricani,—și pe când aceștia

(1) Hurmuzachi, II³ 33; o copie și la Acad. Rom.
(2) Hurm. II³ 34, 35, 36.
(3) Hurmuzachi II³ 38.
(4) D. Iodocus, o. c. 55—6; Wapowski dă cifra de 670 oameni (600 pedeștri și 70 călăreți) o. c., 104. Aceștia sunt Săcuii și Sașii pe care Vladislav încă de la începutul anului 1510 îi dăduse în ajutor lui Bogdan.

plecaseră ca să prade Moldova, găsiră și ei ocazie ca să-i prade în ţara lor. Când Tauricanii aflară această veste, părăsiră în grabă Moldova, fără a face vre-o pagubă.

Primejdia trecuse, totuși, regele polon, duceà încă frica lor, crezând căci nu se vor întoarce îndărăt până nu vor prădà Moldova sau Polonia, «căci nu e posibil ca ei să fi eșit din locuinţele lor» fără să facă vreun rău. De aceia scrià lui Lanczkoronski și lui Tworowski, căpitanul lefegiilor, ca să se înţeleagă cu domnul moldovean spre a puteà lua măsuri de apărare (1). Bogdan crezând și el acelaș lucru căută ca și dela Unguri să poată obţine vreun ajutor. Un sol al său se aflà în 1512 la Buda. La 3 Marte (dominica invocavit) Emeric Perenyi ordonă Sașilor ca să dea la mâna acestui sol 3.000 de florini fără cea mai mică întârziere, după cum poruncise regele (2). La 25 Marte un alt sol sau acelaș—Iohan Gurzo—erà trimes de Bogdan la regele Ungar «pro nostris arduis et diversis negotiis». Atunci el scrià acest lucru Sibienilor, rugându-i ca să nu permită solului a stà mult în acel oraș (3).

IV

NĂVALA TĂTARILOR DIN 1513. RELAŢIUNILE LUI BOGDAN CU SELIM.

Cu toate asigurările, ce le aveà și de la unii și de la alţii din vecinii săi, domnul moldovean erà în mare pericol.

In Cetatea Albă și Chilia se așezase Selim, și la răsărit de Nistru erau Ţătarii, dela care se puteà aștepta la

(1) Hurmuzachi, II[3] 38.
(2) Copii de doc. ard. la Ac. Rom.
(3) Idem.

o nouă încursiune. Temându-se de dușmanii aceștia, și neputând să se razime pe vecinii săi—căci văzuse cum erà ajutat de ei—făcù pace cu Tătarii. La 22 Martie se știà de această pace (1). La 6 Aprilie Sigismund vestià prin ambasadorul său din Ungaria și pe Vladislav. Acì Sigismund își arătă mărinimia sa, căci el mai înștiințează pe Vladislav, că Tătarii voiseră să facă pace cu dânsul, cu condiție ca Bogdan să fie exclus din ea, însă el nu se învoise la aceasta (2). Bogdan erà în aspre relațiuni în acest timp și cu domnul Munteniei (3). Și de acest lucru Vladislav este înștiințat tot de Sigismund. Regele ungar răspunse celui polon că, în ceiace privește cearta între cei doi domni a trimes soli ca să-i împace, adăogând că solii săi pe lângă Bogdan vor inzistà ca să nu facă pace cu Tătarii (4).

Acum începeà regele polon să-și deà seamă cât prețuià Bogdan, căci îndată ce află de pacea făcută, o iea pe cale legală și simulând că n'ar ști de ea, îi scrie că intențiunea lui de a încheià pace cu Tătarii este în contra tractatelor; de aceia să aștepte până ce un sol polon va venì la dânsul (5).

Pacea o făcuse Bogdan mai mult constrâns de împrejurări; el auzise că în Aprilie, Sultanul dăduse fiului său rebel «toate cetățile începând dela Caffa și până la Nicopole». Faptul constituià un mare pericol pentru

(1) Hurm. II³ 46.
(2) Idem, 48.
(3) Idem, 47.
(4) Idem, 50.
(5) Idem, 54.

domnul moldovean. Selim se purtă însă amical cu el: Fu mijlocitorul păcei între voevod cu Tătarii (1).

Pacea se încheiase însă și Sigismund nu mai puteà face nimic pentru a o strică. El își arătă îndată supărarea sa: lenea și neactivitatea domnesc în toate afacerile din Polonia. ‹Cine va imputà Valahului, dacă acesta caută pace la dușmani? Tătarii pradă și devastează Volhynia și Podolia» și cu toate acestea nu se ridică nimenea pentru a-i oprì de a pradà în regat (2). Acestea le scrià regele arhiepiscopului Laski din Gnesna, în semn de mare supărare contra domnului moldovean, de și acesta nu va protestà când Polonii vor încheià pace cu aceiași Tătari.

Bunele relațiuni dintre Moldova și Tătari răcesc pe acelea dintre Polonia și Bogdan. Cât timp el va stà în asemenea relațiuni cu Tătarii, Polonii o să fie nemulțumiți de el, mai ales că după pacea încheiată ținta lor n'o să mai fie Moldova, ci Polonia. La 20 Aprilie 1512, Sigismund cerù ajutor lui Bogdan contra Tătarilor, cari în număr de 20.000 trecuseră ca să devasteze regatul său (3). Insă Bogdan nu puteà face nimic din cauza tractatului ce-l aveà cu ei, așà că Polonii luptară singuri. In 28 Aprilie se dădù lupta dela Wisnewecz. Polonii sub comanda lui Nic. Camenecki câștigară o victorie deplină asupra Tătarilor (4). După

(1) Intr'o scrisoare a lui Sigismund se spune despre Bogdan că a fost atras cu diferite promisiuni de Selim și că prin mijlocirea lui a încheiat pace cu Hanul tătăresc. Hurm. II³ 53; Cf. Iorga o. c. 181.

(2) Hurmuzachi, II³ 55.

(3) Idem, 56.

(4) Wapowski, o. c. 107—8. D. Iodocus o. c. 60—4; Acta Tomiciana II 73.

luptă Bogdan trimise pe Luca ca să felicite pe rege de victoria repurtată (1). Insă regele erà foarte supărat pe Bogdan, și nu puteà să uite că el încheiase pace cu Tătarii și că nu-i dăduse ajutor, mai ales — ziceà Sigismund — că el nu făcuse pace cu ei când voiau ca dânsul să fie exclus (2).

Se știà apoi apoi că Tătarii vor mai face o năvală în Polonia. Regele anunță de aceasta pe demnitarii săi; dela «Moldovean» nu speră nici un ajutor. Năvălirea nu s'a întâmplat, dar nici Bogdan nu erà dispus să-i dea ajutor. Nu mult după aceia, regele trimise ambasador la voevod, pe G. Krupski «ca să trateze cu el de mai multe afaceri» (3). Solul, pe lângă altele, aveà «să-i expună că regele e foarte nemulțumit că nu lasă pe exploratorii săi să înainteze spre Turcia sau Cetatea Albă»,—din cauza aceasta doi oameni ai săi fuseseră omorâți pe drum,—și ca negustorii din Camenita și Lemberg sunt impuși la vamă prea grea (4). Atitudinea aceasta de nemulțumire a regelui să mai vede și dintr'o scrisoare trimisă domnului din Țara-Românească. Neputând el însuși să facă nimic lui Bogdan, uneltià ca cel puțin alții să-i aducă pagube. Astfel el îndemnă pe voevodul din Muntenia ca să intre în Moldova, «promițând că și Polonia va trimete oaste ca să-și răzbune asupra Moldovenilor». Acesta-i răspunse însă, că nu poate începe războiul contra Moldovenilor, fără de învoirea regelui Ungariei, de ale cărui

(1) Hurmuzachi, II[3] 65; Cf. Picot. o. c. 251.
(2) Hurm. II[3] 63.
(3) Idem, 59, 64, 65—7.
(4) Idem, 65—7.

consilii dânsul voește să asculte» (1). Neînțelegerile continuară. La începutul anului 1513, regele Ungariei trimise un sol la Sigismund, prin care-l poftià să se ridice cu dânsul contra Turcilor. Acesta răspunse că nu e pregătit pentru un războiu contra lor, din cauza războaielor ce le are cu Muscalii și Tătarii și din cauză că noi războaie-l amenință din partea Valahilor. Sigismund nu lăsă apoi pe un sol moldovean să treacă la Moscoviți, fiindcă—spuneà el— să află în războiu cu ei, de și lăsase pe un altul ca să cumpere plumb din țara sa (2). Nemulțumirile se accentuiază apoi și mai mult. In acest timp, Moldovenii confiscă mărfurile comercianților poloni la vamă; regele roagă pe Bogdan, la 17 Fevruarie, ca să le libereze (3). Polonii confiscă și ei pieile unui comerciant moldovean, Prochno, fiindcă—motivau ei — înșelase vama. Domnul cerù să i se restitue. In caz de nu vor fi restituite, el va face represalii, despăgubindu-se de pe negustorii poloni, care vor venì în Moldova. Regele scrise atunci castelanului din Lemberg, că dacă Bogdan va procedà astfel, să oprească pe comercianții din orașul său de a mai trece în Moldova (4). Aceste neînțelegeri își vor aveà urmarea lor: atunci când Bogdan va cere ajutor contra Tătarilor, regele va găsì destule motive, ca să nu trimeată. La 7 Martie erà în Polonia un sol al voevodului, Toma (5). El aduceà scrisorile stăpânului său către rege, prin care

(1) Idem, 68
(2) Idem, 72, 75.
(3) Idem, 74.
(4) Idem, 74, 75, 76.
(5) Sigur ca Toma Cațăleanu care să găsește în documente cu titlul de comis. Hurm. II[3] 76 No. 80.

îl rugà de a-i permite a trece în Rusia; regele refuză și de data aceasta, din cauză că ducele Moscovei purtà războï contra lui. Noi certe izbucniră apoi intre comercianți. Pentru a se pune capăt acestor neînțelegeri, cum și altora, se hotărî ca să se întrunească o comisie compusă din moldoveni și poloni la Chodrowcze (1).

Această comisie nu se întrunì, căci la 17 Iunie regele scrise lui Stanislav Lanczkoronski că va trimite delegați la Bogdan pentru a discutà asupra acestor neînțelegeri (2). Acestea se petreceau tocmai pe timpul când Selim luà tronul.

Cu toate că fusese în bune relații cu Bogdan odată, totuși, se svoneà ‹ că voește a exterminà pe voevodul din Valachia, pentru că în timpul când lupta cu tatăl său, i-a ucis ramășițele oastei sale» (3). La 29 Iunie Sigismund știà că Selim după ce omorîse doi frați ai săi, are intenția că cu ajutorul Tătarilor să atace pe Valah și să și-l faca supus (4).

Din această știre să vede că el nu erà dependent de Turci, de oare ce nu ‹ erà supus ›. Ce nevoe ar fi avut Selim, dacă el plăteà tribit, ‹ să și-l facă supus ?»

Aceasta s'ar explicà în sensul, că după moartea lui Baiazid și la începutul domniei lui Selim, domnul moldovean, n'a mai trimis darul ce făceà Sultanului. De aci această amenințare, care se puteà preface în fapte,

(1) Idem, 84.
(2) Idem, 85.
(3) Idem 80; Cf. Iorga, o. c. 181.
(4) Hurm. II³, 86 No. 93 «quod Turcorum imperator, eam intentionem conceperit ut Valachum expugnet et sibi subjectum auxilium Tartarorum faciat».

dat fiind caracterul lui Selim. Regele Poloniei se temeà și el, și teama lui erà explicabilă: Selim declarase solului polon la Constantinopole, că e permis a se face incursiuni în Polonia și Ungaria (1). De asemenea într'altă, scrisoare din 9 Septemvrie, ce Sigismund adresează episcopului din Posen, el spune că «intenția Turcului este de a cuprinde Valachia, ca de acolo cu forțe unite să poată mai ușor strivì regatul (Poloniei)» (2).

In legătură cu planul lui Selim, Tătarii făcură o năvală în Moldova (3). Sigismund credeà că vor năvălì în Polonia (4), de aceia poruncì ca nobilimea din Podolia să fie gata de luptă (5). Bogdan erà singur în fața Tătarilor. De la regele polon nu-i puteà venì ajutor, fiindcă acesta de și se temeà, totuși încheiase mai înainte pace cu ei. (6) Tătarii intrară în Moldova pe la sfârșitul lui August și merseră prădând și arzând până la Iași. Arseră și acest oraș și apoi plecară (7).

In Semptemvrie erau eșiți din țară. Duceau cu ei toată prada luată (8).

(1) Hurmuzachi, II[3] 91. Cf. Conduratu, o. c. 497.

(2) Hurm. II[3] 94. «Sed ista Turci jacula sunt, cuius intentio animi est, ut Valahia potiatur ut inde iunctis viribus facilius — quod nolit Deus — dominia nostra opprimat».

(3) Aceasta reese dintr'o scrisoare a lui Sigismund în care se spune că Tătarii au făcut incursiunea fiind îndemnați de Turci. Hurm. II[3] 94.

(4) Idem, 95.

(5) Idem, 82.

(6) Idem, 94.

(7) Cronica moldo-polonă dă data de 22 August (Bogdan, Vechile com. mold. 229) Data e confirmată și de scrisoarea lui Sigismund către episcopul din Posen unde spune că Tătarii au devastat Moldova aproape de ziua sf. Bartolomeu (24 August). Hurm. II[3] 94.

(8) Ureche scrie despre sfârșitul acestei expediții că, pe când Tătarii se întorceau au fost loviți de Bogdan, „cu oaste proaspătătă și au scos tot pleanul dela dânșii". Cronicarul greșește căci din măr-

Sigismund nu dădù nici un ajutor. Se mulţumì numai să scrie la 19 Septemvrie din Vilna că n'a putut să ajute pe Moldoveni din cauză ca Polonia are soldaţi puţini şi de oarece Tătării nu aduceau nici o pagubă regatului (1). Şi în adevăr aşà era: Tătarii nu mai făceau incursiuni în Polonia şi făcuseră pace, dar Sigismund plătea scump această pace. In 2 Octomvrie 1513 el scrià lui Spitzko Iaroslav, căpitanul său din Cracovia, ca să trimeată 7500 florini de aur sultanului tătăresc pentru prietenia sa (2), iar până în 1514, el plătise Tătarilor peste 30.000 florini (3). Regele se temeà apoi de vre-o răzbunare din partea lui Bogdan; de aceia scrise castelanului din Lemberg ca să fie cu băgare de seamă, întru cât «voevodul Moldovei voeşte a întinde curse Polonilor» (4).

Expediţia aceasta a Tătarilor se întâmplă tocmai în timpul când Bogdan îşi serba nunta.

V.

FAMILIA LUI BOGDAN

La nunta sa Bogdan învitase şi pe regele polon. La 12 Iunie acesta primise invitaţiile (5). Sigismund delegă pe Stanislas de Chodez, căpitanul său din Lemberg (6),

turiile ce avem nu se dovedeşte acest lucru. Se constată contrariul: Moldovenii au fost învinşi şi Tătarii au plecat cu toată prada ce făcuse... (sed jam inde profligatis Valachis cum praeda abiise...) Hurm. II³ 94.

(1) Hurmuzachi, II³ 98, 99, 100.

(2) Idem, 104.

(3) Idem, 185. Cf. Conduratu, o. c. 498.

(4) Hurm. II³ 101.

(5) Idem, 83.

(6) Idem, 87.

căruia-i scrise la 1 Iulie să se pregătească, ca pentru ziua de 21 Iulie, data nunții, să poată azistà. Tot deodată trimise și darurile sale voevodului: piei de sobol și de matră (1). Se vede că acest sol nu plăcù lui Bogdan, căci peste câtva timp regele scuzându-se, revocă autorizarea dată lui Chodez (2), și trimise în locu-i pe G. Krupski, castelanul din Bels (3).

In Octomvrie căsătoria erà făcută, căci atunci Sigismund mulțumește lui Krupski care se întorceà, pentru ‹modul cum si-a îndeplinit misiunea› (4). El luase în casătorie pe Ruxanda, fiica lui Mihnea. Casatoria erà proiectată de mai inainte. Numai astfel se poate înțelege scrisoarea lui Sigismund din 13 Decemvrie 1511 către Bogdan, în care arată că regretă moartea tatălui său în Ungaria (5). Cu vreo două luni mai înainte, în 4 Octomvrie (=Sabbato proximo ante festum Colomani) 1511 voevodul Transilvaniei scrià Voichei, mama Ruxandii, că i-a trimes scrisorile voevodului moldovean referitoare la lucrurile și afacerile lor (6). Pentru zestrea Ruxandei Mihnea dăduse aur și argint Brașovenilor ca să-i facă 24 cești aurite. Voica primì 23 din ele după moartea lui Mihnea (7). In 25 Maiu (=feria sexta post festum ascensionis domini) 1514 Sibienii scriau Brașovenilor că St. Telegdy e trimes în ‹certis arduis causis› în Mol-

(1) Idem, 82.
(2) Idem, 92.
(3) Idem, 93.
(4) Idem, 103.
(5) Idem, 39.
(6) Còpii de doc. ard. la Acad. Rom.
(7) Bogdan, Doc. și Reg. privitoare la relațiile Țării Rom. cu Brașovul și Ung. 144.

dova, și cereau pentru cheltuiala sa 400 florini, iar pentru daruri 6 cupe aurite (1). Poate că aceste daruri erau în legătură, — deși târziu — cu nunta lui Bogdan.

Domnul moldovean trăise până atunci cu alte femei. Pe una din ele pomelnicul dela Bistrița o numește Stana (2). Cu aceasta a avut pe Ștefan cel Tânăr, care e citat pentru prima oară în documente la 21 Septemvrie 1510 (3). Ștefan e deci fiu natural. O știre din ‹diarii› lui Sanuto întărește aceasta. Acì se spune că după moartea lui Bogdan a luat domnia un fiu natural› (4). Fusese căsătorit și cu o altă femee, moartă în 1512, anume Nastasia dela care a avut pe Alexandru Lăpușneanu (5). Un alt fiu al său fù Alexandru Cornea (6). Alți doi fii ai sai Ștefan și Iliaș murìră tineri (7).

VI.

TRACTATUL CU TURCII.

Bogdan nu scăpase cu totul de grija Tătarilor; se temeà de o nouă năvălire, de aceea stătù pregătit. Sigismund părù că are și el intențiuni mai bune față de el; scrise căpitanului său din Cracovia că Valahul e

---

(1) Còpii de doc. ard. la Acad. Rom. Nic. Olahus (Hungaria et Attila, 57) spune de asemenea că Ruxanda a fost luată de Mihnea. Cf. Iorga. Indreptări și întregiri la Ist. Rom. în Analele Acad. Rom. Seria II, vol. XXVII, 124—5.

(2) Mss. slav No. 72, fila 4, la Acad. Rom. De asemenea într'o inscripțiune pusă pe mormântul mamei sale, Ștefan o numește Stana. Kozak, Inschr. aus Bukovina, p. 110.

(3) Arh. Stat. Cond. m-rei Răchitoasa IV, 73 (109).

(4) Sanuto, Diarii, XXIV—473.

(5) St. Nicolaescu, Documente Slavo-române, 164. Inscripțiunea de pe mormântnl acestei femei a lui Bogdan e publicată de Iorga, Studii și doc. XVI 419.

(6) Hurmuzachi, Supl. II[1], 142

(7) Cf. Iorga, Studii și Doc. VI, 621—2.

în pericol și trebue să i se dea ajutor› (1). Dar n'avea să se mai teamă de Tătări,—căci în timpul domniei lui ei nu vor mai face nici o incursiune, — ci de Selim, Sultanul turcesc. Acesta voià să-și pună în aplicare planul său, adică de a scoate din domnie pe voevod. In 10 Noemvrie, Sigismund înștiință pe consilierii săi că, Bogdan «după nenorocirea ce a avut din partea Tătarilor, se teme încă mai mult de cursele Turcilor, și e îngrijat ca nu cumva să fie gonit din domnie, de aceia cere ajutorul nostru, și—ceia ce trebue ținut secret—el și cu ai săi cere ospitalitate în regatul nostru pentru vre-un caz greu› (2). Deci însuși domnul își considerà situația așà de periculoasă, în cât cereà adăpost în Polonia. Tomicki, solul lui Sigismund, la curtea ungară, expuneà acelaș lucru lui Vladislav: Turcii vor scoate pe voevodul Moldovei din domnie, de aceia să se delibereze, ‹ca să nu fie gonit printr'un atac neașteptat›. Și fiindcă nu e speranță ca creștinii să se unească pentru a pornì o luptă contra Turcilor, să se facă pace cu ei (3). Sfatul lui Tomicki de a face pace era de prisos: Ungurii trimiseră sol la Constantinopol cu această misiune; ei erau însă foarte îngrijați și aveau de ce: Solul trimes ‹fusese foarte rău primit de Sultan›(4).

Și tocmai în acest timp când atât Ungurii cât și Polonii se pregăteau să încheie pace cu Turcii, Papa își găsise timpul ca să ridice pe creștini pentru a luptà contra lor. Și de oarece regele Poloniei erà în războiu cu ducele Moscovei, el trimise un cardinal ca să facă

(1) Hurm. II³, 102.
(2) Idem 137.
(3) Idem 108.
(4) Idem, VIII 42—3. Cf. Conduratu o. c. 496—497.

pace între dânşii şi apoi să-i înduplece ca împreună şi cu regele Ungariei, ‹ să pornească la luptă şi să iea Constantinopolul › (1). In acelaş timp aveà să se predice în aceste ţări, precum şi în « Valahia › această expediţie (2). Papa alesese rău momentul. Sigur că această predică n'avea nici un sorţ de izbândă. Ungaria cea dintâiu n'ar fi fost dişpusă de loc la acest lucru. Peste un an numai ea o să aibă o grozavă revoltă interioară; şi atunci cum o să pornească regele Vladislav la luptă contra Turcilor, când liniştea regatului său e turburată de revoluţia ţărănească a lui Dosza. De aceea el face pace cu Turcii. Apoi chiar regele Poloniei nu puteà ascultà de dorinţele Papei, pentrucă erà încurcat din toate părţile în războaie. Erà să lase el pe Ruşi, cu care erà în războiu, şi care îi vor luà Smolenskul şi teritorii din Litvania şi să nu caute să-şi recucerească ceea ce-i fusese luat? Şi aveà să conducă el o expediţie creştină, când Tătarii 'i stau în coastele regatului său? Cărora deşì le cumpărase prietenia platindu-le mult aur, totuşi după firea lor, erau gata la cea dintâiu ocazie să năvălească, ştiind că nu sunt obligaţi a ţine legăturile ce le încheiau (3).

Deci Sigismund nu numai că nu puteà să plece contra Turcilor, dar nici pe Bogdan nu-l puteà apărà, după cum erà scris în tractate, deşì el convocă o dietă ca să delibereze asupra acestui fapt. Dieta se ţinù. Sigismund cerù să se ia măsuri pentru apărarea regatului, căci Turcii pregătindu-se să distrugă pe Moldoveni, de-

(1) Hurm. II[3] 109.
(2) Idem, 113,
(3) Cf. Conduratu, o. c. 498.

veniau vecini cu Polonii (1.) Aceiaşi dietă trimise o legaţie la Bogdan, prin care îi promiteà ajutor la caz de nevoe (2).

In timpul când urmau aceste tratative între Poloni şi voevod, acesta avù de suferit năvala unui pretendent Trifăilă «care se făceà fecior de domn». El veniă cu oaste din Muntenia (3) cu care Moldova nu trăià în relaţiuni bune. Din 1513 dăinuiau pricini între cele două ţări (4). In 1513 de asemenea. Atunci regele polon observà lui Krupski — cel care îl reprezentase la nunta lui Bogdan — că nu i-a raportat nimic despre relaţiunile între domnii celor două principate româneşti (5). Neînţelegerile puteau să fie din cauza rudeniei lui Bogdan cu Mircea, fiul lui Mihnea vodă, care în 1512 fugise dela voevodul Transilvaniei ca să intre în Moldova (6), unde puteà fi un pretendent serios pentru Munteni, peste care domnià Neagoe Basarab (7). Trifăilă venì cu oastea până la Vaslui, unde fù întâmpinat de oştile domneşti şi bătut (27 Fevruarie 1514). Făcut prizonier i se tăià capul din ordinul domnului.

Polonii promiseseră ajutor lui Bogdan, însă nu trecuseră nici două luni şi ei nu se mai interesau de domn, întru cât Sigismund trimesese soli la Turci cu cari să încheie pacea. Pe acest sol îl recomandà lui Bogdan

(1) Idem. 148.
(2) Idem, 150.
(3) Ureche zice că veneà cu oaste din „Ţara Ungurească". Cf. Bogdan, Vechile cronici moldoveneşti, p. 271 nota 6.
(4) Hurmuzachi, II[3] 47, 60, 61, 68.
(5) Idem 103.
(6) Copii de documente ardelene la Acad. Rom.
(7) Iorga, Istoria Arm. Româneşti, I 215.

și-l rugà să-i permită trecerea liberă prin Moldova. Tractatul aveà să se încheie în aceleași condițiuni ca și ale Ungariei. Krupski — acel care erà trimes ca sol — trebuia să se întâlnească în drum cu solul Ungariei care veneà dela Constantinopol, spre a puteà să se înțeleagă (1). Atunci văzând că atât Polonii cât și Ungurii nu-l ajută întru nimic, se va fi gândit Bogdan de a se așezà cu Turcii, plătindu-le tribut formal și în mod regulat cu anumite condițiuni, peutru a-și avea cel puțin liniștea despre ei și a nu mai trăì într'o continuă nesiguranță.

Către jumătatea anului 1514 găsim Moldova tributară formal Sultanului (2). Atunci într'un raport pe care Sigismund îl face Papei asupra imperiului turcesc, se numără ca tributar al Sultanului și voevodul Moldovei cu 8.000 ducați de aur. De alminteri tractatul poate să se fi încheiat în acelaș timp când Polonii făceau și ei pace cu Turcii (3). O considerațiune încă, care pledează în favoarea unei înțelegeri în acest an, e că după această dată Bogdan nu mai e amenințat de Turci.

Tractatul care cuprindea stipulațiunile cu care Moldova se recunoștea vasală Turcilor nu s'a păstrat. Atât în scrierea atribuită lui N. Costin (4) cât și în «Istoria Imperiului Otoman» a lui Cantemir (5) se spune că acest

(1) Hurmuzachi II[3] 151, 152, 153, 155. Cf. Conduratu, o. c. 498.

(2) Idem, 171.

(3) Mai e de amintit și faptul că solul Ungariei care venise pentru acelaș lucrn la Turci cereà ca să fie coprins în tractat și domnul moldovean. (Hurm. VIII 42—3). Atunci va fi venit și vreun sol moldovean pentru aceiași chestiune.

(4) „Tractaturile vechi ce au avut Moldova cu Poarta otomanicească", în Letopisețe III 452, Arh. Rom. 264.

(5) Ediția Acad. Rom. I 275.

tractat împreună cu alte privilegii și documente se păstrà între hârtiile Moldovei, dar în anul 1686, venind în Iași regele Poloniei de pe atunci, Ioan Sobieski, a cerut să-l vază și din ură contra dușmanilor creștinătății l-a ars. După redacția lui Cantemir tractatul aveà cuprinderea următoare: «Moldova de bună voe și necostrânsă de nimeni a oferit supunerea sa Imperiului Otoman, și chiar pentru aceea voința Sultanului este că toate bisericile lor, riturile religioase și legile țării să rămână neatinse, și nici că pretinde dela principe decât că în tot anul să trimită prin boieri credincioși la sublima Poartă patru mii galbeni, 40 cai Moldovenești și douăzeci și patru de șoimi, — toate acestea sub titlu de pescheș, adică prezent sau dar». (1).

In «Descriptio Moldaviae» se mai adaogă că domnii» când Sultanul va merge în persoană la război să deà 4.000 ostași moldoveni pentru deschiderea căilor și repararea drumurilor» (2).

Redacția atribuită lui N. Costin cuprinde aceleași stipulațiuni cu mici amplificări. In rezumat condițiunile din această redacție sunt:

«Poarta cunoaște Moldova de pământ slobod și nesupus», religia sa este cea creștină; ‹Poarta va apărà Moldova contra tuturor dușmanilor și o va păzì întreagă; «țara se va păzì și cârmuì după legile sale; domnii

(1) Idem, ibidem. In „Descriptio Moldavie" aceleași condițiuni; lipsește însă partea întâia. Ed. Ac. Rom. p. 117—8 în redacția rom. Totuși în altă parte spune Bogdan despre: „Moldaviam feudi nomine Turcis subiecit". Idem, red. lat. 40.

(2) Ed. rom. p. 117—8. Cf. Giurescu, Capitulațiunile Moldovei cu Poarta Otomană, 18—19.

se aleg de țară și sunt confirmați de Poartă, ei vor puteà ține o oaste până la 20.000 ostași; ‹Moldovenii vor puteà ține și cumpără o casă la Țarigrad pentru șederea Capuchehaelelor lor, unde vor puteà face și o biserică»; Turcii nu se vor puteà așezà și nu vor puteà stăpânì nimic în Moldova, de asemenea nu-și vor puteà construì nici geamii; țara va plătì ‹în semn de peșcheș sau dar› 4.000 galbeni, 40 șoimi și 40 de epe fătătoare»; în vreme de război domnul va ajutà pe Impărat cu oastea sa (1). Asemănarea între cele două versiuni, arată că un asemenea hatișerif trebue să fi existat (2). Mai ales trebue dată crezare la ceia ce scrie Cantemir când spune că *„pe timpul său“* (3) s'a ars acest tractat, iar cevà mai departe: *„Intre nenumăratele diplome ce se acordau Moldovenilor după împrejurările acelor timpuri, acesta a fost cel mai însemnat“*.

Legăturile acestea dintre domnul Moldovei și Sultan sunt legături de vasal către suzeran. Atât în redacția atribuită lui Costin cât și a lui Cantemir se spune că principii Moldovei dau banii ca dar, iar Poarta va apără țara de dușmanii ei. Cantemir se deslușește și mai bine asupra acestui punct. In «Descriptio Moldaviae», vorbind despre domnii care i-a avut Moldova, când ajunge la Bogdan spune despre el: «Qui Moldaviam feudi nomine Turcis subjecit› (4). Țara apare deci ca vasala Turcilor. Numai mai târziu au fost impuse alte condițiuni, căci Turcii s'au priceput a trage foloase din

(1) Letopisețe, III 452, Arh. Rom. II 264.
(2) Cf. Xenopol, Istoria Românilor II, 515.
(3) D. Cantemir Ist. Imp. Otom. I, 275.
(4) Punctele 3 și 4 din redacția atribuită lui N. Costin confimă.

certurile dintre domni. Pentru prima oară când Turcii se abătură de la aceste condițiuni, fu pe timpul domniei lui Petru Rareș.

*
* *

Intre condițiunile tractatului erà și aceia prin care Poarta își luà îndatorirea de a păzì Moldova în starea în care o primise. Insă în 1538 Soliman se folosì de învingerea lui Petru Rareș, și de suirea în scaun a lui Ștefan Lăcustă, pentru a luà partea de sud a Moldovei, cuprinsă între Nistru și Prut, din care făcù o raia (1). După această dată Turcii nu se mai ținură de condiții. La 1540 ei le călcară din nou. Atunci Petru Rareș pentru a putea lua domnia a doua oară, trebuì să se supună la condiții mai împovărătoare decât fuseseră până atunci. Anume, va plătì tribut anual 12.000 scude; — această stipulație putea să nu fie îngreunătoare pentru țară, dar o altă cu greu se poate zice că nu erà rușinoasă—, aceea de a ține cu dânsul în Moldova o gardă de 500 Turci (2).

Puțin câte puțin, apoi, sub domni inconștienți de misiunea lor, care n'aveau alt gând decât să domnească — fie cu orice preț — și cărora le trebuia mulți bani, ca să plătească domnia, Moldova trebuì să dea mai mult. Și dacă din când în când se mai găsesc domni, care să-și mai amintească ce fusese Moldova odată și ce era atunci când luau ei domnia, nu pot face nimic pentru îndreptarea răului. Și chiar dacă unii pleacă

(1) Iorga, Chilia 187—189 unde sunt însemnate și izvoarele.
(2) Hurm. Supliment I[1] pag. 3, N. 5; Arh. ist. I[1] 157—8.

din domnie ne mai putând plătì tributul cerut, să găsesc alții care-l îndoesc; și dacă unii să răscoală contra mărirei lui, care apăsà greu numai pe unii din țară, ei plătesc cu viața dorința ce o avusese de a aduce Moldova la vechea ei stare.

Asemănarea între cele două versiuni a fost și un motiv pentru contestarea tractatului. S'a zis că redacția atribuită lui Nicolae Costin este cu mult măi târzie de cât anii în care a trăit cronicarul, și este făcută după redacția lui D. Cantemir, care și ea este «plăzmuită» și «inventată» (1). Sunt unele știri însă aproape contimporane, care deșì nu spun că Bogdan a făcut vre-un tractat, dar arată condițiunile cu cari s'a închinat Moldova Turcilor și cari se potrivesc cu cele ce spune Cantemir. Astfel Reichersdorf în «Chorographia Moldaviae» apărută la 1541 spune: *„Spre a'și scăpà țara de invaziunile Turcilor, domnul Moldovei trimite Sultanului un număr de 500 cai din cei mai nobili și mai ageri, 300 șoimi din cei mai aleși, precum și o mare sumă de bani“* (2). In 1620, după memoriile lui Joppecourt, Baret tipărește o istorie. Găsim acì un pasagiu în care se spune: *„După legile fundamentale ale țărei și după convențiile acordate de Sultan, de când Moldovenii se supuseră dominațiunei sale, și după*

(1) C. Giurescu, Capitulațiunile Moldovei cu Poarta Otomană.

(2) «Eius generis equos nobiliores et elegantiores quingentos et deinde falcones trecentos quoque insignes, nec non ingentem ducatorum summam, waywoda moldauus Turcarum caesari, que ab ilius inuasione sua sit pacatior provincia quotannis in tributum pendere solet». Schwandtner, Script. rerum Hung., Viena 1746, I 808. Și în A. Papiu Ilarian, Tezaur de mon. Ist. III 139.

care nimeni nu poate fi domn al Moldovei, dacă nu va fi din ţară", etc. (1).

Dacă comparăm cele spuse de Cantemir în ‹ Descriptio Moldaviae › (scrisă în 1716, publicată în 1769), adică că Bogdan a închinat Moldova cu condiţiunea ca să plătească pe tot anul, 4.000 galbeni, patruzeci cai şi douăzeci şi patru de şoimi (2) cum şi cu un punct din tractatul atribuit lui N. Costin, care zice: ‹ Domnii vor fi aleşi de norod şi întăriţi de Poartă ca să stăpânească în cât vor trăi › (3), vedem că concordă cu cele spuse de Reichersdorf şi Baret. Baret mai adaogă şi *convenţiile speciale acordate de Sultan, de când Moldovenii se supuseseră dominaţiunei sale.* De asemenea şi proclamaţia lui Cantemir din 1711 (4), enumără numai ceia ce spune Reichersdorf, aşà că din asemănarea acestor puncte, se poate afirmà că spusele lui Cantemir nu sunt o plăzmuire.

Deci dacă sunt câştigate aceste elemente din ştirile numite, cred că sunt de admis şi celelalte condiţiuni. Şi chiar dacă numai condiţiunile găsite în ştirile de

(1) « ...suivant les lois fondamentales de pays et les *conventions* acordées par le grand Seigneur, lorsque les Moldaves s'estoient sousmis à sa domination par lesquelles nul ne peut estre vayvode de Moldavie, qui ne soit du pays... Baret, Histoire sommaire des choses plus memorables advenues aux dernieres troubles de Moldavie, in A. Papiu Ilarian, Tezaur de Monumente Ist. II 68; Cf. Xenopl, Istoria Rom. II. 516

(2) D. Cantemir Descr. Mold., ed. Acad Rom. in red. lat. p. 109, în red. rom. 117 118.

(3) Arh. Rom. II 265.

(4) „... das die Türkhen alle pacta und contracten zu zeiten Bogdani Bey alsogleich zernichtet haben... Vorhero zu zeiten des obgedachten Bey waren wür sklaven und gaben järhlich statt des tributs 4.000 Duggaten, 40 Pherd und 24 Falkhen".

mai sus sunt adevărate, înseamnă că ele au trebuit să fie date printr'o înțelegere între cei cari se făceà. Și cum toate știrile ce le avem, fie chiar posterioare, arată pe Bogdan ca cel care a închinat țara Turcilor, nu găsesc nici un motiv care să se opună faptului că tractatul a fost făcut de Bogdan.

VII.

RELAŢIUNILE CU UNGARIA ŞI POLONIA ÎNTRE 1514—1517

Relațiunile lui Bogdan cu Sigismund după acest timp, să mărginesc la înștiințările de dușmani ce și le fac unul altuia, la certele de prădări și incursiuni, și la chestiunea granițelor.

1. In 1514 regele polon mulțumià lui Bogdan printr'o legație, fiindcă-i oferise mijlocirea sa pentru încheierea unei păci între el și marele principe al Moscovei (1). In Mai el ordonă căpitanilor săi de margine ca să observe ca locuitorii din ținuturile lor să nu mai înspăimânte pe Moldoveni, că vor aduce pe Tătari asupra lor (2), iar în Iunie acelaș an tot de frica Tătarilor oferià ajutorul său lui Bogdan (3). La 3 Noemvrie îl înștiință de mișcările lor și-l pofteà la războiu contra Moscoviților (4). Acestea toate ar indicà, că

(1) Hurm. II³ 146.
(2) Idem, 157.
(3) Idem, 158.
(4) Idem, 182.

relaţiuni mai bune erau în acest timp între cele două ţări. Că relaţiile se mai îmblânziseră, se vede şi din aceia că Sigismund scrise la 2 Noemvrie lui Petru, care se aflà în Mariemburg să rămână liniştit în locul ce i s'a destinat şi să nu facă nimic fără voia palatinului de acolo (1).

La 16 Dechemvrie relaţiunile se schimbaseră. Voevodul apăsà pe negustorii din Cameniţa cu taxe grele, ceia ce nu convenià regelui polon, şi de aceia ordonă căpitanului său din Cameniţa «să scrie voevodului în această privinţă şi răspunsul să i-l comunice »(2). Mai târziu Bogdan erà bănuit că stătuse toată vara la graniţă ca să vadă rezultatul războiului dintre Polonia şi Moscova, şi «într'un caz nefericit» să năvălească şi el în Polonia (3). In anul următor domnul dădù informaţii lui Sigismund «în privinţa Sultanului Turcesc şi a Tătarilor din Percop». Regele mulţumì.

2. Pentru incursiuni şi turburări, atât dintr'o parte cât şi din cealaltă plângeri. De şi pagube mai mari suferià voevodul din partea Polonilor, decât aceştia dela el, totuşi regele polon nu ţipà mai puţin ca acesta. In 30 Martie 1514 el scrià lui Vladislav că Bogdan e acela care vatămă mai mult pe Poloni, iar nu Polonii pe voevod (4). Bogdan se plângea mai ales de faptul că locuitorii lui erau atraşi cu diferite promisiuni de către locuitorii de margine ai Poloniei. Sigismund promiteà că va face drep-

(1) Idem, 183.
(2) Idem, 184.
(3) Idem, 185.
(4) Idem, 154.

tate, și se sileà să împlinească ceea-ce promisese, prin aceia că poruncià căpitanilor săi dela frontieră ca să înceteze cu aceste strămutări și să înapoieze oamenii veniți acolo. Insă nu treceà mult, de când el dedeà ordinul și din nou veneà altă reclamație. Această stare de lucruri o să dureze până când chestiunea Pocuției va fi hotărîtă definitiv.

3. Pentru a se regulà chestiunea Pocuției definitiv, se hotărîse pentru Ianuarie sau Fevruarie 1514 ca legații Moldovei să se întrunească cu ai Poloniei la Camenița. Pe lângă aceasta mai aveà să se decidă atunci și alte neînțelegeri ce existau între ambele țări. Sigismund amână însă pentru altă dată această întrunire între delegați, fiindcă tot atunci se deschideà dieta țării sale (1). In această dietă se aleseră și cinci comisari, cari trebuiau să reprezinte interesele Poloniei în delimitarea hotarelor ei de către Moldova și în cercetarea celorlalte pricini (2). Până în Mai comisia nu se întrunise. La 19 a acestei luni regele roagă pe Bogdan «să-i facă cunoscut când poate trimite delegați săi» (3). Alegerea locului unde erà să se hotărască toate pricinile erà dată lui Bogdan. La 17 Iulie, Sigismund așteptà răspunsul Voevodului, căci atunci scrise căpitanului său din Cracovia «că așteaptă dela Bogdan să-i comunice locul, unde are să trimeată pe solul său, și dacă știe ceva în această privință să-l înștiințeze» (4).

La 29 August delegații se întruniseră. Atunci niște

(1) Idem, 140.
(2) Idem, 147, No. 135, p. 151, No. 138.
(3) Idem, 156, No. 143.
(4) Idem, 159—160, No, 148.

supuși poloni făcură dezordini. Se vede că acest lucru supărase pe Bogdan, căci regele polon se scuză de aceastá faptă, asigurându-l că va pedepsì pe cei ce au turburat ordinea «pentrucă el nu voește să se turbure sau să se rupă tractatele» (1). Din cauza aceasta comisia nu s'a mai întrunit, căci la 16 Dechemvrie acelaș an, regele scrià căpitanului său din Camenița ca legații să se adune la locul fixat prin tractate (2). Insă prin tractate nu erà fixat de cât locurile unde trebuià să se judece pricinile dintre locuitorii celor două state dela hotare, iar nu și locul unde trebuià să se adune delegații pentru a se hotărî granițele. Probabil că ei s'au întrunit tot la Camenița. Nu știm care au fost delegații Moldovei (3), dar ai Poloniei fură episcopul din Camenița și Nicolae Kamenecki, palatinul Podoliei. Sigismund cereà ca toată Pocuția să fie lăsată Polonilor și restabilirea hotarelor la Colaczin sau Snyatin. Pentru îndreptățirea cererilor sale, el trimise și câteva documente din arhiva regală comisarilor poloni. Regele nu se prea răzimà mult pe aceste acte, căci scrià legaților săi «ca să nu se întemeieze numai pe documente, ci și pe vechea posesiune (4). Nici de astă dată nu s'a hotărît nimic. La 1517 din nou e vorba de chestiunea granițelor. Atunci—pe vremea lui Ștefan cel Tânăr—regele Poloniei trimise pe episcopul Matei Drzewicki ca ambasador la regele Ungariei. Sigismund îl însărcinase, pe lângă altele, de a stărui, ca Ludovic să trimeată de-

(1) Idem, 167.
(2) Idem, 184.
(3) Unul din ei poate să fie Petrică. Hurm. II[3]. 156.
(4) Idem, 220.

legații săi «la frontiere și lucrul acesta să se facă cunoscut și domnului Moldovei» (1). Nici de astă dată nu se numiră delegații, regele Ungariei găsind că nu e timpul nimerit pentru a se discutà această chestiune (2).

Cu Ungaria relațiile sunt mai puține. Și e explicabil In acest an se întâmplă grozava revoluțiune a țăranilor în contra nobililor. Privilegiile și abuzurile feudale apăsau greu pe țărani. Aceștia urau din toate puterile nobilimea. Un țăran Dosza se puse în fruntea răsculaților. El dădù o proclamație prin care chemà pe toți locuitorii din sate și orașe contra nobilor, amenințându-i pe cei ce nu vor venì cu spânzurătoarea «înaintea caselor lor» (3). Măceluri se petrecură în toată Ungaria. Se luară măsuri contra revoltaților. Regele Vladislav chemă pe nobili și pe orășeni de a luà armele contra țăranilor (4). Papa invită și pe regele Poloniei ca să deà ajutor regelui Ungariei. Pentru aceasta îi scrise să termine cât va puteà mai repede războiul cu Muscalii, fiindcă Turcii puteau să profite de revoluțiune și să intre în Ungaria (5). In urmă revoluțiunea fu învinsă.

Cei revoltați fură tratați cu o cruzime înfiorătoare. Așà că nu e de mirare că Bogdan a făcut în 1514 înțelegerea cu Turcii, când el n'aveà ajutor nici dela Unguri nici dela Poloni, de oarece atât unii cât și alții erau ocupați la ei în țară, de și Papa Leon promiteà

(1) Se pare că Moldovenii cereau Colomeia, care erà o veche posesiune a Polonilor. A. Tom. IV 109. Cf. Picot, 254.
(2) Hurmuz. II^3, 116.
(3) Idem, 160. Cf. Conduratu, o. c. 499.
(4) Hurm. II^3 161, 162, 163.
(5) Idem, 164. Cf. Iorga, Gesch. des Rüm. Volkes I. 374.

în Octomvrie a acestui an un ajutor de 50.000 galbeni lui Vladislav, dacă s'ar fi decis a pornì o expediție în contra Turcilor (1).

Insă o expediție în contra Turcilor, în acest an, sau în anul următor, când Papa numește pe Sigismund căpitan general al unei asemenea întreprinderi (2) și trimete bani Ungurilor pentru fortificarea locurilor dela frontieră (3), promițându-le și alte ajutoare, nu e posibilă. Erà situația internă din Ungaria și externă din Polonia, care împiedecà un asemenea fapt. Așà fiind nu puteau să fie multe și importante relațiunile lui Bogdan cu Ungurii. Totuși erau mici relațiuni cu orașele din Ardeal. In 7 Noemvrie (feria quarta proxima post festum depositionis beati Emerici) 1515 erà un sol, Cristea, al domnului moldoveanu la Paul Thomor, castelanul din Făgăraș. Acesta venise acì, pentru a rugà pe castelan ca să intervină pe lângă judele și jurații Brașovului pentru niște datorii ce Bogdan aveà de primit dela Brașoveni (4). Castelanul le scrie rugându-i ca să satisfacă pe domn.

La 20 Decemvrie (in profesto Thomae Apostoli), din Suceava, voevodul scrie Bistrițenilor în privința oamenilor cari luau aurul găsit în Moldova și-l vindeau în Bistrița, Ii roagă pe cei cari vor mai trece să-i prinză și să-i trimeată lui (5). In 24 Ianuarie (feria quinta ante festum Pauli conversionis) 1516 le cereà să pedepsească

(1) Idem, 189.
(2) Idem, 215.
(3) Idem, 217.
(4) Copii de doc. ardel. la Acad. Rom.
(5) Idem. Moisil, Douăsprezece scrisori domnești din Arhiva orașului Bistrița 13. Cf. Iorga, Doc. Rom din Arch. Bistr. I p. XI; Bergers o. c. p. 43, No. 616.

pe un servitor care furase nişte bani dela stăpânul său Paul pârcălabul, şi le anunţă că a trimis pe acelaş Paul — idem Paulus — să cumpere «pixides manuales» (1). In 1516 erà un sol al lui Bogdan la Braşov (2).

In Martie 1516 murì Vladislav. In locul lui fu ales rege fiul său Ludovic II. Acesta continuă politica tatălui său faţă de Moldova. In acest an se auzise că Turcii după ce isprăvise războaiele din Asia voiau să se întoarcă asupra Ungariei. Ludovic scrise lui Sigismund în 10 Aprilie ca să de ajutor Ţărilor Româneşti spre a nu fi cuprinse de Turci, căci aceasta ar fi păgubitor pentru cele două regate (3). Polonii în acest timp ar fi voit ca Petru să fie domn în Moldova (4), dar ei erau opriţi dela acest fapt prin tractatele încheiate, care nu permiteau ca Petru «cât timp se află pe teritoriul polon să facă vre'o turburare în Moldova» (5). Din acest an este o scrisoare a lui P. Tomicki, în care se spune că Bogdan a murit şi că domnia a luat-o fiul său Ştefan (6). Aceasta trebue să fie din 1517, căci în 1516 Bogdan erà în viaţă. La 17 Ianuarie 1517 el întăreşte lui Luca Arbure o stăpânire (7). De la această dată el nu mai trăì mult. La 20 Aprilie 1517 îşi dădù sufletul în Huşi, şi fu înmormântat la Putna, unde erà ctitor (8).

(1) Idem p. 43 No. 616. O copie şi la Acad. Rom; cf. Iorga o. c.
(2) Copii de doc. la Acad. Rom.
(3) Hurmuzachi II[3] 246.
(4) Idem, 247.
(5) Idem, 248. Cf. Coriolan, o. c. 9.
(6) Hurm. II[3], 248 No. 196.
(7) Iorga, Studii şi documente V, 550—1.
(8) Inscripţia de pe mormântul lui în Melhisedec: O vizită la câtevà mănăstiri în An. Acad. Rom. S. II Tom VII 218. Kozak, Inschrisfte aus Buk. 89.

PARTEA III.

ALTE ŞTIRI ASUPRA DOMNIEI LUI BOGDAN

ÎNCERCĂRI CATOLICE. FUNDAŢIUNILE LUI BOGDAN. COMERŢUL.

I. Incercarea lui Bogdan de a luà în căsătorie pe sora regelui polon şi condiţiunea impusă prin tractatul de căsătorie ca voevodul să aibă în ţare sa un episcop catolic, arată că în acest timp catolicismul în Moldova dădusc înapoi şi că regii Poloniei ar fi sprijinit o propagandă catolică.

Apelul făcut de Bogdan la Papa în 1509 dădù curaj acestuia pentru a încercà o reînviere a catolicismului în Moldova. In scrisoarea pe care papa o trimise la 12 Aprilie 1509 către Sigismund, se vede că Bogdan erà gata de a primì episcopi şi preoţi de rit latin în ţară, dacă regele s'ar fi ţinut de condiţiunile tractatului de căsătorie din 1506 (1). In 27 Dechemvrie 1511 Papa dă lui Toma, care erà episcop al Strigonului şi eparhia Milcovului (2). La 16 Maiu 1512 din nou Papa dă un act prin care Toma arhiepiscopul din Strigon aveà să îngrijească de biserica milcoveană şi diocesele ei şi să iea drepturile şi veniturile acelei biserici până ce se va întoarce la vechea ei stare şi va fi recuperată dela infideli şi schismatici› (3).

(1) Hurmuzachi II³ 583—4.
(2) Idem II³ 25.
(3) Idem II³ 57.

In 13 August se întărește această subordonare (1).

In 1513 papa Leon dă voe numitului arhiepiscop să viziteze comunele și mânăstirile din mai multe țări între care e și Valahia. Ii dă în acelaș timp însărcinarea de a reformà tot ce va găsì cu cale pentru prosperarea și îndreptarea eparhiei sale (2). Tot în acest an, papa Leon confirmă vechile drepturi ale Mitropoliei din Strigon, cuprinse în bulele papilor Bonifaciu VIII, Nicolae V și Piu II în care se face amintire de unele parohii și decanate care țineau mai înainte de diecesa catolică a Milcovului (3). La 2 Septemvrie acelaș papă de altă bulă în care zice că «biserica Milcovului și cetățile aceleia fiind ocupate de schismatici de peste 70 ani» și fiindcă papa Iuliu o unise cu arhiepiscopia din Strigon, recomandă bisericilor catolice din Sibiu și alte părți să asculte de Toma cardinalul și să-i deà toată ascultarea (4).

La Benkö sunt trecuți în timpul lui Bogdan trei episcopi ai Milcovului și anume: Paulus de Ilfva (1504), Ladislau II (1510), Demetru (1511). Nici unul din aceștia n'a fost în Moldova, mai ales că Bogdan nu putuse încheià căsătoria dorită (5). In 1510 se mai găsește un episcop catolic moldovean cu numele Mihail Marinoschi (6).

---

(1) Idem II[1] 27.
(2) Idem II[3] 115.
(3) Idem 120.
(4) Idem 131.
(5) Benkö, Milcovia I, 137. Cf. R. Rosetti, Ungurii și episcopiile catolice în Moldova, în Analele Acad. Rom. Seria II, Tomul XXVIII 316—7.
(6) Eubel, Zur Gesch. der Röm. Cath. in der Moldau, în „Römische Quartalschrift" XII, 112. Cf. Iorga, Studii și Documente I p. XXXVIII.

Tot în această vreme (23 Iulie 1513) se face amintire de episcopia din Siret, care de vreme îndelungată nu mai există (1).

II. Bogdan n'a fost un mare ctitor de locașuri sfinte. A terminat biserica începută de tatăl său la Răușani și a început zidirea bisericei mitropolitane din Suceava.

Inscripțiunea dela Răușani arată că biserica a început să fie zidită de «Ștefan Voevod în anul 7011... în numele tăierei cinstitului cap al cinstitului și slăvitului prooroc înainte mergătorului botezătorul Ioan, la locul unde a fost tăiat capul părintelui său Bogdan Voevod». Ștefan murind înainte de a o isprăvì, «fiul său Bogdan Voevod a terminat începutul părintelui său și a săvârșit templul părintelui său în anul 7012 Septembrie 8» (2). Deci n'a avut mult de lucrat, dacă în timp de trei luni, dela moartea tatălui său, a putut să ispravească biserica cu totul. Intre 1504 și 1514 n'avem știre de vre-un locaș ridicat de dânsul, de și se știe că înainte 1511, el cumpărase plumb din Polonia pentru înfrumusețarea unei biserici (3). Cu vre-o trei ani înainte de a murì își pusese în gând de a face un monument mai trainic. Anume, a voit să clădească biserica mitropolitană din Suceava. Timpul scurt al vieței ce i-a rămas, de când a început să o zidească

(1) II³, 227.
(2) Melhisedec, O vizită la câte va mănăstiri din Bucovina în Anal. Acad. Rom Seria II, Tom VII 281; Kozak, Inschrifte aus der Bukovina, 117.
(3) Hurm II³ 16 No. 19. In 1511 el voì iarași să cumpere plumb, dar Polonii nu-i vândură. Idem, ibidem.

x Reuseni.

și până la moartea sa, nu i-a permis de a o isprăvì. Din inscripția pusă de fiul său, se vede că a început a o zidì în 1514 și a ridicat-o până la ferestre. Lucrarea a fost terminată în 1521, patru ani după moartea sa, de Ștefan cel Tânăr (1). Pe un perete al bisericei este pictat Bogdan împreună cu fiii săi Ștefan și Petre (2). Alte două figuri, al căror cap nu se mai cunoaște, se presupun a fi ale Doamnei sale Ruxanda și a fiului mai mic Iliaș (3). Un chip al lui Bogdan se mai află și pe o perdea din mănăstirea Putna. Acolo «e reprezentat îmbrăcat în marele costum regal bizantin cu coroană și cu hlamidă» (4).

III. Când Bogdan trimise prima solie la regele polon în 1505 pentru a cere în căsătorie pe sora sa, la întoarcere însoțiră solia și delegații orașului Lemberg pentru a cere de la noul domn confirmarea vechilor drepturi de comerț (5). Nu știm dacă Bogdan

(1) „Cu voià tatălui și cu ajutorul fiului și cu săvârșirea sf. Duh a binevoit binecinstitorul și de Christos iubitorul Ion Bogdan Vv, cu mila lui Dumnezeu, domn Țărei Moldovei, a zidi biserica Mitropoliei Sucevei, unde este hramul sfântului marelui mucenic și purtătorului de biruință Gheorghe; *și a început a o zidì în anul 7022 și n'a ajuns a o terminà.* Iar fiul lui, Io Ștefan Vv, cu mila lui Dumnezeu, domn Țărei Moldovei, cu ajutorul lui Dumnezeu, dela ferestre în sus au zidit o și au terminat-o în anul 7030, luna Noemvrie 6, în cursul anuluì al șaselea 'al domniei lui. Și s'a sfințit de mâna prea sfințitului Mitropolit chir Teoctist" Kozak, o. c. 133. Codrescu, Uricarul *VIII*, 151.

(2) Kozak, o. c.

(3) Iorga, Studii și Doc. VI 630.

(4) Melhisedec, o. c. 228, Un chip al lui Bogdan mai fusese pictat în biserica sf. Nicolae domnesc din Iași, împreună cu al tatălui său Ștefan și al doamnei Evdochia. N. A. Bogdan, Orașul Iași, 90.

(5) N. Iorga, Relațiunile comerciale aie țărilor noastre cu Lembergul, 17.

le-a întărît «vechile lor drepturi». E probabil că nu le-a dat nici un privilegiu din cauza conflictelor cu Polonii. In tractatul din 1510 se luau dispozițiuni și față de comerț. Se spune acolo: «Negustorii poloni și litvani vor fi liberi a trece și a negustorì prin Moldova, precum și de a merge în Turcia, Țara Muntenească sau Basarabia, plătind vămile și păzind locurile de depozit după vechile legi. Tot asemenea privilegiu vor aveà și negustorii moldoveni în posesiunele polone» (1).

Privilegiile de care e vorba aci sunt cele acordate de Ștefan și predecesorii săi.

Aceste privilegii nu se prea țineau în seamă. Astfel în 1511 negustorii din Lemberg se plânseră regelui că voevodul Moldovei mărise taxele vamale peste vechiul drept și obicei cu 6 aspri și că nu mai primește în Moldova monedele litvane și polone. La 4 Martie regele poruncì lui Krupski ca să intervină pe lângă voevod de a scutì pe negustorii poloni de această urcare a vămei (2). Plângeri de taxe vamale mai mari ca în trecut se repetă și în 1512 (3). Deci intervenirea regelui din 1511 nu prea avusese rezultat. Alte ori erau opriți de a și trece marfa în Turcia (4). Cauza pentru care Bogdan nu lăsà pe negustorii poloni de a trece în Turcia erà că nici Polonii nu lăsau pe Moldoveni să treacă prin Lemberg către Litvania cu mărfurile lor. In cursul anului 1513 sunt mai multe cer-

(1) Arh. Ist. I[2]. 159.
(2) Hurmuzachi II[3] 13.
(3) Idem 66.
(4) Idem, ibidem.

turi comerciale (1). In 1514 iarăși taxe și opriri pentru Poloni de a călători prin Moldova (2).

Se întâmplau și represalii. Astfel Isac (3), pe când era vameș garantase cu 87 zloți pentru chezășia unui negustor din Lemberg. Neplătindu-i-se el apucă pe alt negustor polon de această datorie și Bogdan scrise burgmaistrului și sfatului ca să împlinească păgubașului banii luați (4). La aceasta pare a se referì scrisoarea din 17 Fevruarie 1513 a lui Sigismund, prin care roagă pe Bogdan ca să oprească pe vameșii săi ‹ de a mai reține mărfurile comercianților poloni, fiindcă e nedrept ca cel nevinovat să fie pedepsit în locul unui culpabil › (5). Regele ca să se despăgubească confiscă pieile negustorului moldovean Prochno, pretextând că «înșelase vămile Polonilor nu numai cu piei dar de multe ori cu alte mărfuri și acum de curând cu mătasă, pe care o dusese în Litvania». De aci urmă conflictul care s'a povestit mai sus.

Din Polonia se cumpără plumb, postav și desigur multe alte articole care se puteau procură prin Lemberg. Câte odată regele oprià să se vândă Moldovenilor plumb, căci ziceà că se întrebuințează contra Polonilor, iar nu în scopul pentru care erà cerut (6). Se exportà în Po-

(1) Idem 88, 103.
(2) Idem 154.
(3) Mai târziu pârcălab și logofăt.
(4) Hurmuzachi II[2] 728—9; Arh. Ist. I[1], 7—8. Cf. Iorga St. și Doc. X. 145.
(5) Idem. II[3] 73.
(6) Hurmuzachi, II[3] 15.

lonia și Litvania din Moldova piei (1) și vin (2). De sigur că și multe animale cum și derivatele lor. Se întâmpină printre mărfuri și mătasa (3). Piei se vindeau și în Ungaria (4). Negustorii moldoveni mergeau și în Transilvania, unde veniau cu mărfurile lor la bâlciurile ce se făceau, cum erà cel dela Bistrița (5). Moldovenii uzau câte-odată și de contrabandă, ca să nu plătească vama datorită regatului ungar, deși Vladislav ordonà ca să se ia măsuri contra lor (6). De prin munți sau de prin albiile râurilor se scoteà și aur (7) Din Ungaria și mai ales din cetățile săsești, Bogdan cumpărà arme, pânzeturi și stofe (8). Comerțul erà mai activ cu Nordul și Vestul, căci drumurile care mergeau spre Sud și Sud-Est decăzuseră întru câtvà, de când Turcii puseseră mână pe Chilia și Cetatea Albă și comercianții streini nu mai aveau la Turci siguranța care o avuseseră când Moldovenii stăpâniau numitele cetăți. Negreșit că cu această trunchiare și comerțul moldovean suferise pagube ca și vistieria domnească (9).

IV. Pe timpul lui Bogdan se băteà monetă (10). Ni s'au păstrat câtevà. Se desting de cele anterioare prin faptul că au legenda slavonă. Tipul monetei sale e următorul :

(1) Idem, 74—75.
(2) Iorga, Relațiunile comerciale cu Lembergul, p. 17—18.
(3) Hurm , ibidem.
(4) Hurm , II³, 133.
(5) Copii de doc. ardelene; cf. Iorga. Doc. din Arh. Bistr. I p. XI.
(6) Idem.
(7) Idem.
(8) Idem; Sanuto, Diarii VI—290, 1.
(9) Iorga, Negoțul și Meșteșugurile în trecutul românesc, 101—2.
(10) Hurm. II³, 166.

Av: Т Іѡ Богдан Воевода гос între două cercuri lineare, în mijloc capul de bour, între coarne o stea cu cinci raze, în dreapta un soare, în stânga semiluna.

Rev: + подар земли Молдав între două cercuri de perle, în mijloc un scut cu crucea cu șase brațe (3).

Aceiași legendă și aceleași arătări sunt pe pecețile sale.

(8) D. Sturdza în „Etymologicum Magnum Romaniae" III 2438—9; întreg pasagiul de sub IV e luat de acolo.

ANEXE

I.

BOERII DIN TIMPUL LUI BOGDAN.

Fără titluri. *Şteful*—1510; *Moghilă* 1508 Fevruarie 2 —1513 Martie 5; *Cozma* 1510 Fevr. 7, 1515 Decemvrie 21 —1517 Ianuarie 4; *Şandru* 1510 Fevruarie 7—1517 Ianuarie 17; *Negrilă* 1513 Martie 5—1517 Ianuarie 17.

Logofeţi. *Tăutul*—1511; *Isac* 1511—1515 Dec. 21; *Totruşan* 1516 Dec. 10—1517 Ianuarie 17.

Vornici. *Jurje*—1506 Martie 22; Dragoş 1507 Dec. 15 — 1515 Aprilie 20; *Petrică (Petru)* 1515 Dec. 21—1517 Ianuarie 17.

Pârcălabii Hotinului. *Toader* şi *Negrilă*—1508 Dec. 15; *Dan Bole şi Grincovici* 1510 Fevr. 7—1513 Martie 5; *Grincovici* şi *Talabă* 1515 Aprilie 20—1517 Ianuarie 17.

Pârcălabii Neamţului. *Ieremia* şi *Dragoş*—1507 Martie 1; *Ieremia* şi *Frunteş* 1508 Fevr. 2 1508 Dec. 15; *Ieremia* 1510 Fevr. 7; *Ieremia* şi *Cozma* 1513 Martie 5, *Cozma* 1515 Aprilie 20; *Costea Cârje* şi *Condrea* 1515 Dec. 21—1517 Ianuarie 17.

Pârcălabii Cetăţei-Nouă. *Şandru*—1508 Dec. 15; *Isac* 1510 Fevruarie 7; *Petrică* 1513 Martie 5—1515 Dec. 21; *Petrică* şi *Toader* 1516 Dec. 10—1517 Ianuarie 17.

Pârcălabi fără numirea orașului. *Bernard* 21 Noem. 1505; *Teodor* 1510 Fevr. 7; *Șandru* 1510 Fevr. 7.

Portarii Sucevei. *Luca Arbure.*

Spătari. *Clănău*—1507 Martle 1; *Dan* 1508 Fevruarie 2—1508 Dec. 15; *Hrana* 1513 Martie 5—1517 Ianuarie 17.

Vistieri. *Isac*—1508 Decemvrie 15; *Totrușan* 1510 Fevruarie 7—1516 August 25; *Ieremia* 1516 Decemvrie 10—1517 Ianuarie 17.

Postelnici. *Cozma Șarpe.*

Stolnici. *Frunteș*—1507 Martie 1, *C. Cârje* 1508 Fevr. 2—1513 Martie 5; *Stârcea* 1515 Dec. 21—1517 Ianuarie 17.

Paharnici. *Moghilă*—1507 Martie 1; *Petrică* 1508 Fevruarie 1—Decemvrie 15; *Săcuianu* 1513 Martie 5—1517 Ianuarie 17.

Comiși. *Petrică*—1508 Dec. 15; *Toma Cațeleanu* 1510 Fevr. 7—1517 Ianuarie 17.

Pisari. *Ioan Popovici, Vâscan, Vasco Grăblin, Fădor* (Toader), *Ivanco.*

II.

TABLA DOCUMENTELOR

1506 (7014) Martie 22.—Bogdan Vv., întărește stăpânirea lui Jurja Bruduru diac de visterie peste satul Levcușești, pe care-l cumpărase dela Duma și neamurile sale, cu 400 zloți tătărești.

Marturi: Tăutu logofăt, Jurje vornic, Şteful, Toader şi Negrilă pârcălabii Hotinului, Ieremia şi Dragoş pârc. Neamţului, Şandru pârcălabul Novogradului, Arbure portar Sucevei, Clănău spătar, Isac vistier, Cozma Şarpe postelnic, Moghilă Ceaşnic, Frunteş stolnic, Petrică comis. Scrie Ioan Popovici diac, în Suceava.
(Pergament. Acad. Rom. 3/LXXVII).

1507 (7015). Suret de pe un ispisoc sârbesc dela Bogdan Vv, prin care întăreşte stăpânirea lui Ştefan, frate-său Trifan şi altora peste seliştea Hăceorani.
(Traducere, Acad. Rom. 6/CV).

1507 (7015) Fevruarie 20. — Bogdan Vv. întăreşte stăpânirea lui Cârstea şi a femei lui Nasta peste două părţi din moara dela Bucureşti pe Bilavoi, pe care o cumpărase cu 30 zloţi tătăreşti dela Gligorie şi sora lui Maria, nepoţii lui Bucur Dan. Marturi: Şteful, Toader şi Negrilă pârcălabii Hotinului, Ieremia şi Dragoş pârcălabii Neamţului, Şandru pârcălab Novogradului, Arbure portar Sucevei, Clănău spătar, Isac vistier, Şarpe postelnic, Moghilă paharnic, Frunteş stolnic, Petrică Comis, Tăutul logofăt. Scrie Văscan în Huşi.
(Pergament. Acad. Rom. 142/XLV).

1507 (7015) Fevruarie 27. — Bogdan Vv. milueşte pe slugile sale Dumitru şi Albu cu jumătate de loc din Pustini «pe gura ce se zice Ciorangii».
Marturi: Şteful, Toader şi Neagre pârcălabii Hotinului, Irimia şi Dragoş pârcălabii ţinutului de sus, Şandru pârcălabul Cetăţei Nouă, Arbure portar Sucevei, Creneiu Spătar, Isac vistier, Şarpe postelnic, Movilă pah., Frunteş vel stolnic, Petrică Comis, Tăutul logofăt. (Traducere. Arhiv. Statului, Adam IV- 6).

1507 (7015) Martie 1. — Bogdan Vv. către Stana şi suroru-sa Ana, surorile lui Duma ce a fost păhărnicel, ca să le fie satul Urlaţi pe lalan.

Marturi: Şteful, Toader şi Negrilă pârcălabii Hotinului, Ieremia şi Dragoş pârcălabii Neamţului, Şandru al Novogradului, Arbure portar Sucevei, Clănău Spătar, Isac vistier, Şarpe postelnic, Moghilă paharnic, Frunteş stolnic, Petrică Comis, Tăutul logofăt. Scrie Vascan în Huşi.

(T. Codrescu, Uricarul XVIII—82).

1507 (7015) Martie 4. — Bogdan Vv. întăreşte satul Berindeştii pe Costina lui Gavril Totruşan Vistierul, pe care-l cumpărase cu 600 zloţi tătăreşti dela Maria fiica spătarului Albu şi rudele ei. Tăutul vel logofăt.

(Iorga, Studii şi doc. V, 395).

1507 (7015) Martie 6. — Bogdan Vv. către Ilie Comisul ca să-i fie satele Crainicii şi Găleştii pe care le luase cu schimbul dela soră-sa Ana şi dela Dragalina nepoata lui Nan Clucerul. Tăutul logofăt.

(Traducere din 1816 Martie 15 făcută de Debrici; Acad. Rom. 18/XL).

1507 (7015) Martie 22.—Bogdan Vv. pentru un Iurga.

(Iorga, Studii şi doc. V. 4).

1507 (7015) Maiu 11.—«O copie di pe un suret scos de pe un ispisoc sârbesc dela Ioan Bogdan V[oe]vod, prin care să cuprinde că au miluit pre credincioasă slugile domniei sale Hăra Şătrăniasa şi Fete şi Dediul şi Coman cu moşie în pământul Ţării Moldovii, anume în loc dela Putna, parte din ğos, ğumătate dela făntăna Oasălor ca să-şi facă sat şi să fie a lor şi copiilor şi nepoţilor şi strănepoţilor în veci. Iar hotarul locului acelui e dela Putna parte din ğos, ğumătate dela făntăna Oaselor cât să va puteà alegi».

(Dintr'un «perilipsis de pe copiile scrisorilor moşiei Oasăle ot Covurlui, 1806 Iulie 15». Arhivele Statului. M-r St. Sava pach. 40 doc. 35. Comunicat de d-l I. Tanoviceanu)

1508 (7016) Fevruarie 2. — Iaşi. — Bogdan Vv. întăreşte m-rei Neamţu dania fiului lui Bărlici, anume satul Telebecinţii şi satul Tristianeţi. Marturi: Şteful, Dragoş vornicul, Toader şi Negrilă pârcălabi de Hotin, Ieremia şi Frunteş pârcălabi de Neamţu, Şandru pârcălabul Novogradului, Arbure portar Sucevei, Moghilă, Dan spătar, Isac vistier, Cozma Şarpe postelnic, Petrică paharnic, Coste Crăje stolnic, Petrică Comis. (Wickenhauser. — Geschichte des Klösters Woronetz und Putna p. 189. — Idem, Bochotin oder Geschichte der Stadt Cernăutz 67. Cf. Iorga, Studii şi doc. V. 395).

1508 (7016) Fevruarie 11. — Bogdan Vv. întăreşte stăpânirea lui Toma peste o bucată de loc din hotarul Retovoeşti ce o cumpărase dela Danciul, nepotul lui Costin cu 100 zloţi tătăreşti. Tăutul logofăt.

(Cond. Assachi, vol. II (No. Arh. 262) fila 35).

1508 (7016) Fevruarie 16.—Bogdan Vv. întăreşte Neacşei, fiica Marinei, satele Dragoteştii şi Popeştii.

Marturi: Şteful, Dragoş Vornic, Toader <şi Negrilă> pârcălabii Hotinului, Ieremia şi Frunteş pârcălabii Neamţului, Şandru [pârcălabul] Novogradului, Arbure <portar Sucevei> . . . . Dan spătar, Isac vistier, Şarpe postelnic, Pe<trică paharnicul> . . . . Tăutul logofăt. Scrie Vascan în Vaslui. (Pergament rupt. Arhivele Statului, Episcopia Huşi XLIX—1, 2. Cf. Aricescu, Revista istorică a Arhivelor Statului II, 72 No. 2006).

1508 (7016) Fevruarie 16.— Bogdan Vv. milueşte pe Huhule postelnicul şi pe fraţii săi Danciul şi Cozma şi pe surorile lor Stana, Marena şi Irina cu satele Gorjeştii pe Răcătau şi jumătate din Năneşti pentru dreptele lor slujbe.

Marturi: Şteful, Dragoş Vornicul, Toader şi Negrilă pârcălabi de Hotin, Ieremia şi Frunteş pârcălabi de Neamţu, Şandru pârcălab de Novgrad, Arbure portar Sucevei, Moghilă, Dan spătar, Isac vistier, Şarpe postelnicul, Petrică

paharnic, Costea Cârje Stolnic, Petrică comis, Tăutul logofăt. Scrie Văscan în Vaslui. (Codrescu, Uricarul XXIII—165).

1508 (7016) Martie 22. — Bogdan Vv. întărește lui Petru Soholeț și fratele său Marcu «jumătate din seliște pe Hulubăț din sus de Soholeț», cumpărată dela Oană Istăvoi cu 70 zloți tătărești. Tăutul logofăt. Se citează și Petrică paharnicul. Scrie Văscan în Huși.
(Traducere de Pavel Debrici. Codrescu, Uricarul XXIII, 5).

1508 (7016) Martie 24. — Bogdan Vv. întărește lui Andrei Coblid și lui Drăgoi o seliște pe Tigheci, pe care o cumpărase dela Simultăcău cu 70 zloți tătărești. — Tăutul logofăt.
(Codrescu, Uricarul XXV—5. Traducere).

1508 (7016) Martie 25. — Bogdan Vv. întărește lu Șteful, Triful, surorilor lor Ana și Marușca și întregului lor neam stăpânirea peste satul Jigoreni, împărțindu-li-l în șase bucăți.
Marturi: Șteful, Dragoș vornic, Toader și Negrilă pârcălabii Hotinului, Ieremia și Frunteș pârcălabii Neamțului, Șandru pârcălabul Novogradului, Arbure portar Sucevei. Dan spătar, Isac vistier, Șarpe postelnic, Petrică Ciașnic, Costea C<răje> stolnic, Petrică comis, Tăutul logofăt.
Scrie Vasco Grăblin în Huși.
(Pecete. Arh. Stat. Neamțu XX—1).

1508 (7016) Decemvrie 15 — Bogdan Vv. întărește o bucată de loc pustiu la părâul Bordaci și satul dela Fântâna Iepurelui (село ȣ заıачем крънинци) Mareucei și Nastei, fetele lui Ițcu Hudici. Le cumpăraseră dela nepoții lui Ciurbă cu ispisoc dela Iliaș și Ștefan, străunchii domnului.
Marturi: Tăutu logofăt, Șteful, Dragoș vornic, Toader și Negrilă pârcălabii Hotinului, Ieremia și Frunteș pârcălabii Neamțului, Șandru [pârcălabul] Novogradului, Arbure portar

Sucevei, Moghilă, Dan spătar, Isac vistier, Şarpe postelnic, Petrică paharnic, Cârjă stolnic, Petrică comis.
Scrie Vasco Grăblin în Suceava.
(Arhivele Statului, Secţia istorică).

1510 (7018) Septemvrie 21.—Bogdan Vv. întăreşte stăpânirea lui Dragoş vornicul peste satul Bălăneşti, «unde au fost jude Bălan», pe care-l cumpărase cu 60 zloţi tătăreşti dela Luca Ilieşescu, feciorul lui Iliaş paharnicul şi neamurile sale, şi peste satul «Gura Strâmbei pe Tutova», cumpărat cu 280 zloţi tătăreşti dela Mircea Iezereanul şi sora lui Maruşca. Marturi: Fiu Ştefan. Tăutul logofăt.
(Arh. Stat., Cond. m-rei Răchitoasa IV 73 (109).

1513 (7021) Martie 5.—Bogdan Vv. întăreşte stăpânirea lui Grincovici pârcălabul Hotinului peste satele Drăguşanii şi Ecuşanii, ce-i rămăsese dela unchiul său Şteful pârcălabul. Acestuia îi căzuse în partea sa la împărţirea ce o făcuse cu mătuşa sa Marena, fata lui Iacuşi vistierul, cu fetele ei Anuşca şi Vasutca şi cu nepoţii săi, copii lui Iurie Buczacki.
Marturi. Fiii domnului: Ştefan, Petru şi Iliaş.
Boerii: Isac logofătul, Dragoş vornicul, Dan Bole pârc. Hotinului, Ieremia şi Cozma pârc. Neamţului, Şandru, Negrilă, Moghilă ,Petrică pârcălabul Novogradului, Luca Arbure portarul Sucevei, Hrana spătar, Trotuşan vistier, Şarpe postelnic, Săcuianu paharnic, Costea Crăje stolnic, Toma Căţeleanu comis. Scrie Fădor.
(Pecete, Arh. Statului Publicat în Arh. Ist. I[2] 119—120).

1513 (7201) Martie 7.—Bogdan Vv. dărueşte lui Isac logofătul satul Oniceani la gura Şomuzului cu morile sale, pe care-l cumpărase dela Vasco, fiul lui Petrică fostul comis, cu 500 zloţi tătăreşti.
Marturi. Fiii domnului: Ioan, Ştefan, Petre şi Iliaş. Boerii: Dragoş vornic, Bole şi Grincovici pârcălabii Hotinului, Ieremia şi Cozma pârcălabii Neamţului, Şandru, Negrilă, Moghilă, Petrică pârcălabul Novogradului, Arbure portarul Su-

cevei, Hrana spătar, Totrușan vistier, Șarpe postelnic, Săcuianu paharnic, Costea stolnic, Cățeleanu comis. A scris Vascan în Huși.

(Pergament, Acad. Rom., pecetea 149).

1514 (7022) Dech. 8.—Bogdan Vv. dăruește m-rei Moldovița pentru mântuirea sufletului său 800 zloți tătărești. Intărește apoi m-rei, moșia Reciuleni, pe care o schimbase cu Băiceni.

(In rezumat Wickenhauser, Die Urkunden des Klosters Moldoviza 74).

1514 Dechemvrie 8.— Bogdan Vv. dăruește prin egumenul Silion m-rei Putna, pentru mântuirea sufletului sau, 800 zloți tătărești. Isac logofăt.

Scrie Dumșa Cosmin în Suceava.

(Wickenhauser, Geschihte der Klöster Woronetz und Putna p. 190. Dr. Or. Popescu. Câtevà doc. mold. 1895 p. 21).

1514 (7022) Dech. 8.—Bogdan Vv. dăruește lui Gherasim egumenul dela Dobrovăț 800 zloți tătărești «pentru sănătatea și ertarea sufletnlui său». Isac logofăt.

(Arh. Stat., Cond. Asachi II fila 37 (29) și în Cond. Assachi I 446).

1514 Dech. 8.—Bogdan Vv. dăruește Mitropoliei din Roman prin Macarie episcopul 830 zloți tătărești. Isac logofătul. Scrie Fădor în Suceava.

(Pergament. Acad. Rom., pecete 158. Publicat de Melhisedec în Cronica Romanului I, 154—5.)

1514 Dech. 17. — «Suret de pe ispisocul sârbesc al domnului Bogdan Vv. prin care întărește m-rei Neamțu o giumătate de sat anume Ciofreștii partea din ğos și giumătate de sat anume Piscul i giumătate de moară în Bârlad.»

(In rezumat. Cond. m-rei Neamțu II (No. Arhivei 176) fila 88 la Arhivele Statului. Amintit și în mss. 1296, fila 26 verso la Acad. Rom).

1514. «Uric dela Bogdan Vv. din v(e)l(eat) 7022 întru care scrie că domnia sa au dat sfintei m-ri Pobratii un sat anume Heaciul, pe care au fost dat acel sat vara domniei sale Neacşa, fata Mariei, sora tatălui domniei sale Ştefan Vodă la moartea sa, din al său drept uric şi cumpărătoare ce i le-au fost cumpărat tatăl domniei sale, răposatul Stefan vodă dela Maruşca, fata Mihului Logofătul, din drease de cumpărături ĉau avut tatăl ei Mihul logofăt dela Pan Oană Paşco şi dela socru-său Dragula, unchiul lui Neagoe logofăt şi dela Zoica, nepoata lui Neagoe logofătul din drease ĉ-au avut Neagoe logofătul dela strămoşul domniei sale Alexandru vodă şi dela străunchii domniei sale Iliaş şi Stefan voevozi, ca să fie sf. m-ri dreaptă danie şi întărire în veaci, iar hotarul acestui sat pe hotarul veachiu.»

(Arh. Stat., Cond. Asachi I (No. 261) b. f. 540 verso).

1515 (7023) Fevruarie 18. — Bogdan Vv. întăreşte m-rei Moldoviţa satul Berchişeştii.

(Wickenhauser, Die Urkunden des Klosters Moldaviza 75. In extras).

1515 (7023) Martie 30.—«Un extras din suretul lui Bogdan Vv. pentru hotarele satului Dersca.»

«Uricul acesta e la preotul din Dersca, iar izvodul acesta este le călugării dela Humor».

(Acad. Rom. 38/LII).

1515 Aprilie 20. — Bogdan Vv. întăreşte m-rei dela Dobrovăţ satul Vadu Cristei şi lacul Bogadul. Ii mai întăreşte satul Radenii, care fusese lăsat m-rei de Mihul Medelnicerul, şi două salaşe de ţigani, dănuite de Alexe Nebojatco; aceasta pentru sufletele părinţilor săi şi mântuirea «doamnei noastre Ruxandra şi a copiilor domniei mele Ioan Ştefan, Petru şi Ilie».

Marturi: Isac logofăt, Dragoş vornic, Şendrea, Negrilă, Grincovici şi Talabă pârcălabil Hotinului, Cosma pârcălabul Neamţului, Petrică pârcălabul Romanului, Arbure portarul Sucevei,

Hrana spătar, Totruşan vistier, Şarpe postelnic, Săcuianu paharnic, Costea Cârje stolnic, Toma Caţeleanu comis.

(Arhivele Statului, Cond. Assachi I, 455; II, 38. Publicat în Arh. istorică. I[1] 157).

1515 (7023) Decemvrie 21.—Bogdan Vv. întăreşte stăpânirea lui Simion Rohat şi Micotă Rohat peste satele Cuhneştii la Rebricea şi Bucşanii la Horinciţa.

Marturi. Fiii: Ştefan, Petru şi Iliaş.

Boerii: Petru vornicul, Şandru, Negrilă, Cozma, Grincovici şi Talabă pârcălabii Hotinului, Costea şi Condre pârcălabii Neamţului, Petrică pârcălabul Novogradului, Luca Arbure porar Sucevei, Hrana spătar, Trotuşan vistier, Şarpe postelnic, Săcuianu paharnic, Stârcea stolnic, Toma Caţeleanu comis, Isac logofăt. Scrie Fădor în Suceava.

(Pergament. Acad. Rom. 9/XCV).

1515 (7023) Decemvrie 21.—Bogdan Vv. dărueşte m-rei Voroneţ satul Bucureşti pe Moldova, din sus de Bercheşeşti, pe care-l cumpărase dela Luca Ilişescu, nepotul lui Corlat, cu 300 zloţi tătăreşti.

Marturi. Fiii domnului: Ştefan, Petru, Ilie.—Boerii: Petrică vornicul, Şandru, Negrilă, Cozma, Hrincovici şi Talabă pârcălabii Hotinului, Coste şi Condra pârcălabii Neamţului, Petrică pârcălabul Novogradului, Luca Arbure portarul Sucevei, Hrana spătar, Totruşan vistier, Şarpe postelnic, Săcuianu paharnic, Stârcea stolnic, Toma comis, Isac logofăt. A scris Toader în Suceava.

(Wickenhauser, Geschichte des Klöster Woronetz und Putna p. 105. In rezumat şi în cond. Asachi I. 568).

1516 (7024) Decemvrie 10.—Bogdan Vv. întăreşte stăpânirea lui Cozma Şarpe asupra satului Leţcanii pe Bahlui, cu mori şi cu loc de prisacă, pe care-l cumpărase dela Maruşca şi Zoica, fetele Teodorinei, nepoatele Jurginii, ce-l aveà dela strămoşul lor Laţcu Grăbinu cu uric dela Iliaş şi Ştefan.

Marturi Fiii: Ştefan şi Petre.

Boerl: Petre vornicul, Şandru, Negrilă, Cozma, Grincovici, Talabă pârcalabii Hotinului, Costea Cârje, Condrea pârcălabii Neamţului, Petrică, Toader pârc. Novogradului, Luca Arbure portar Sucevei, Hrană spătar, Ieremia vistier, Săcuian paharnic, Stârcea stolnic, Toma Caţeleanu comis. Totruşan logofăt. Scrie Ivanco diac în Hârlău.

(Acad. Rom. Pec. 87. Pergament).

1516 (7024) Decemvrie 10.—Bogdan Vv. Moldovei adevereşte că Ioan diacul, venind înaintea sa, a vândut nepoatei sale Ana, strănepoata protopopului din Herţeg, două sate de lângă Siret cu numele Miteştii şi Sorocinovăţ pentru suma de 300 florini tătăreşti, iar Ana a dăruit satele vistierului Ieremia.

(In extras la Wickenhauser, Die Urk. des Klokers Moldaviţa 75; Hurmuzache II[3] 243).

1517 (7025) Ianuarie 17.—Bogdan Vv. întăreşte lui Luca Arbure portarul Sucevei satul Soloneţ cu moara, pe care îl cumpărase dela Taţea fata lui pan Drăman şi dela neamurile ei cu 1680 zloţi tătăreşti.

Marturi. Fiii domnului: Ştefan şi Petru. Boerii: Petru vornicul, Şandru, Negrilă, Cozma, Gri[ncovici], Talabă pârc. Hotinului; Coste, [Con]dre pârc. Neamţului, Petrică, Toader pârc. Novogradului, [Hrana] Spătar, Ieremia vistier, Săcuian ceaşnic, Străce stolnic, Toma Caţelean comis. Totruşan logofăt. Scrie Dumşa Cozmovici în Hârlău.

(Iorga, Studii şi doc. V, 550—1).

TABLA DE MATERII

PUBLICAŢIUNI DIN LUCRĂRILE SEMINARULUI DE ISTORIA ROMÂNĂ

1. Câteva cuvinte asupra vechei cronologii româneşti, de C. Giurescu. (Convorbiri Literare 1900).

2. Radul cel Frumos (1462—1474), de A. Lăpădatu. (Transilvania 1902).

3. Vlad Vodă Călugărul (1482—1496), de A. Lăpădatu. Extras din Convorbiri Literare, cu cheltuiala «Fundaţiunei Universitare Carol I». Bucureşti 1903.

4. Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă (1449—1455), de V. Pârvan. Tipărită cu cheltuiala «Fundaţiunei Universitare Carol I». Bucureşti 1904.

5. Relaţiile lui Ştefan cel Mare cu Ungaria, de V. Pârvan. Bucureşti 1905.

6. Luptele lui Ştefan cel Mare cu Turcii în anii 1475 şi 1476, de Andrei Rădulescu. Tipărită cu cheltuiala «Fundaţiunei Universitare Carol I». Bucureşti 1908.

7. Cronicarul Radu Popescu şi «Istoriile domnilor Ţării-Româneşti», de Em. Panaitescu. Tipărită cu cheltuiala «Fundaţiunei Universitare Carol I». Bucureşti 1908.

8. Petru Rareş înainte de urcarea sa pe tron şi Petru Pribeagul, de G. Coriolan. Tipărită cu cheltuiala «Fundaţiunei Universitare Carol I». Bucureşti 1909.

9. Ziaristica bisericească la Români. Studiu istoric de Onisifor Ghibu. Sibiiu 1910.